



# Gestaltning för friluftsliv året runt

## - Ett gestaltungsförslag på Holmön för att stärka friluftslivet på vintern

---

Lisa Johansson

Självständigt arbete • 30 hp  
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU  
Fakultet för naturresurser och jordbruksvetenskap  
Institutionen för stad och land  
Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala  
Uppsala 2021





# Gestaltning för friluftsliv året runt. Ett gestaltungsförslag på Holmön för att stärka friluftslivet på vintern

## Landscape design for outdoor recreation all year around. A design proposal to increase outdoor winter activities on Holmön

Lisa Johansson

HANDLEDARE: Lars Johansson, Institutionen för stad och land, SLU  
EXAMINATOR: Petter Åkerblom, Institutionen för stad och land, SLU  
BITR. EXAMINATOR: Gudrun Rabenius, Institutionen för stad och land, SLU

OMFATTNING: 30 hp  
NIVÅ OCH FÖRDJUPNING: Avancerad nivå, A2E  
KURSTITEL: Självständigt arbete i landskapsarkitektur, A2E - landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala  
KURSKOD: EX0860  
PROGRAM: Landskapsarkitekturprogrammet - Uppsala  
KURSANSVARIG INST.: Institutionen för stad och land  
UTGIVNINGSSORT: Uppsala  
UTGIVNINGÅR: 2021  
OMSLAGSBILD: Magnus Nyberg  
UPPHOVSRÄTT: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren. Där inget annat anges är de författarens egna.  
ORIGINALFORMAT: A3  
ELEKTRONISK PUBLICERING: <https://stud.epsilon.slu.se>  
NYCKELORD: friluftsliv, rekreation, vinter, Holmön, klimatanpassad design

Sveriges lantbruksuniversitet  
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap  
Institutionen för stad och land  
Avdelningen för landskapsarkitektur

## Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i JA, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i NEJ, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här: <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

# Förord

Detta är mitt examensarbete som avslutar mina fem års studier på Landskapsarkitektut-bildningen på Sveriges lantbruksuniversitet i Uppsala.

Det är flera människor jag vill tacka som bidragit till att detta arbete färdigställts.

Tack till Johan Nyberg och Christopher Fladvad som möjliggjort att projektet kunde utfö-ras på Holmön och som bidragit med entusiasm och uppmuntran.

Tack till Lars Johansson som både varit stöttande och förstående samt erbjudit värdefull handledning.

Tack till Magnus Nyberg som bidragit med sina fantastiska fotografier från Holmön och till samtliga personer som ställt upp på intervju och delat med sig både av sin tid och med sina personliga erfarenheter.

Tack till Petter Åkerblom och Gudrun Rabenius vars kommentarer varit konstruktiva och lärorika.

Slutligen vill jag tacka vänner och familj för ovärderligt stöd. Speciellt tack till Anna Joos, Monika Hurtig Johansson, Adam Olsson och Petter Johansson.



# Sammandrag

Friluftsliv har länge ansetts om en fördelaktig metod för att öka fysisk aktivitet och skapa naturkontakt resulterande i ökad livskvalitet (Emmelin et al. 2010). Under vinterperioden minskar dock denna utomhusaktivitet drastiskt. På platser med utpräglat vinterklimat uppskattas, under vinterhalvåret, tiden vi spenderar inomhus till så högt som 90% (Pressman 1995). Detta resulterar i många fall i fysisk och psykisk ohälsa (Pressman 1996). Forskningen är överens om att problematiken kan och bör lösas genom att anpassa planering och gestaltning efter det lokala klimatet och den specifika platsen (Davies 2015; Ebrahimabadi 2015; Gehl 2010; Mänty & Pressman 1988; Pressman 1995). Däremot är forskningen inom gestaltning i kallt klimat sparsam och ojämn (Davies 2015; Pressman 1995; Stout et al. 2018). Framför allt saknas konkreta exempel på hur strategier framtagna av forskare kan implementeras i verkligheten (Costamagana et al. 2019; Stout et al. 2018; Pressman 1996).

Syftet med detta arbete är därför att undersöka hur en plats med kallt klimat kan gestaltas för att bli en attraktiv och funktionell plats för friluftsliv och rekreation, inte bara under sommarhalvåret, utan året runt. Genom att studera befintlig forskning och sedan applicera denna på en specifik plats på Holmön utanför Umeå undersöktes frågeställningen: Hur kan fastigheterna Holmön 7:95 och 7:49 gestaltas för att bli en attraktiv och funktionell plats för friluftsliv under vinterhalvåret?

Mer specifikt sammanfattades befintlig forskning i en litteraturgenomgång och intervjuer, platsbesök samt en klimatstudie användes för att undersöka platsens förutsättningar.

Arbetet resulterade i en rad hållpunkter och strategier för gestaltning för friluftsliv på platser med kallt klimat sammanfattade i punktlistor. Den mest framträdande strategin är anpassning till det lokala klimatet och den specifika platsen. Resultatet visar också tydligt att vinterns unika möjligheter, som is, snö och mörker bör utnyttjas bättre och belysas tydligare. Förutom litteraturgenomgången resulterade också arbetet i ett gestaltungsförslag. Förslaget visar ett exempel på hur hållpunkter och strategier från litteraturgenomgången applicerats på Holmön. Gestaltungsförslaget tillsammans med designtabellen visar att plats- och klimatanpassad design kan resultera i ökad attraktivitet och funktionalitet under vintern.

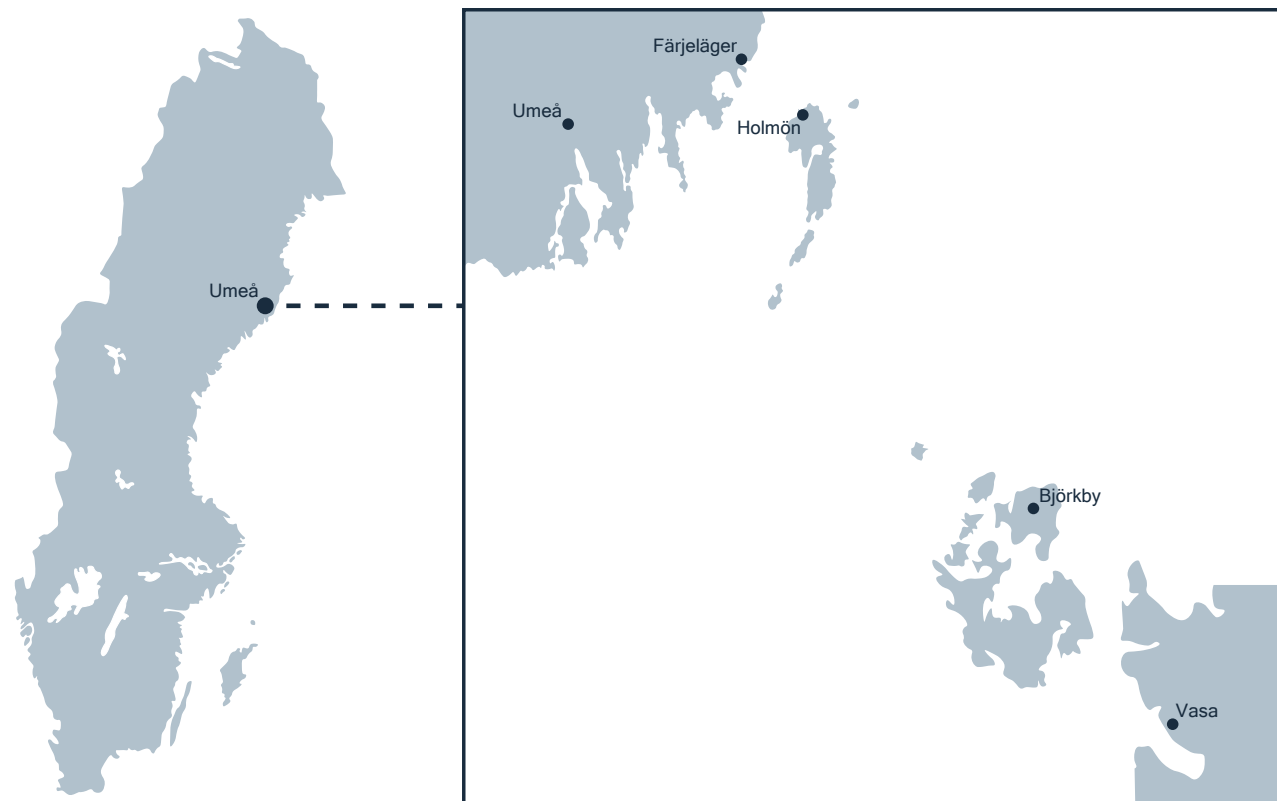
Gestaltungsförslaget skulle dock behöva förverkligas och sedan följas upp för att man med säkerhet ska kunna veta om gestaltungsförslaget har uppnått sitt sufte. Arbetet visar också att fler exempel på liknande platser bör tas fram och att forskningen behöver utvecklas. Behovet av många och goda exempel är extra viktigt när det kommer till gestaltning i kallt klimat eftersom det är svårt att ta fram en föreskrift som fungerar överallt, på grund av att klimat och natur kan skifta kraftigt mellan olika vinterplatser. Diskussionen innehåller även de problem och möjligheter som denna typ av gestaltning medfört.

# Summary

Presented below is a brief background of the thesis subject, the main research question, the involved methods, the results and a discussion.

## Background

Outdoor recreation is considered to have many benefits for increasing a person's quality of life, it can provide opportunities for physical activity and moments to connect with nature (Emmelin et al 2010). During winter outdoor activity decreases drastically, especially in colder climates where time spent indoors can reach up to 90% of the day. Which can have negative health benefits, both mentally and physically (Pressman 1996). In order to increase outdoor activity, especially during winter, there must be a shift in how we design and plan outdoor environments in cold climates. A purposed solution to this problem is adopting a climate and site sensitive approach when planning for outdoor recreation (Davies 2015; Ebrahimabadi 2015; Gehl 2010; Mänty & Pressman 1988; Pressman 1995). However there needs further research on this topic (Davies 2015; Pressman 1995; Stout et al. 2018) and the theoretical work done on this topic has been lacking in practical implementations (Costamagana et al. 2019; Stout et al. 2018; Pressman 1996).



Figur 1 - Map showing Holmöns location in Sweden.

## Aim of the Study

This thesis aims to investigate how outdoor recreation increased by designing outdoor recreational areas in smarter and novel ways. By implementing current research ideas on this topic and applying them to a specific site at Holmön in Västerbotten County, this thesis will try to answer following research question:

How can the properties Holmön 7:95 and 7:49 be designed to maximize attractiveness for outdoor recreation, especially during winter?

## The Site - Holmön

Holmöarna is Västerbotten's largest archipelago located about 10 km from shore, with Umeå as the nearest city (figur 1).

Due to its unique location and rich nature, Holmön is an interesting place to study outdoor recreation. The island's location with proximity to Umeå provides opportunities for both longer and shorter recreational visits. The archipelago is popular among tourists during summer but there is hardly any tourist during winter. This makes Holmön interesting to study from a winter perspective and how to increase recreational activity during this period. Holmön has very distinct and harsh winters, with long, dark nights, strong winds and precipitation in the form of snow.

As mentioned above this thesis will focus on two properties on Holmön, 7:95 and 7:49. The properties consists of two main areas, locally referred to as Strandberg and Sanden. Strandberg is a hill covered with fir forest, and Sanden is a large open area of sand, grass and heather (figur 2).



Figur 2 - Map showing the project site "Strandberget" and "Stranden" with surroundings. Foto: Sven-Erik Hilberer



## Method

In order to get a better understanding of the described problem and present ways to improve outdoor recreation areas in cold climates several methods were included in the study. The methods were divided in three different phases, a pre-design phase, a design phase and a post-design phase (figure 3). The pre-design phase includes, a literature review, interviews, site visits, a climate study and site analysis. The design phase includes sketching and in the post design phase the design proposal was refined.

### LITERATURE REVIEW

In order to investigate the research question, it was first necessary to examine existing research about design for outdoor recreation in cold climate. After collecting and compiling the material, the most important points were summarized in bullet points. These were then used as strategies and guidelines in the design phase. Below is a description of how the information for the Literature review was collected and important sources in the essay are presented. To find literature about outdoor recreation in Sweden the database Primo was used. The most important sources in this chapter are the books "Planera för friluftsliv: natur, samhälle, upplevelser" by Lars Emmelin, Peter Fredman, Ebba Lisberg Jensen and Klas Sandell and "Friluftshistoria - från härande friluftsliv till ekoturism och miljöpedagogik" edited by Klas Sandell, senior lecturer in cultural geography and Sverker Sörlin professor of environmental history. This chapter provided a deeper understanding of outdoor recreations significance for Sweden and the people who live there, which was helpful for the design. To investigate design and planning in cold climates the database "Web of Science" and "Scopus" was used to search for research articles while "Primo" was mainly used to search for books. To generate more hits, mainly English keywords were used. Examples of search strings were: "recreation" OR "outdoor activities" OR "outdoor activity" AND "design" OR "planning" AND "winter" OR

"seasonal planning" OR "planning for winter \*" OR "winter tourism".

Pioneers in this field are Norman Pressman, who conducted research and published articles and books on the subject in the late 1980s and onwards. It is primarily his book Northern cityscape: Linking design to climate (1995) and Cities designed for Winter (1988) that Pressman wrote together with Jorma Mänty that are the foundation in the literature review. Pressman is Professor of Urban and Regional Planning at the University of Waterloo, Canada and Mänty is Professor of Urban Planning at the University of Tampere, Finland. This chapter provided a broader understanding of the challenges and opportunities with design in cold climates and contributed with inspiration and guidelines for the design proposal.

### SITE VISITS

Three site visits were conducted, one during summer, one in winter and one in spring. During these site visits, inventory of the vegetation and the site was conducted, photographs were taken, sketches were drawn and notes about the weather and other experiences were taken.

### CLIMATE STUDY

To get a comprehensive understanding about the weather and climate conditions on the site a table with weather parameters, especially produced to measure winter condition, was used. A 3D-model was built in Sketch Up to investigate the sun and shadows on the site.

### INTERVIEWS

To learn more about Holmön as a place for outdoor recreation, five interviews with people of different ages, with different experiences of outdoor recreation and with different connection to the island, were conducted.

### SITE ANALYSIS

All the information collected in the pre-design phase was analyzed using these questions:

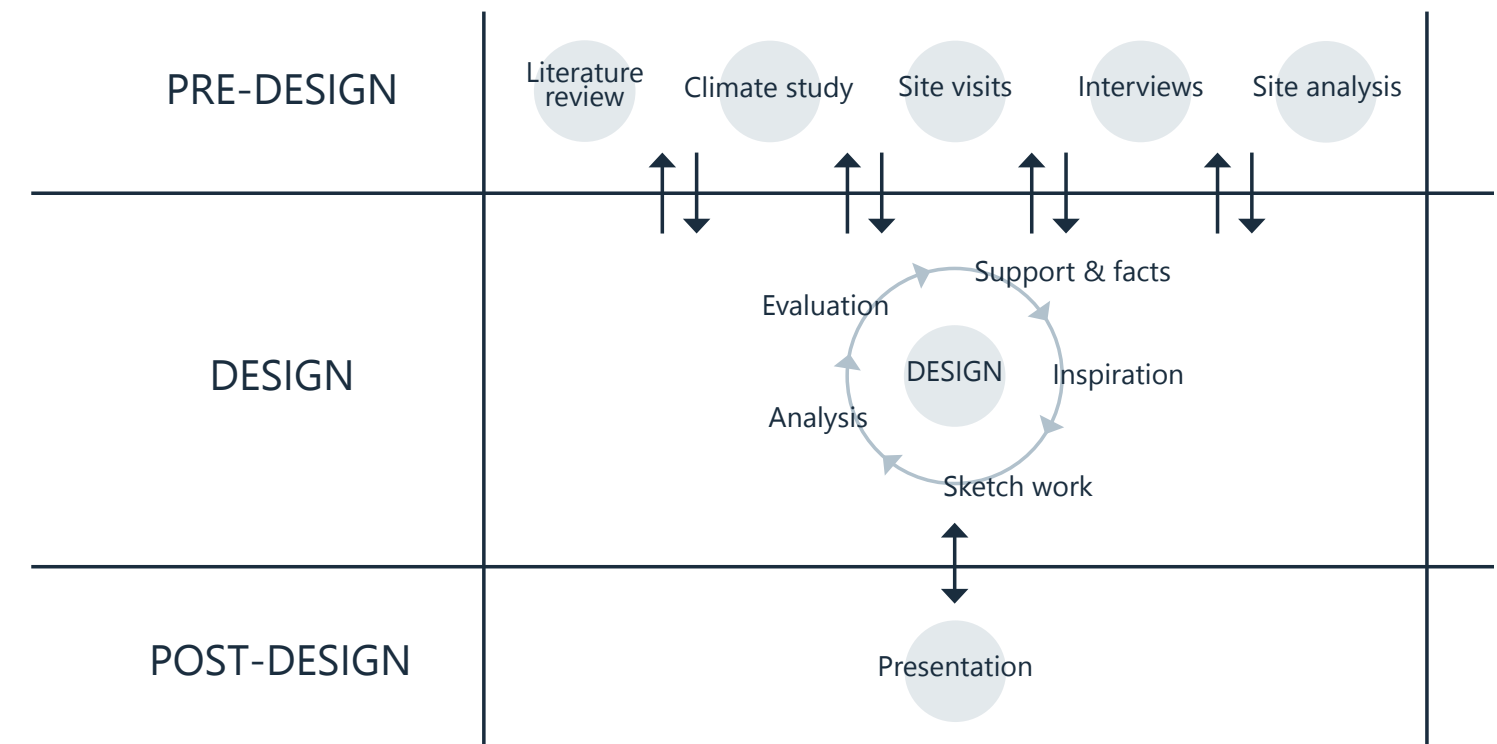
- What consequences does these conditions have on the project site as a place for outdoor recreation?
- What opportunities and challenges does this place offer for outdoor life and recreation?
- Why and when do people visit Holmön?

Bullet points were created to summarize the problems and opportunities found with the site.

### THE DESIGN PHASE

Problems, opportunities and ideas that arouse during the predesign-phase was investigated by sketching.

The design process is described as a circular or spiral process, which it also has been during this project. To keep the process moving forward, different holding points was set up to evaluate and analyze the design against. This acted as an engine that drove the design forward. The different holding points were; purpose, research question, program and concept. These holding points was revised as the design changed and progressed.



Figur 3 -The three different phases and seven different methods the project consist of.



# Results

## LITERATURE REVIEW

In the literature review existing research in the areas “outdoor recreation” and “design and planning in cold climates” was summarized. At the end of each chapter the main strategies were collected in bullet points. The most prominent strategy being; adapting the design to local climate and site-specific factors. The bullet points can be viewed as a synthesis of the literature review and hopefully be used as guidelines and inspiration for similar projects. The results also show that winter’s unique opportunities, such as, snow, ice and darkness, should be utilized and highlighted more clearly in design project what wants to increase outdoor activity during winter.

## DESIGNPROPOSAL

The thesis work also resulted in a design proposal for an outdoor recreational park. The proposal shows examples of how strategies from the literature review can be applied at the chosen sites at Holmön. In addition to sketches (figure 4 & 5), sections, and an illustrative site plan, a design table was created. This shows very specific what different design elements wants to achieve on the project site and how. All together the design proposal shows that site-specific adaptations and climate adapted design could result in increased outdoor recreation during winter.

# Discussion

The discussion emphasizes that the design proposals would need to be realized and then followed up to get a better understanding of the actual effects of the project. The results also show that more examples of similar projects need to be worked on in order to gain more substantial evidence on which strategies are best suited for increasing outdoor recreation in colder climates. Due to the pronounced difficulties in producing design strategies that work on large spatial scales across a variety of climates it is vital that there is a continuous development in this field. This type of design has presented both problems and opportunities which is further discussed in relation to this thesis and the site at Holmön.

## Perspective - Natur stage



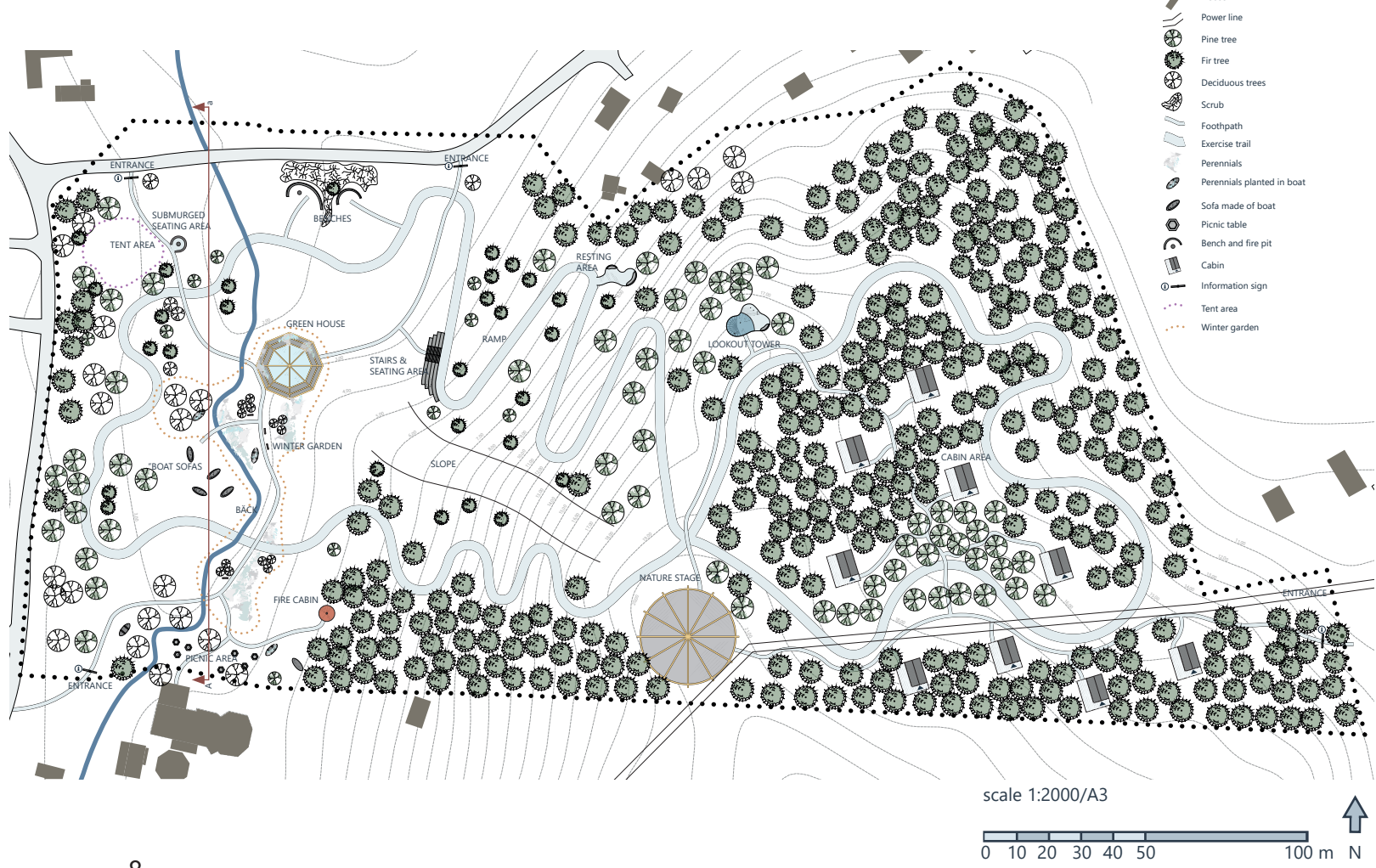
Figur 4 -The Nature stage located on the top of Strandberget witch information about different nature experiences.

## Perspective - Outdoor cooking

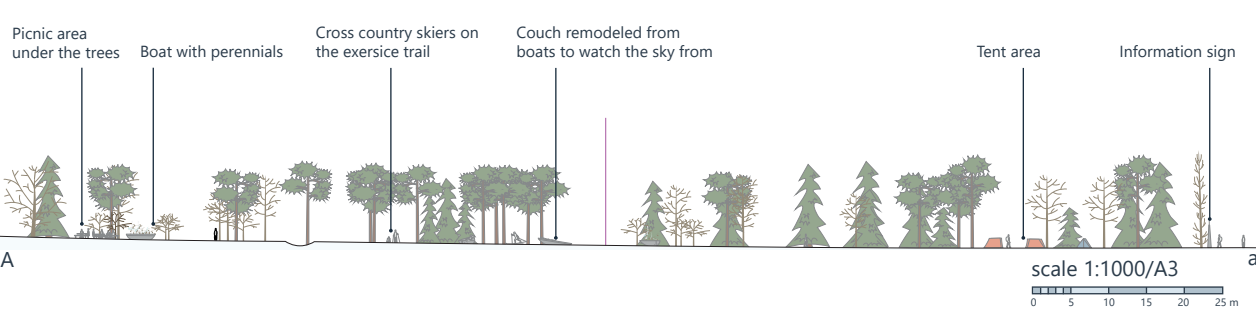


Figur 5 - Submerged seating area with outdoor cooking arrangements.

## Illustrative site plan



## Section A-a



# Innehållsförteckning

INLEDNING	10
Problematisering, syfte & rågeställning	11
Begreppsdefinition	12
Avgränsningar	12
METOD & MATERIAL	14
Litteraturgenomgång	15
Platsbesök	16
Klimatstudie	18
Intervjuer	19
Gestaltningprocessen	20
LITTERATURGENOMGÅNG	22
Friluftsliv & rekreation	23
Gestaltning & stadsplanering i kallt klimat	27
Att tänka på vid gestaltning	33
HOLMÖN	35
Holmöns historia	36
Natur & djurliv	37
Klimat på Holmön	39
Val av plats - Holmön	40
Projektområdet	41
INVENTERING & ANALYS	42
Karaktärsområden	43
Intervju mindmap	44
Skuggstudie	45
Sol & Vind	47
Rörelsebefremjande målpunkter - nuvarande	48
Platsbesök	49
Platsanalys	50
Problem & möjligheter	51

GESTALTNING	52
Programpunkter	53
Programplan	54
Koncept	55
Presentation	56
Illustrationsplan	57
Sektioner	58
Detaljskisser	60
Perspektiv	61
Sammanfattning av gestaltungsförslaget	62
Rörelsebefremjande målpunkter enligt förslaget	65
DISKUSSION	66
Resultatdiskussion	67
Metoddiskussion	69
KÄLLFÖRTECKNING	71
BILAGOR	72
Bilaga - Intervjumall	73
Bilaga - Klimat	74

# INLEDNING

I detta kapitel problematiseras ämnet och syftet samt frågeställning mejslas ut. Sedan följer en begreppsdefinition samt ett kapitel som förklarar de avgränsningarna som gjorts i detta arbete.



# Problematisering

Friluftsliv har länge varit en metod för att stärka folkhälsan och komma närmare naturen. Den första stora friluftslivsrevolutionen skedde i slutet av 1800-talet, då Svenska Turistföreningen förde en kampanj för att marknadsföra den svenska naturen och uppmana folket att lära känna sitt land (Emmelin et al. 2010). I dagsläget sker ett likande initiativ, då 2021 är friluftslivets år. Syftet med initiativet är att få fler människor att utöva friluftsliv och på lång sikt bidra till att friluftslivet får en mer framträdande roll i samhällsdebatten, förbättra den fysiska och psykiska hälsan samt öka förståelsen för natur- och kulturvärden (Naturvårdsverket 2021).

Fysisk aktivitet och vistelse ute i naturen har genom historien varit en självklar del av människans vardag. Majoriteten av vår tid på jorden har vi jagat och samlat föda från naturen (Åstrand 1981). Vi är alltså byggda för att röra på oss och ändå lever vi en mer och mer stillasittande livsstil (Andersson & Rydberg 2005; Åstrand 1981) resulterande i större risk för fetma, sjukdomar och försämrad livskvalitet (Åstrand 1981). Eftersom friluftslivsaktiviteter kan resultera i både ökad fysisk aktivitet och ökad naturkontakt, har friluftsliv länge ansetts som en fördelaktig aktivitet för att minska riskerna som en stillasittande livsstil medför (Emmelin et al. 2010; Sandell & Sörlin 2000).

På grund av vår historia, kultur och omfattande allemansrätt har vi Sverige länge haft en utpräglad friluftslivstradition. De senaste årens pandemi och en ökad miljömedvetenhet har lett till att vi i större utsträckning semestrar i närheten av där vi bor samt till en ökning av friluftslivet. Campingar har varit fullbokade och promenadslingar packade av folk. Detta resulterar i ett ökat tryck

på våra naturområden. Med högre besöksstryck ökar krav på funktion, tillgänglighet och attraktivitet, samtidigt som hot i form av slitage och överexploatering ökar.

I vårt avlånga land är det inte bara en fråga om att tillgodose platser för friluftsliv och rekreation. I norra Sverige, på grund av väder och klimat, minskar nämligen utomhusvistelsen drastiskt under vinterhalvåret (Costamagna et al. 2019; Davies 2015; Pressman 2004). På platser med utpräglat vinterklimat uppskattas tiden vi spenderar inomhus till uppemot 90% under vinterhalvåret (Pressman 1995), i många fall resulterande i fysik och psykisk ohälsa (Pressman 1996). För att öka utomhusvistelsen under vintern måste utomhusmiljöerna förbättras. Forskningen menar att detta kan uppnås genom att anpassa planering och gestaltning efter det lokala klimatet och den specifika platsen (Davies 2015; Ebrahimabadi 2015; Gehl 2010; Mänty & Pressman 1988; Pressman 1995). Däremot är forskningen inom klimatanpassad gestaltning sparsam (Davies 2015; Pressman 1995; Stout et al. 2018). Framför allt saknas konkreta exempel på hur strategier framtagna av forskare kan implementeras i verkligheten (Costamagana et al. 2019; Stout et al. 2018; Pressman 1996).

En allmän fråga är hur platser för friluftsliv och rekreation, belägna i kallt klimat, kan gestaltas för att bli attraktiv och funktionell under vinterhalvåret? Kan en plats gestaltas för att dra nytta av vinterns förutsättningar och minska utmaningarna, resulterande i en ökad livskvalitet för människorna som bor där? Kanske till och med locka besökare att uppleva de kvaliteter som vintern också medför.

## Syfte

Detta arbete syftar till att undersöka hur en plats med kallt klimat (se ”Begreppsförklaring” på sida 12) kan gestaltas för att bli attraktiv för friluftsliv och rekreation, inte bara under sommarhalvåret, utan året runt.

## Frågeställning

Hur kan fastigheterna Holmön 7:95 och 7:49 gestaltas för att bli en attraktiv och funktionell plats för friluftsliv under vinterhalvåret?

## Mål

Målet med detta arbete är att visa på möjligheter och utmaningar vid gestaltning i kallt klimat samt erbjuda ett konkret exempel på hur en plats för friluftsliv och rekreation, belägen i norra Sverige, skulle kunna gestaltas för att bli attraktiv och funktionell under vinterhalvåret.

# Begreppsdefinition

Nedan defineras och förklaras viktiga begrepp som används i arbetet. Först benas begreppen kallt klimat och vinterstäder ut. Sedan definieras friluftsliv och slutligen presenteras kortfattat allemansrätten och dess relevans för detta arbete.

## KALLT KLIMAT & VINTERSTÄDER

Det finns en mängd olika sätt att definiera och namnge platser med vinterklimat (Mänty & Pressman 1988; Stout et al. 2018). I detta arbete är definitionen hämtad från Mänty & Pressman (1988) som konstaterar att vad som uppfattas som en kall, hård, vinter är relativt men bör innehålla dessa fem grundläggande element:

1. Temperatur – oftast under 0°C
2. Nederbörd – oftast i form av snö
3. Begränsade timmar solljus
4. En längre period med samtliga tre aspekter beskriva ovan
5. Kraftig säsongsvariation

För att göra arbetet så lättläst som möjligt används uttrycken kallt klimat och vinterstäder till platser som uppfyller ovanstående 5 faktorer.

## FRILUFTSLIV

Friluftsliv definieras som ”vistelse utomhus i natur- och kulturlandskap för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling” (Svenskt friluftsliv 2020). I detta arbete används ordet friluftsliv i enlighet med Svenskt friluftslivs definition.

## ALLEMANSRÄTTEN

Allemansrätten är en förutsättning för det svenska friluftslivet och därför viktigt för detta arbete. Nedan presenteras allemansrätten i korthet för att ge läsaren en förståelse för dess betydelse för det rörliga friluftslivet.

Allemansrätten i Sverige hjälper till att säkerställa allmänhetens tillträde till naturen (Bengtsson 2004) och är en förutsättning för att kunna utöva friluftsliv fritt i Sverige (Emmelin et al. 2010). Versioner av allemansrätter återfinns i flera länder i Europa (Naturvårdsverket 2018) men på grund av omfånget ses den svenska, tillsammans med motsvarigheter i Danmark och Finland, som unika (Sandell & Sörlin 2000). Allemansrätten är ingen lag men omges av lagar som reglerar vad som är tillåtet ute i skog och mark (Naturvårdsverket 2018). Flertalet punkter i allemansrätten reglerar hur människan ska bete sig ute i naturen men huvudregeln innebär att man inte får störa eller förstöra (Sandell & Sörlin 2000).

# Avgränsningar

Nedan presenteras de avgränsningar som gjort i arbetet. Under rubriken ”Natur & hälsa” förklaras hur detta arbete förhåller sig till gestaltning av naturområden för mental återhämtning och rekreation. Sedan förklaras hur gestaltungsprocessen specifikt anpassats för att lyfta fram förlagets vinterspekter och slutligen presenteras hur arbetet avgränsats geografiskt.

## Natur & hälsa

Inom landskapsarkitekturen finns det ett helt eget område som behandlar naturområdets och grönstrukturens betydelse och inverkan på mental återhämtning och rekreation, i England kallas detta ”health design”. Detta arbete syftar till att undersöka gestaltning för friluftsliv i kallt klimat och eftersom rekreation och mental återhämtning kan vara en del av friluftslivet berör ämnet ”health design” detta arbete. Ämnesområdet är stort och omfattande och kommer det inte behandlas djupgående i detta arbete. För detta arbete är det dock viktigt att konstatera att det är just högkvalitativa naturområden som kan ge mental återhämtning och minska stress (Stigsdotter 2015).

## Gestaltungsprocessen

Gestaltningen i detta arbete fokuserar på vinterhalvåret. Även om arbetet har sin tyngdpunkt i vintern tas resterande delar av året med i gestaltungsarbetet eftersom det inte anses rimligt att gestalta en plats med fyra årstider så att den enbart fungerar på vintern. Gestaltningen presenteras däremot enbart utifrån ett vinterperspektiv. Vanligtvis är det fördelaktigt att presentera ett gestaltungsförslag utifrån alla fyra årstider, något som alltså valts bort i detta arbete för att specifikt framhäva vinterspekterna.

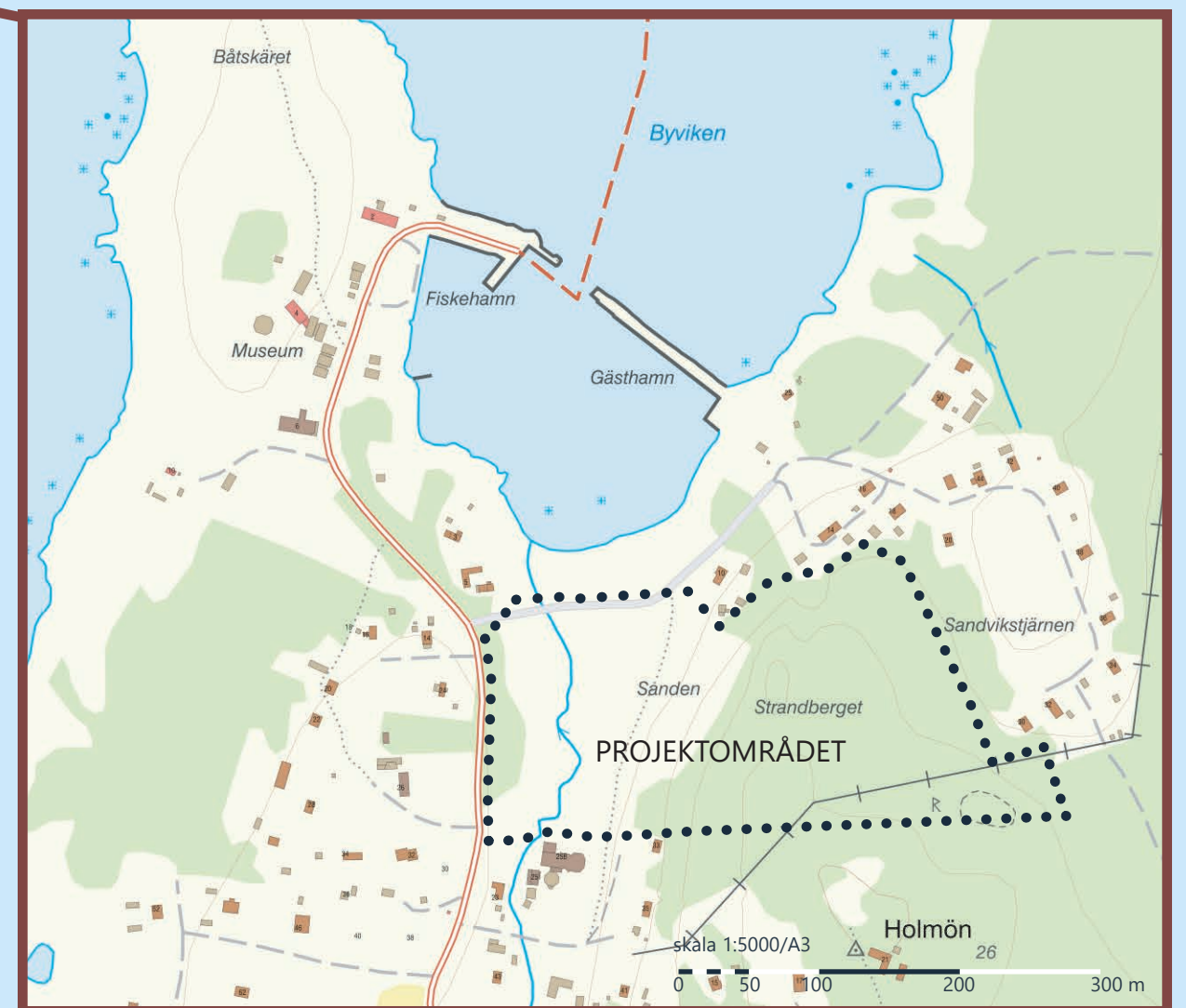


Figur 6 - Karta visar Holmöarna och naturreservatets utbredning samt huvudön, Holmön, längst i norr. Källa: ©Lantmäteriet

## Geografisk avgränsning

Detta arbete har avgränsat geografiskt till Holmöarna, en ögrupp utanför Umeå. Delar av arbetet, som till exempel kap. ”Holmöns historia” och ”Holmöns natur och djurliv” behandlar hela Holmön. Själva projektplatsen har avgränsats till två angränsande fastigheter som tillsammans är drygt 6,2 ha. Projektplatsen är en av de första platserna man ser och går förbi när man besöker Holmön, vilket är en av anledningarna till att just den platsen valdes. En annan anledning är att platsen idag är oanvänd men besitter stor potential för friluftsliv. Platsen skulle kunna bli en samlingsplats, entréplats och utgångspunkt för de som besöker Holmön. Du kan läsa med om varför just denna plats ansågs lämplig för detta arbete på sida 40 under rubriken ”Val av plats - Holmön”

Kartan till vänster (se figur 6) visar Holmöarna och längst i norr, huvudön Holmön. Den röda fyrkanten ringar in området Byviken och projektområdet. Kartan nedan (se figur 7), visar en förstoring av projektområdet, bestående av områdena Sanden och Strandberget samt projektområdets placering i förhållande till Byviken.

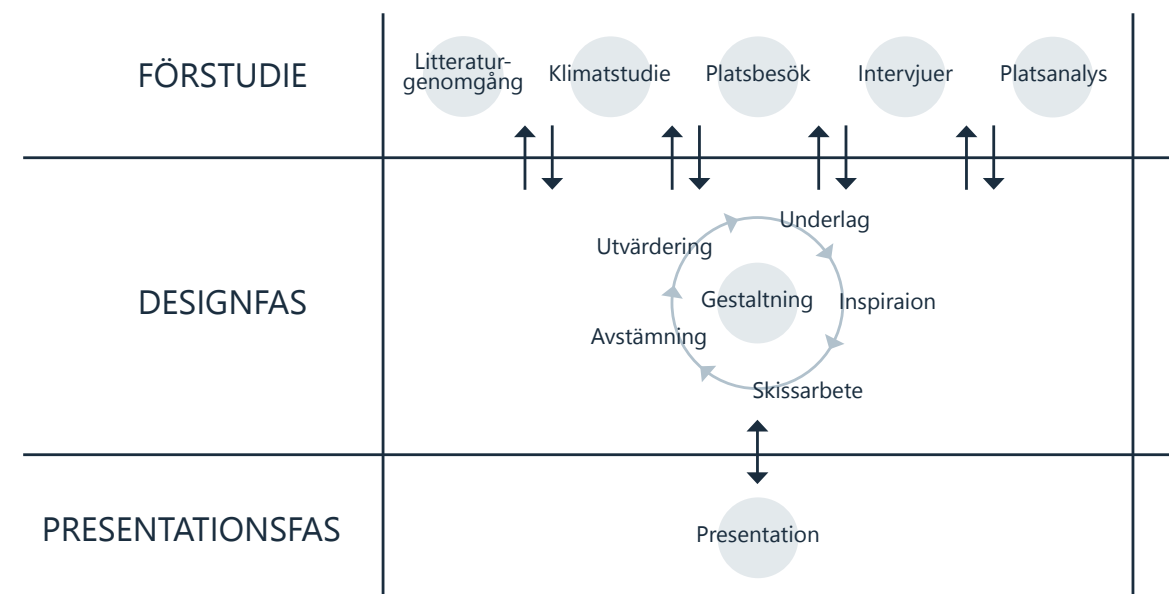


Figur 7 - Karta över norra delen av Holmön som visar Byviken och projektområdet. Källa: ©Lantmäteriet



# METOD & MATERIAL

För att undersöka frågeställning användes sju olika metoder under tre olika faser (se figur 8). En förstudie bestående av en litteraturgenomgång, platsbesök, intervjuer, en klimatstudie och platsanalys. En designfas bestående av en gestaltungsprocess innehållande skissarbete, utvärdering och omarbetning, samt en presentationsfas i vilken gestaltningen förfinats och presenteras. Samtliga tre faser har pågått relativt parallellt, där förstudien tagit mer plats i början av processen och presentationsfasen tagit mer plats i slutet av arbetet.



Figur 8 - Illustration på de 3 olika faserna arbetet delats in i och de sju olika metoderna som de består av.

# Litteraturgenomgång

I litteraturgenomgången undersöktes befintlig forskning och inom ämnena ”Friluftsliv och rekreation” (se sida 23) samt ”Gestaltning och stadsplanering i kallt klimat” (se sida 27). Informationen sammanställdes och sammanfattades sedan under rubrikerna ”Att tänka på vid gestaltning” (se sida 33). Dessa punkter användes sedan som strategier och hållpunkter under gestaltningsprocessen.

## Friluftsliv & rekreation

För att hitta litteratur berörande friluftsliv och rekreation i Sverige användes bland annat sökorden: friluftsliv, recreation OR ”outdoor activities” OR ”outdoor activity” i databasen Primo. De viktigaste källorna i detta kapitel är böckerna ”Planera för friluftsliv: natur, samhälle, upplevelser” av Lars Emmelin, Peter Fredman, Ebba Lisberg Jensen och Klas Sandell samt ”Friluftshistoria - från härande friluftsliv till ekoturism och miljöpedagogik” redigerad av Klas Sandell, universitetslektor i kulturgeografi och Sverker Sörlin professor i miljöhistoria. Den sistnämnda är en samling av texter med ett flertal författare med specialistkunskap inom sitt ämne. Detta kapitel gav en djupare förståelse för hur friluftslivet påverkat Sverige och människorna som bor där, vilket var till hjälp under gestaltningen.

I litteraturgenomgången undersöktes även hur naturen påverkar friluftsliv och rekreation och i förlängningen människors hälsa (se ”Friluftsliv rekreation & hälsa” på sida 25). Databaser som användes var Web of Science och Scopus. För att generera fler relevanta sökträffar användes främst engelska sökord. Exempel på söksträngar som användes var: recreation OR ”outdoor activities” OR ”outdoor activity” AND ”health”.

## Gestaltning & stadsplanering i kallt klimat

För att undersöka vad som krävs för en lyckad gestaltning året runt på platser med kallt klimat söktes litteratur och forskning i olika databaser. Web of Science och Scopus användes för att söka vetenskapliga artiklar, medan Primo framför allt användes för att söka på böcker inom ämnet. För att generera fler relevanta sökträffar användes främst engelska sökord. Exempel på söksträngar som användes var: ”recreation” OR ”outdoor activities” OR ”outdoor activity” AND “design” OR “planning” AND “winter” OR ”seasonal planning” OR “planning for winter\*” OR “winter tourism”.

Pionjärer inom detta är Norman Pressman som var aktiv redan i slutet av 1980-talet och har publicerat flertalet vetenskapliga artiklar och böcker inom ämnet. Det är framför allt hans bok Northern Cityscape: Linking Design to Climate (1995) och Cities Designed for Winter (1988) som Pressman skrivit tillsammans med Jorma Mänty, som legat till grund för detta kapitel. Pressman är professor i urban och regional planering på universitetet i Waterloo, Kanada och Mänty är professor i urban planering på universitetet i Tampere, Finland. Detta kapitel gav bredare förståelse för de utmaningar och möjligheter som platser med kallt klimat besitter, samt bidrog med inspiration till gestaltningen.

# Platsbesök

Under arbetets gång utfördes tre platsbesök. Det första under sommaren, det andra under vintern och det tredje under våren. Det var inte möjligt att göra ett platsbesök på hösten. Inventering av höstförhållandena på platsen har på grund av detta utgått från de utförda intervjuerna och egna erfarenheter från att ha besökt platsen vid tidigare tillfällen. Nedan följer en mer utförlig beskrivning av hur de tre platsbesöken gick till. Sammantaget gav de en bra förståelse för platsen och gav en gedigen grund att stå på under gestaltungsarbetet. Även nya frågor och problem uppenbarade sig under de olika platsbesöken. Dessa undersöktes vidare genom skissarbetet och i litteraturgenomgången. I slutet av detta kapitel under rubriken ”Platsanalys” beskrivs hur informationen som framkom i samband med platsbesöken analyserades och sammanställdes.

## Platsbesök 1 - sommar

Under det första platsbesöket utfördes en inventering genom att gå över platsen och identifiera samt dokumentera. Detta gjordes genom att fotografera och ta anteckningar gällande växter och andra element som iaktogs (se figur 9). Platsbesöket utfördes innan arbetets egentliga start, på grund av att starten för detta arbete var planerad till vintern och en sommarinventering ansågs värdefull. Eftersom ramarna för arbetet vid detta tillfälle inte var helt klarlagda, utfördes inte en inventering av hela projektområdet, utan endast det område som kallas Sanden.

## Platsbesök 2 - vinter

Under det andra besöket undersöktes platsen genom att på skidor ta sig runt och fotografera, framför allt utblickar och vegetation. Platsbesöket utfördes under en vacker vinterdag och gav tyvärr ingen inblick i hur platsen upplevs under mer tuffa vinterförhållanden. Däremot gav platsbesöket en insikt i den bristande tillgängligheten som uppstår på vintern på grund av den branta stigningen upp på Strandberget tillsammans med snö (se figur 10).

## Platsbesök 3 - vår

Platsbesöket inleddes med att gå över projektplatsen och fotografera platser och utblickar. Fotografierna användes som referensbilder, inspiration och som underlag för skissarbetet, för att undersöka platsspecifika lösningar. Parallellt med fotograferandet undersöktes även om de funktioner som ritats in på dåvarande programplan skulle tänkas fungera på platsen (se figur 11 & 12 på sida 17). Dragning och storlek på den tänkta rampen stegades upp och märktes ut för att se hur den eventuellt skulle påverka befintlig vegetation och hur den förhöll sig till höjdkurvorna. Under hela platsbesöket loggfördes även iakttagelser om vind- och solförhållanden. Snabba skisser på olika gestaltungs-element gjordes även under platsbesöket.



Figur 9 - Bilden visar en hur anteckningar togs, på ett av platsbesöken, genom att skriva noteringar i fotot. Foto: Privat.



Figur 10 - Här syns hur platsbesök nummer två gick till. På bilden syns också den branta lutningen upp på Strandberget. Foto: Privat.

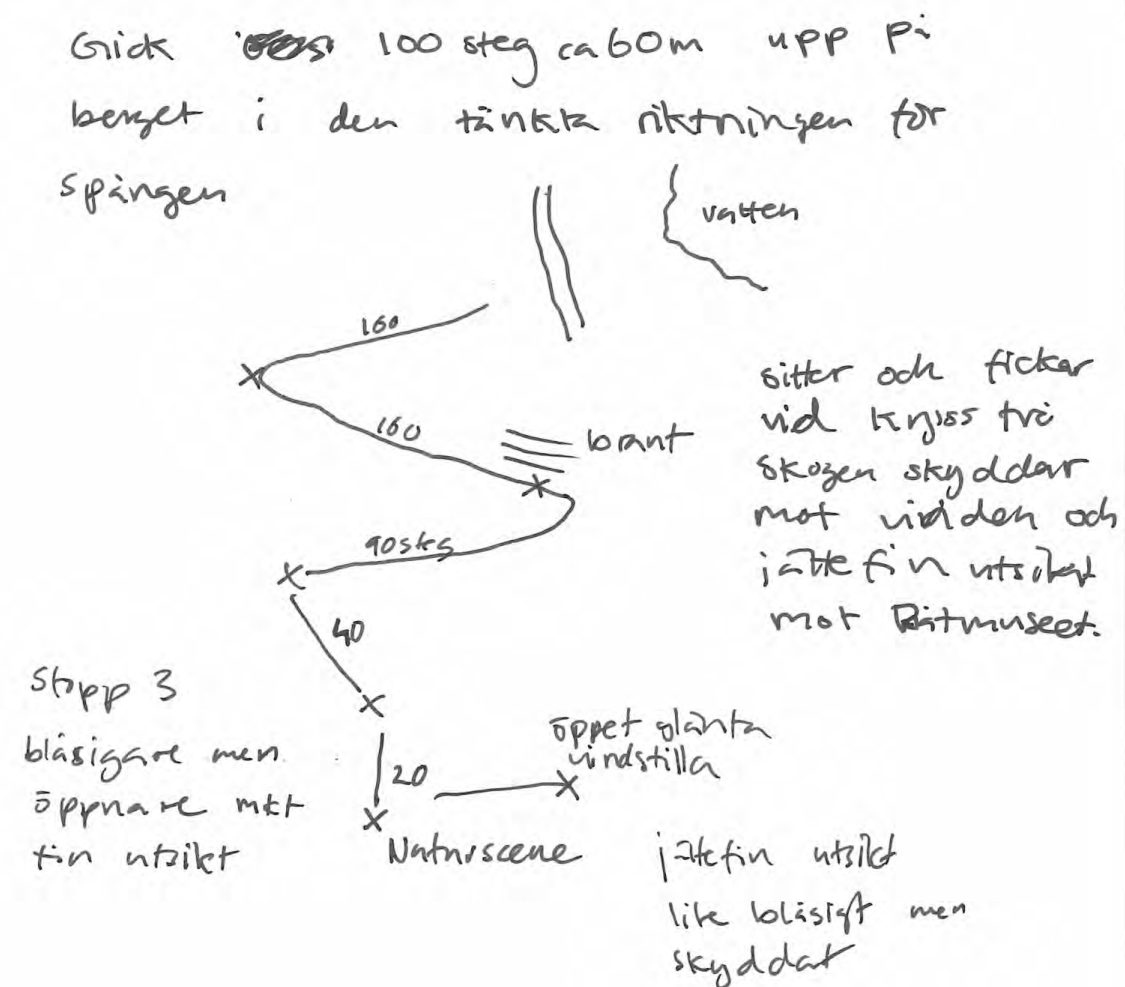


# Platsanalys

Undersökningen av platsen utfördes i två steg. Först inventerades platsens förutsättningar genom platsbesök, en klimatstudie och intervjuer. Informationen analyserades sedan men hjälp av följande frågor:

- Vad har dessa förutsättningar för påverkan på projektplatsen som en plats för rekreation och friluftsliv året runt?
- Vilka möjligheter, respektive utmaningar erbjuder denna plats för friluftsliv och rekreation?"
- Varför och när besöker människor denna plats?

Analysen sammanställdes sedan genom en analyserande text (se "Platsanalys" på sida 50) och genom punktlister som redovisar platsens möjligheter och problem (se "Problem & möjligheter på sida 51.) Punktlistorna delades upp utifrån de olika delarna som studerats under förstudien: intervjuer, platsbesök, klimat, sol och vind samt rörelse och rumslighet.



Figur 11 - En skiss från platsbesök 3 som undersöker hur rampen upp på Strandberget var tänkt att gå.



Figur 12 - Skiss på ett utkikstorn som gjordes under platsbesök 3.

# Klimatstudie

För att ta reda på projektområdets förutsättningar utfördes en klimatstudie. Något som anses viktigt vid gestaltning av platser som ska anpassas till väder och klimat (Pressman 1995). Ett antal parametrar togs fram och studerades. Dessa valdes med utgångspunkt i de faktorer som används för att räkna ut ”Winter Severity Index”, i boken Northern Cityscape: Linking Design to Climate (Pressman 1995), och de faktorer som används för att definiera en ”vinterplats” i boken Cities Designed for Winter (Mänty & Pressman 1988). Faktorerna valdes eftersom de används för att förstå vinterförhållandena på en plats (Mänty & Pressman 1988; Pressman 1995), vilket är högst relevant för detta arbete. Parametrarna översattes från originalspråket engelska och anpassades vid behov för att passa arbetets syfte. De anpassades också efter tillgången på data, då detta arbete förlitat sig på mätvärden som tagits fram av SMHI och som gått att finna på deras hemsida. Parametrarna sammanställdes sedan i en tabell som användes för att redovisa klimatet på projektområdet (se figur 13).

Data som användes och fördes in i tabellen är hämtad från Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, SMHI. Värden avlästes från tabeller och kartor från SMHI och sammanställdes sedan i egna tabeller (se bilaga ”Klimat” på sida 74). Den exakta källan angavs i respektive tabell.

För att studera skugg- och solförhållanden på platsen gjordes en modell över projektområdet i 3D-programmet SketchUp. Denna användes sedan för att undersöka hur skuggorna rörde sig på platsen och hur detta förändrades över året. För att redovisa detta sammanställdes informationen i kartor (se ”Skuggstudie” sida 45). Modellen användes även för att undersöka hur olika tänkta byggda element skulle skugga platsen.

Tillsammans gav de olika delarna i klimatstudien en mycket heltäckande bild av förhållandena på projektområdet och gav ett bra underlag till gestaltningsprocessen.

## Parametrar

Nedan redovisas samtliga parametrar som användes för att få en uppfattning av projektområdets klimat. Parametrarna togs fram för att få en uppfattning om hur utpräglad vinter Holmön. Parametrarna visar vinterns längd, nederbörd och vind. Se den fullständigt ifyllda tabellen under ”Klimat på Holmön” på sida 39.

Vinterparametrar			
Parameter	Definition/Förklaring	Resultat	källa
Längd på vinterperiod	Antal månader dagsmedeltemperaturen är under 0°C		
Vindens kyleffekt	Högsta medelvind och genomsnittlig temperatur under januari månad.		
Soltimmar	Antal soltimmar/månad under vinterperioden  Totala antalet soltimmar under december, januari och februari		
Nederbörd	Genomsnittligt antal dagar med mätbar nederbörd under december, januari och februari		
Mängd nederbörd	Månadsnederbörd under månader när medeltemperaturen är under 0°C		
Stark vind	Högsta medelvind (högsta byvind) under vintermånaderna i m/s		
Mulna dagar	Normalt antal mulna dagar		
Snödjup över året	Snödjup i cm under år 2020		

Figur 13 -Tabell som visar de parametrar som användes i klimatstudien. Den fullständiga tabellen med resultat och källa återfinns på sida 45.



# Intervjuer

För att komplettera litteraturen om friluftsliv och rekreation samt för att ta reda på mer om Holmöns förutsättningar, som en plats att utöva friluftsliv på, utfördes ett antal intervjuer. Eftersom platsens förutsättningar anses extra viktiga vid gestaltning av platser med kallt klimat (Pressman 1995) utfördes intervjuer med personer som ansågs kunna bidra med kunskap och insikter om sådant som kan vara svårt att läsa sig till. Kågström et al. (2020) framhåller hur viktig den lokala kunskapen är när det kommer till att förstå en plats värden och förutsättningar.

Intervjuerna utformades som semistrukturerade, kvalitativa interjuver eftersom detta ansågs mest lämpligt utifrån arbetets syfte. Detta gav möjlighet till följdfrågor och mer utförliga svar än kvantitativa intervjuer (Trost 2010). Det gav även den intervjuade en chans att ta upp sådant som inte kunde förutses vara intressant för arbetet när intervjufrågorna utarbetades.

Semistrukturerande intervjuer, som Trost (2010) beskriver dem, betyder att de handlar om ett ämne medan frågorna är öppna (det vill säga saknar svarsalternativ) och lämnar utrymme för den tillfrågade att svara fritt. Enligt Trost (2010) beskrivning av semistrukturerade intervjuer, utarbetades intervjumallar i förväg utifrån intervjuens syfte och personen som skulle intervjuas. Intervjumallarna innehöll ett antal öppna frågor och ibland endast ämnen att diskutera fritt kring. (se bilaga ”Intervjumall” sida 73). Samtliga intervjuer handlade om personliga erfarenheter kring friluftsliv med fokus på årstidsvariation och Holmöns förutsättningar som en plats att utöva friluftsliv på. Frågorna formulerades delvis om, togs bort, eller lades till utifrån den intervjuade personens koppling till Holmön.

Intervjuerna gav en fördjupad förståelse för Holmön som plats för friluftsliv och även för hur friluftslivet förändras över året och genom livet. Detta gav mycket inspiration och information som användes i gestaltungsarbetet.

## URVAL

Vid val av intervjupersoner användes subjektivt urval enligt definitionen av Denscombe (2009:37). Det innebär att intervjupersonerna valdes ut eftersom de hade en koppling till Holmön och ansågs kunna ge värdefull information till arbetet. Subjektivt urval är en vanlig och enligt Denscombe en fördelaktig urvalsmetod som tillåter att personerna som kan bidra med värdefull information kan väljas ut.

Eftersom det är viktigt att ta hänsyn till att olika människor kan värdera och uppfatta en plats olika (Malmström 2017:21) valdes personer i olika åldrar, med olika koppling till Holmön och med olika erfarenheter av friluftsliv, ut till intervju. De intervjuade personerna var både män och kvinnor mellan 25–70 år som var stugägare, heltidsboende eller besökare till Holmön.

Personer kontaktades via telefon eller Facebook, utifrån tips av Johan Nyberg (en av markägarna till projektområdet), andra genom egna bekantskaper och genom olika facebookgrupper med koppling till Holmön. Ett flertal personer kontaktades och intervjuer upprättades med de fem som svarade.

## INTERVJUMALL

Inför intervjuerna utarbetades en intervjumall med ämnen och vissa specifika frågor (se bilaga ”Intervjumall” sida 73). I enlighet med Trost (2010) utformades frågorna för att i största hand fråga om beteende och handlingar, istället för känslor eller upplevelser. Detta anser Trost ger en tydligare bild av vad den intervjuade just kände eller upplevde. Intervjumallen användes sedan som ett stöd under intervjuerna.

## UTFÖRANDE

Intervjuerna utfördes löpande. Tid och tillvägagångssätt bestämdes i samverkan med personen som skulle intervjuas. På grund av rådande pandemi kunde inte intervjuerna ske ansikte mot ansikte vilket förespråkas som ett fördelaktigt tillvägagångssätt, eftersom de ofta resulterar i mer detaljrik information och en bredare förståelse för den man intervjuar (Denscombe 2009:28). Vid möjlighet utfördes intervjuerna via videosamtal, annars via telefon. Intervjuerna varade mellan 30–50 minuter och spelades in med hjälp av en mobiltelefon, efter godkännande av den intervjuande. Inledningsvis förklarades arbetet och syftet med intervjun för den intervjuade. Sedan ställdes de förberedda frågorna enligt förarbetad intervju. Varje intervju avslutades med att fråga om den intervjuande hade något att tillägga.

## EFTERARBETE

Efter avslutad intervju gjordes en enklare transkribering. Detta skedde aldrig längre än 12 timmar efter avslutad intervju och gick till på följande sätt. Det inspelade materialet lyssnades igenom och skrevs ner. Detta var ingen ordagrann transkribering utan informationen sammanfattades ofta till faktiska fakta där utfyllnadsord inte skrevs ner. Under tiden intervjuerna lyssnades igenom skrevs även spontana gestaltningsidéer upp som sedan undersöktes vidare genom skissarbete. När samtliga intervjuer var transkriberade lästes de igenom och sammanfattades i en tabell. Detta för att skapa en överblick av den information som erhöles. Denna tabell användes sedan som underlag vid framtagning av programpunkter.

# Gestaltningprocessen

Gestaltningprocessen har pågått i princip under hela arbetets gång. De första skisserna gjordes de första veckorna och justeringar gjordes hela vägen in i presentationsfasen. Nedan beskrivs hur gestaltningprocessen gått till och de olika hållpunkterna som fört arbetet framåt. I slutet av gestaltningprocessen inleddes en presentationsfas var syfte var att skapa en enhetlig och vinterinspirerad presentation.

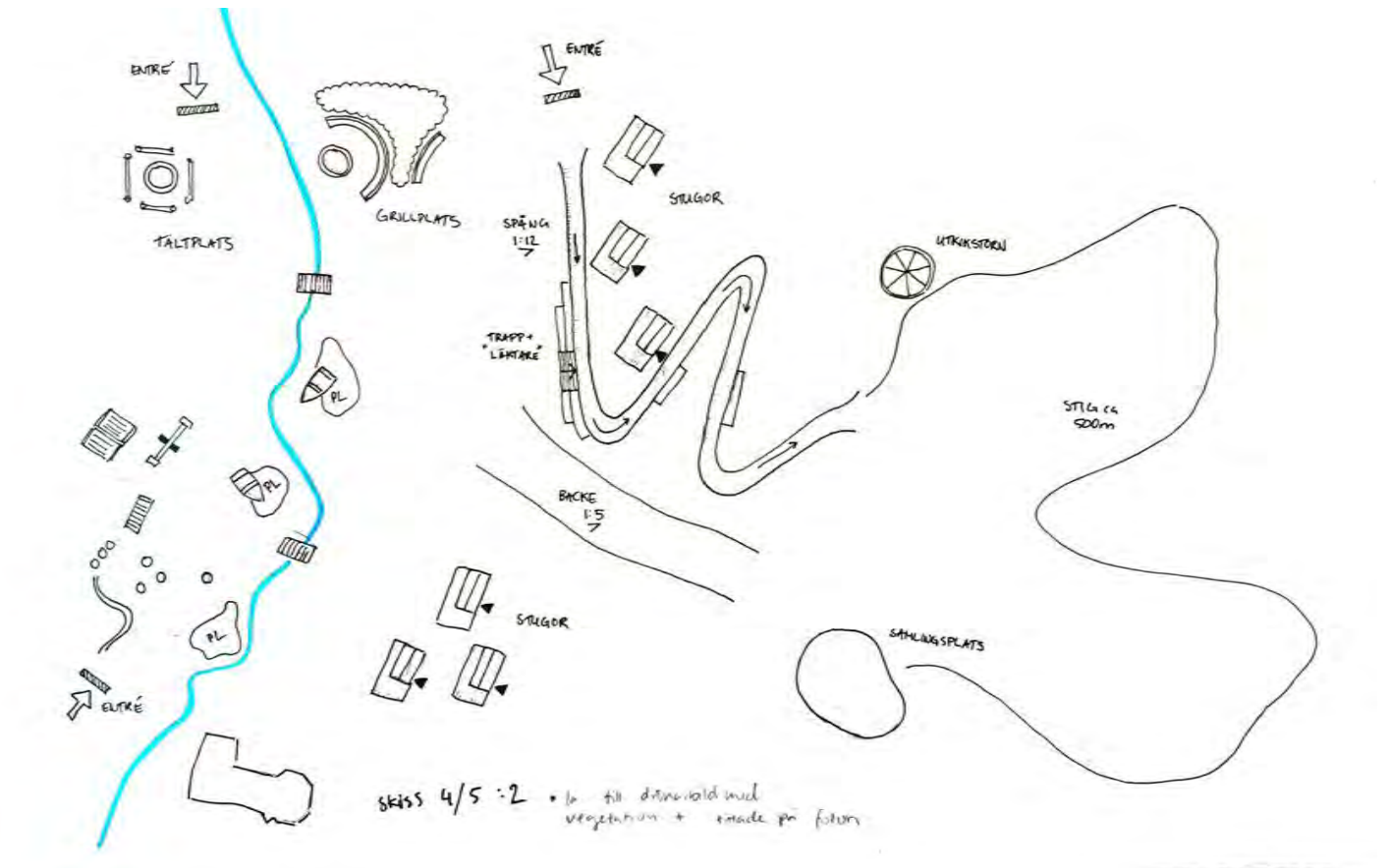
Informationen som tagits fram under förstudien (se "Litteraturgenomgång" sida 22 och "Inventering & analys" sida 42) användes som underlag för gestaltningen.

## Skissarbete

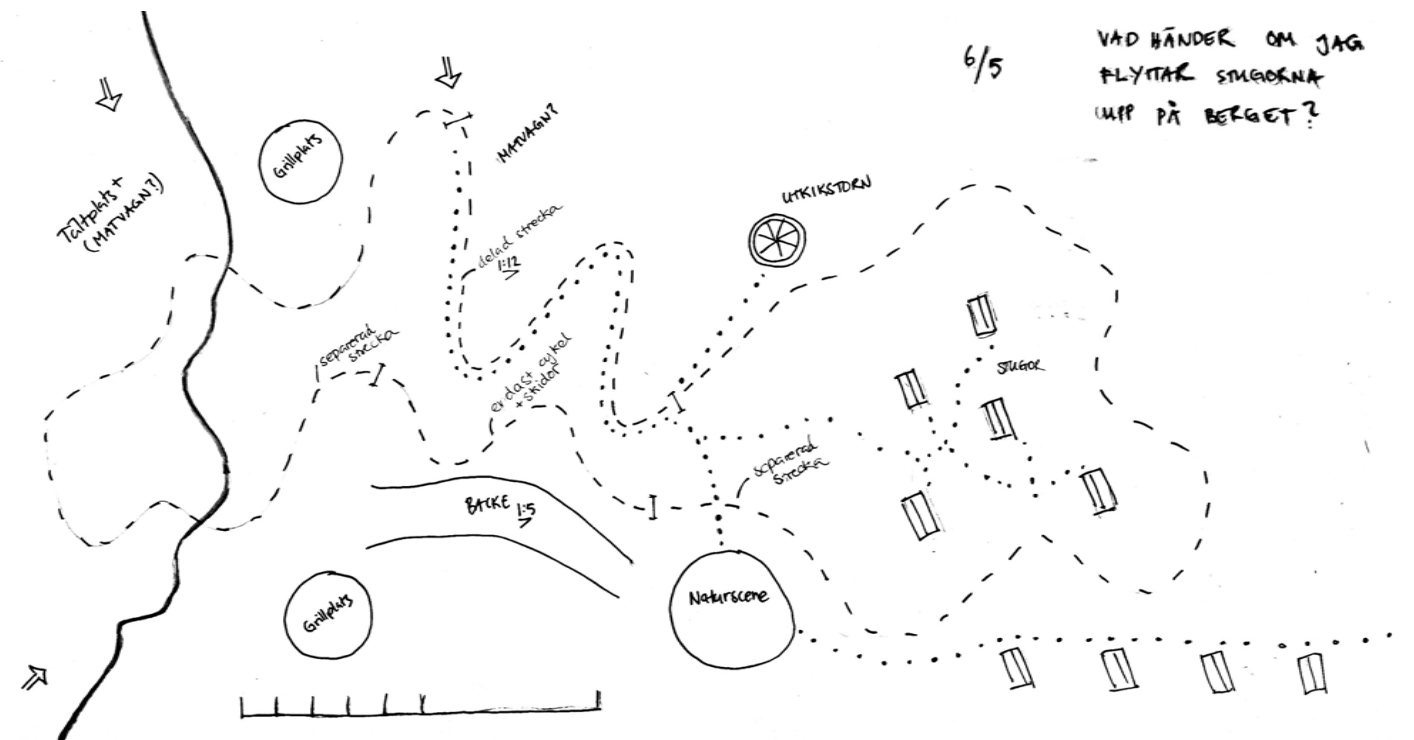
Skissarbetet ägde rum parallellt med förstudien. Detta var oundvikligt eftersom skissarbetet väckte frågor som behövde undersökas vidare i förstudien på samma sätt som förstudien väckte frågor som studerades vidare genom skissarbete. Olika problem, frågor eller möjligheter som uppenbarade sig undersöktes med lämplig metod som till exempel genom intervjuer eller efterforskning i litteraturen.

Skissarbetet inleddes med planskisser. Först översiktligt, med olika fält av funktioner, för att flytande övergå i mer specifika placeringar och lösningar. Skissandet skedde både genom planskisser, sektioner och perspektivskisser genom hela processen. Till exempel användes skissande i plan för att undersöka storlek och placering av olika funktioner. Perspektivskisser användes framför allt för att undersöka hur olika designelement skulle kunna passa in i sin omgivning. Sektioner och snitt användes för att undersöka höjdskillnader, rumsligheter och olika mått på till exempel cykel- och gångstråk.

För detta användes både papper och penna samt digitala program som Auto Cad och IbisPaint X. De olika skissmetoderna användes för olika syften och sammantaget gav det möjlighet att undersöka samtliga problem som uppenbarade sig under gestaltningprocessen. För att skapa transparens och en möjlighet att utvärdera skissprocessen daterades samtliga skisser. Det gjordes även noteringar om vad varje skiss undersökte samt hur processen fortskred på varje skiss. Se figur 13 & 14 som visar ett viktigt gestaltningsval som gjordes under processen.



Figur 14 - En planskiss över området med stugor placerade i slänten av Strandebrget.



Figur 15 - En planskiss som undersöker vad som händer om stugorna flyttas från slänten upp på Strandberget.

## UTVÄRDERING

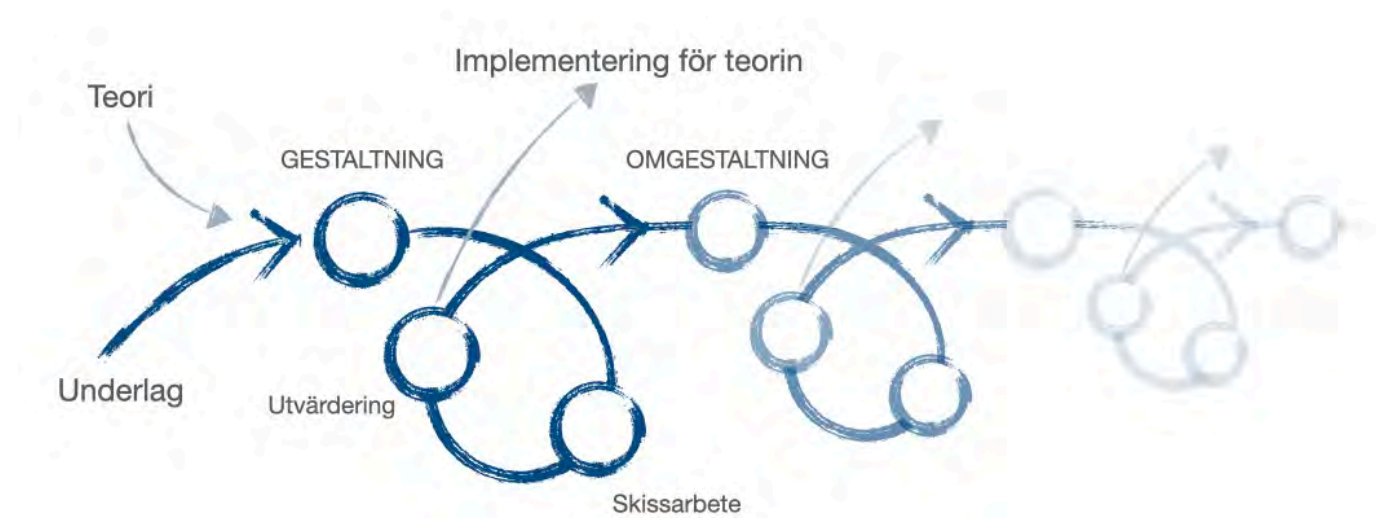
Gestaltningprocessen beskrivs som en cirkulär eller spiralformad process, vilket den även varit under detta arbete. Under arbetets gång utarbetades olika hållpunkter att utvärdera och analysera gestaltningen emot. Detta fungerade som en motor som drev gestaltningen framåt (se figur 16). De olika hållpunkterna som användes för utvärdering var syfte, frågeställning, program, koncept och presentation. Dessa hållpunkter arbetades fram, analyserades och ändrades allt eftersom arbetet fortlöpte.

## GESTALTNINGSPROGRAM

Ett gestaltningsprogram arbetades fram för att tydligt visa vad gestaltningen vill uppnå samt fungera som en motor i gestaltningen. Programmet utvärderades och reviderades allt eftersom arbetet fortskred.

Först sammanställdes information från intervjuerna till kortare texter som kallades bevis eller belägg. Detta gjordes genom att gå igenom de transkriberade intervjuerna och sedan sammanställdes liknande information från olika källor i en tabell. Detta gav en översikt över hur samstämmigt eller motstridigt de intervjuade personerna svarat. Detta vägdes in och påverkade hur olika påståenden rangordnades. Informationen i tabellen arbetades sedan om till designkriterier som sedan mynnade ut i programpunkter. Detta sammanställdes i en mindmap (se sida 44) som visar vilken specifik information från intervjuerna som legat till grund för vilka programpunkter.

Informationen från litteraturgenomgången sammanställdes i två punktlistor (se sida 33). Denna information vägdes sedan in vid utformningen av programpunkterna.



Figur 16 - visar gestaltningprocessen och hur gestaltningen omarbetas och konkretiseras allt eftersom.

## KONCEPT

För att uppnå ett enhetligt och tydligt uttryck började en bit in i arbetet med programmet framtagningen av ett koncept. Konceptet arbetades fram med utgångspunkt i platsens historia, det framtagna programmet och arbetes syfte och frågeställning. På samma sätt som de andra hållpunkterna genom gestaltningprocessen, utvärderades och omarbetades konceptet allt eftersom nya idéer, frågor och information uppkom. Konceptet användes sedan som en guide och som inspiration för formspråk, materialval och färgsättning.

## RESENTATIONSFAS

För att hitta en röd tråd och en tydlig presentation började arbetet med att fundera på hur resultatet skulle presenteras, en bit in i gestaltningprocessen. Med inspiration från Holmöns nuvarande miljöer och natur valdes ett enhetligt färgtema ut. Ett beslut togs om att presentera gestaltningsförslaget utifrån ett vinterperspektiv, för att framhäva resultatet ännu tydligare. I presentationsfasen valdes även vilka olika metoder som skulle användas för att presentera gestaltningsförslaget. Förutom planer, sektioner och detaljskisser, skapades även en tabell över de olika gestaltningslösningarna (se "Sammanfattning av gestaltningsförslaget" sida 62). Denna presentationsteknik är utprövad och används till exempel med lyckat resultat av Gramkow et al. (2021). Metoden användes i detta arbete för att uppvisa en transparens genom gestaltningsarbetet och göra det enkelt för läsaren att följa och förstå gestaltningsval.

## AVSTÄMNINGAR

Genom gestaltningprocessen har även avstämningar med både handledare och markägare genomförts. Detta gav en bättre förståelse för gestaltningen samtidigt som det genererade nya idéer och frågor som i sin tur ledde gestaltningen framåt.

Den 7 maj 2020 genomfördes en avstämning med en av markägarna, Johan Nyberg. Arbetet presenterades kort genom skisser som visade hur gestaltningen framskridit. Sedan följde en diskussion om platsens förutsättningar och möjligheter baserade på skisserna och markägarens egna visioner och idéer. Denna delavstämning genererade många nya idéer och var mycket viktig för att komma vidare i arbetet.



# LITTERATURGENOMGÅNG

Litteraturgenomgången innehåller en sammanställning av befintlig forskning i ämnena ”Friluftsliv och rekreation” och ”Gestaltning & planering i kallt klimat”. Informationen som presenteras anses relevant för att kunna undersöka frågeställningen och ligger även till grund för gestaltningen i detta arbete. I slutet av detta kapitel sammanfattas de viktigaste punkterna under rubriken ”Att tänka på vid gestaltning”(se sida 33). Informationen under dessa rubriker kan även ses som en syntes av litteraturgenomgången och en del av resultatet då dessa punkter kan användas som inspiration och hållpunkter vid liknande projekt.

# Friluftsliv & rekreation

I detta kapitel sammanfattas först den svenska friluftslivshistorien, för att ge en överblick över vad friluftsliv har för betydelse för Sverige och människorna som bor där. Vidare beskrivs friluftslivets betydelse för vår hälsa och slutligen hur man planerar och gestaltar för friluftsliv.

## Historia & utveckling i Sverige

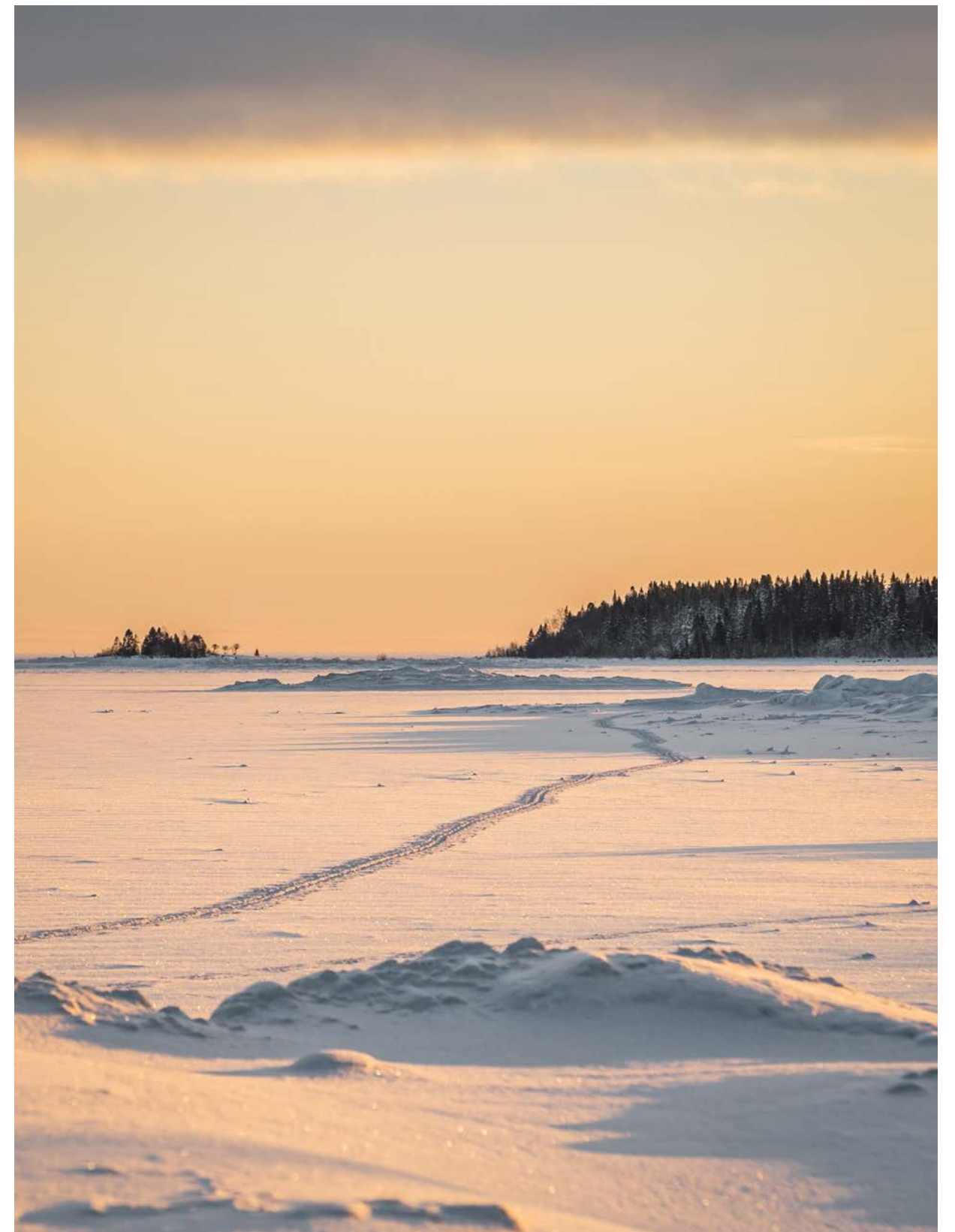
Friluftsliv i dess moderna betydelse, vistelse utomhus i natur- och kulturlandskap för ökat välbefinnande och utan krav på tävling, tog sin början för drygt 100 år sedan. Svenska Turistföreningen, STF, gjorde 1885 en satsning för att upplysa om och tillgängliggöra det svenska friluftslivet (Emmelin et al. 2010). Då handlade det om att uppmana befolkningen att lära känna sitt land (Sandell & Sörlin 2000). Denna förändring gällde i början endast en mindre grupp bemedlade svenskar som började ägna sig åt utförsåkning och andra former av friluftsliv. Detta skedde till andra stora samhällsgruppers, fiskare, bönder och samers stora förvåning. Enligt Sandell och Sörlin levde dessa grupper under denna tid redan i nära kontakt med naturen. Vidare poängterar Sandell och Sörlin att den huvudsakliga förändringen under denna revolution var att intresset skiftade från det exotiska till det nära och vilda.

Emmelin et al. (2010) berättar om hur etableringen och utvecklingen av det svenska friluftslivet under sekelskiftet 1800–1900 inspirerades av internationella förlagor. Under denna tid fanns ett etablerat friluftsliv i England, Finland och Nordamerika. Trots detta påpekar Emmelin et al. att den nordiska friluftstraditionen har sina egna särdrag, där allemansrätten lyfts fram som en karaktärgivande del. Emmelin et al. menar att allemansrätten är en stor anledning till att det svenska friluftslivet ofta ses som folkligt och okomplicerat. Sandell och Sörlin (2000) skriver om hur politiska förändringar, ett par decennium in på 1900-talet, resulterade i att svensken fick mer fritid. De berättar även om hur olika samhälleliga, ekonomiska och ideologiska krafter började lägga

sig i hur denna fritid skulle spenderas. Friluftsliv var då, och anses av många än idag, som det ”bästa” sättet att spendera sin fritid menar Sandell och Sörlin.

Främjandet av friluftslivet blev tidigt en politisk angelägenhet och under 1930-talet blev fritid nästan synonymt med friluftsliv berättar Sandell och Sörlin (2000:78). I samband med detta upprättade Riksdagen en fond för främjandet av friluftslivet och än idag är friluftslivet en viktig politisk fråga. Naturvårdsverket publicerade 2012 på uppdrag av Regeringen en rapport innehållande 10 mätbara mål för friluftslivspolitikerna (läs mer på sida 24) innehållande förslag på hur man kan arbeta för att uppnå dessa (Naturvårdsverket 2012). Målen finns sedan med i en skrivelse från regeringen (SKR 2021/13:51). Regeringen slår även fast i en proposition från 2009 vikten och bredden av friluftslivspolitikerna som stäcker sig från naturvårdspolitik och regional utveckling till hälsovård och kulturliv (PROP 2009/10:238). I samma proposition lyfter även regeringen att friluftslivet är ett medel för landsbygdsutveckling och fysisk aktivitet samt avkoppling som stärker folkhälsan.

Nu, drygt 130 år efter Svenska Turistföreningens satsning för att upplysa om friluftslivet, pågår en liknande kampanj. År 2021 är nämligen Friluftslivets år, vars syfte är att få fler människor att utöva friluftsliv, belysa värdet av friluftslivet och öka samarbetet mellan olika aktörer inom friluftslivet (Naturvårdsverket 2021). På lång sikt vill även initiativet bidra till att friluftslivet får en mer framträdande roll i samhällsdebatten, förbättra den fysiska och psykiska hälsan, öka förståelse för natur- och kulturvärden, samt öka sysselsättningen inom naturturism och friluftsliv.



Figur 17 - Fotspår i snön skvallrar om att någon tagit en promenad över isen. Här syns även det vackra kvällsljuset. Foto: Magnus Nyberg.

## 10 mål för friluftslivet

Regeringen lade 2012, med stöd från Naturvårdsverkets rapport ”Förslag till mål för friluftslivspolitik Redovisning av ett regeringsuppdrag”, fram tio mål för friluftslivspolitik (SKR 2012/13:51). Nedan följer samtliga tio mål med reflektioner om dess relevans för detta arbete.

### 1. NATUREN SKA VARA TILLGÄNGLIG FÖR ALLA

Mål ett påverkar i allra högsta grad detta arbete. Holmöarna erbjuder en både unik och rik natur, som i dagsläget teoretiskt sett går att nå med kollektivtrafik från närmsta stad, Umeå. I praktiken är detta dock inte alltid fallet, speciellt under vintern, då färjetrafiken ibland fungerar bristfälligt. Man bör också alltid diskutera innebörden av tillgänglighet. Bara för att det går att ta sig till en plats betyder det inte att själva platsen är tillgänglig. För att göra naturområden tillgängliga för alla behövs ofta ramper, räcken och förvaltningsarbete, speciellt på vintern, i form av sandning och snöröjning. Det kan även behövas skyltar med information som går att tillgodogöra sig både genom att läsa, lyssna eller genom blindskrift. Projektplatsen anses idag, baserat på undersökningarna som gjorts i samband med detta arbete, inte vara tillgänglig för alla. Denna aspekt bör studeras vidare, speciellt ur ett vinterperspektiv, eftersom snö och is gör naturen ännu mer otillgänglig, speciellt för äldre personer eller människor med funktionshinder (Pressman 1995).

### 2. PERSONLIGT OCH IDEELLT ENGAGEMANG SKA STÅ I CENTRUM.

Holmön har ett rikt föreningsliv som absolut är med och stärker och tillgängliggör friluftslivet på ön (Holmöns Utvecklingsforum 2020). Gestaltningen i detta arbete skulle kanske kunna öka möjligheten till engagemang genom att erbjuda ytor för evenemang och sociala sammankomster.

### 3. ALLEMANSRÄTTEN SKA VÄRNAS.

Allemansrätten säkerställer allmänhetens tillträde till naturen (Bengtsson 2004) och är därför en förutsättning för att kunna utöva friluftsliv fritt i Sverige (Emmelin et al. 2010) (läs mer under ”Begreppsdefinition” på sida 12). En inskränkning av Allemansrätten skulle kunna resultera i minskad tillgång till natur och kanske även till privatiserade och inhängande naturområden som man skulle behöva betala inträde till. Att värna allemansrätten är därför väldigt viktigt för att säkerställa att vår svenska friluftslivstradition i framtiden.

### 4. DEN HÅLLBARA ANVÄNDNINGEN AV NATUREN PLANERAS MED HÄNSYN TILL FRILUFTSLIVETS BEHOV.

Syftet med detta arbete är helt i linje med regeringens mål nr fyra och strävar efter att kunna uppfylla detta. Vilka friluftslivsbehov som behöver tillgodoses på denna plats har undersökts genom intervjuer, platsinventering och analyser.

### 5. KOMMUNERNA SKA HA ETT STORT ANSVAR FÖR NATUREN NÄRA TÄTORTERNA.

Befolkning på Holmön lämnade 2010 ett förslag till Umeå kommunfullmäktige gällande att ta fram en politiskt beslutsfattande utvecklingsplan för Holmön (Umeå kommun 2013). Tillsammans med öborna utvecklades en strategisk målsättning gällande förutsättningar för boende och verksamheter på Holmön som antogs av kommunstyrelsen 2013. Ett av de två övergripande målen slår fast att ”Det stora värdet av Holmöns unika natur- och kulturmiljö

ska tillvaratas, utvecklas och marknadsföras för besöks-, rekreations- och turiständamål för såväl lokala, regionala som andra målgrupper.”. Detta mål går helt i linje med vad detta arbete vill uppnå; inspiration och kunskap för att kunna utveckla, utnyttja och uppleva Holmön.

### 6. FRILUFTSLIVET SKA BIDRA TILL LANDSBYGDSUTVECKLING OCH REGIONAL TILLVÄXT.

Detta mål anses vara ett av målen som är högt relevant för detta arbete. Resultatet av detta arbete hoppas kunna bidra med kunskap och inspiration för att utveckla friluftslivet, inte bara på Holmön utan även på platser med likande klimat och förutsättningar. I förlängningen kan kanske även utveckling av friluftslivet bidra med ökade ekonomiska medel för att skapa en levande landsbygd. Detta utan att för högt slitage ska äventyra den exploaterade platsens unika natur eller känsla.

### 7. SKYDDADE OMRÅDEN SKA VARA EN TILLGÅNG FÖR FRILUFTSLIVET.

Detta mål anses inte påverka detta arbete nämnvärt då projektområdet som studeras inte ligger inom skyddat område. Däremot finns ett naturreservat i närheten vilket anses öka projektplatsens lämplighet som en plats för friluftsliv.

### 8. FRILUFTSLIVET SKA HA EN GIVEN ROLL I SKOLANS ARBETE

Detta mål anses inte påverka detta arbete i någon betydande utsträckning. Däremot har det framkommit under arbetets gång, genom de intervjuer som gjort, att projektområdet har

använts i pedagogiska syften och att Holmön är ett utflyktsmål för skolor i närområdet. Trots detta fokuserar arbetet inte specifikt på den pedagogiska möjligheten som friluftslivet för med sig, utan denna aspekt ingår i samtliga friluftslivsaspekter som detta arbete behandlar.

### 9. FYSISK AKTIVITET OCH AVKOPPLING SKA STÄRKA FOLKHÄLSAN.

Detta mål anses vara högst relevant för detta arbete då arbetets syfte är att stärka och öka friluftslivet och i förlängningen den fysiska aktiviteten och folkhälsan. Detta arbete hoppas att enbart informationen som presenteras kan resultera i ökad kunskap och inspiration för utökat friluftsliv. Om gestaltungsförslaget i praktiken skulle bidra till ökad fysisk aktivitet och rekreation är svårt att säga. Målet är dock att gestaltningen kan bidra med konkreta exempel som förhoppningsvis kan implementeras i framtiden. Först då blir det möjligt att utvärdera om arbetet i praktiken uppfyllt mål nummer nio.

### 10. BESLUT OM FRILUFTSLIV SKA FATTAS MED GOD KUNSKAP

Detta mål är inte bara viktigt för detta arbete utan även viktigt för landskapsarkitekter och planerare ute i arbetslivet. Målet pekar på vikten av att dessa arbetsgrupper finns och att deras utbildning, forskning och arbete är viktigt, inte bara för friluftslivet, utan för all användning och exploatering av naturen.



## Friluftsliv, rekreation & hälsa

I boken ”Naturen och hälsan” från 2005 av Andersson och Rydberg definieras rekreation som att ”samla kraft och återhämta sig från något”. Vad som är återhämtande för människor är individuellt, aktiviteter som är avslappande och återhämtande för den ena kan uppfattas som avskräckande eller jobbigt för en annan, förklarar Rydberg och Andersson. De hävdar likafullt att gemensamt för alla människor är att rekreation ses som ett behagligt avbrott från en stressig eller tradig vardag. De menar att rekreation kan innefatta allt från matupplevelser, estetisk njutning och socialt umgänge till olika former av motion. Till sist poängterar Andersson och Rydberg att den rekreativa känslan kan upplevas som större om man kan lämna staden bakom sig och gå ut i naturen.

### VIKTIGT MED KVALITATIV GRÖNSKA

Naturen har sedan länge påvisats ha en positiv effekt på människors hälsa. Roger Ulrich publicerade 1984 den första artikeln som visade på mätbara effekter av naturens betydelse för vår hälsa. Men det är viktigt att poängtera att inte all grönstruktur är positiv för vår hälsa. Stigsdotter (2015) skriver att det inom landskapsarkitektur har utvecklats ett helt nytt fält inom hälsofrämjande design. I engelsktalande länder kallas detta ”health design”. Denna typ av specialiserade design kommer inte att behandlas djupare i detta arbete (se Avgränsning sida 12). Det viktiga för detta arbete är att det i dagsläget finns ett stort intresse för detta område och att det inte råder något tvivel på att det är just högkvalitativa naturområden som har en positiv effekt på vår psykiska och fysiska hälsa (Skärbäck 2007; Markevych et al. 2017).

### MÄNNISKANS BEHOV AV MOTION

Människan har under 100 000 år utvecklats för friluftsliv, då jakt och insamling av föda från naturen varit vår huvudsyssla under större delen av människans historia (Åstrand 1981). Enligt fysiologen Per-Olof Åstrand är vi byggda för att röra oss. Trots detta har människan under de senaste 100 åren tvingats anpassat sig till en digitaliserad och modern värld, resulterande i en stillasittande livsstil (Andersson & Rydberg 2005; Åstrand 1981). Vidare berättar Åstrand att om vi inte tränar regelbundet kan viktiga kroppsfunktioner förlora sin kapacitet. Det kan även öka risken för fetma, sjukdomar och allmän trötthet. Professor Per-Olof Åstrand förklarar att regelbunden träning kan ses som en smörjning av kroppen och radar upp mängder av positiva effekter som träningen kan ge. Till exempel ökad chans att överleva en hjärtinfarkt och sänkt blodtryck. Även vid livshotande situationer, som ett drunkningstillbud, skulle en bra fysisk form kunna vara livsavgörande, menar Åstrand.

### FRILUFTSLIV SOM METOD FÖR MOTION

Vi människor behöver alltså motionera för att må bra (Åstrand 1981). I boken ”Planera för friluftsliv: natur, samhälle, upplevelser” lyfter Emmelin et al. (2010:33) fram att friluftsliv länge varit en metod för att motionera mera. De menar även att friluftsliv inte bara är ett sätt att stärka sin fysiska hälsa utan även kan erbjuda naturkontakt, ge ökad livskvalitet och förbättrad psykisk hälsa. Något de betonar kan vara svårt att återfinna i dagens urbaniserade samhälle. Även Pressman (1996) lyfter fram att friluftsliv, framför allt tillsammans med andra människor, är viktigt för vår mentala hälsa. Speciellt viktigt är detta på vintern, då mörker och kyla kan resultera i isolation och stora

påfrestningar på vår fysiska och psykiska hälsa, menar Pressman. Forskning har visat att underskott av solljus kan orsaka Seasonal Affective Disorder, som är en tillfällig depression som drabbar vissa nordbor under vinterhalvåret (Andersson & Rydberg 2005)

Mer specifikt lyfter Åstrand (1981) fram motionsslingan som ett enkelt fenomen för att möjliggöra motion ute i naturen. Enligt Åstrand blev motionsslingan populär i Sverige på 80-talet. Han beskriver sin optimala träningsrunda som varierad, innehållande både gång, korta intervaller i backe och konditionsträning. Åstrand lyfter även fram möjligheten att belysa spåret för att det ska kunna användas på vintern. Slutligen poängterar han vikten av ett någorlunda jämt underlag för att minimera risk för skador.

Professor Åstrand lyfter även fram att motion inte bara påverkar oss på individnivå. Han menar att kostnader en kommun spenderar på verksamheter för rekreation och träning skulle ge tiofalt tillbaka i sparade sjukvårdskostnader och sjukdagar.

### LEK OCH FRILUFTSLIV

Enligt Patrik Grahn (1983), professor i landskapsarkitektur, kan lek vara ett viktigt för att hjärnan ska kunna bearbeta och sortera intryck. Hjärnan behöver ständigt bearbeta alla sinnesintryck den exponeras för, genom att förenkla, abstrahera och bearbeta informationen, menar Grahn. Han påstår att lek är en viktig del av detta, både för barn och vuxna, och framhåller att lek kan innefatta allt från rekreation, friluftsliv, och fritidsaktiviteter. Grahn skriver vidare att lek är viktigt för att utvecklas som människa. Viktigt för barn är att omgivningen innefattar utmaningar och

att lekmiljön går att manipulera. Grahn skriver att vegetation är mycket användbar inom lek då växter både kan användas för att gömma sig i och att deras blad, frukter, pinnar och kottar går att använda i leken. Även vatten, höjdskillnader, djur och andra människor anser Grahn kan bidra till en rikare lekmiljö.

Grahn menar att den aktiva fritiden kan kallas för lek och menar att den är lika viktig för vuxna som för barn. Idrott ser han som en lek som främst tilltalar yngre vuxna, medan sociala lekar som middagsbjudningar och danser, kan attrahera människor i högre åldrar. Han lyfter utomhusaktiviteter som fiske, simning och promenader som aktiviteter med hög attraktivitet genom hela livet. Även eld, vatten, djur och trädgård menar Grahn är faktorer kan öka leklusten hos människor i alla åldrar. Nedan följer en punktlista på saker som Grahn lyfter fram som viktiga för leken i boken Människans behov av parker, grönska och rekreation från 1983.

- Lekar som har överraskningsmoment, men även är komplicerade och innehåller konflikthärdar.
- Lekar som gör att man får kontakt med andra människor, i organiserad form i så väl som i icke organiserad form.
- Lekar där man rör sig i en påhittad miljö.
- Lekar som innehåller tävlingsmoment och chanstagningar.
- Lekar som inbjuder till kreativitet och undervisning.



## Planering & gestaltning för friluftsliv

Enligt Emmelin et al. (2010:354) är friluftsanläggningens störta uppgift att öka upplevelsevärdena på en plats. Detta kan göras med hjälp av informationsskyltar för att belysa natur- och djurupplevelser i området. Även fågeltorn, spångning och ramper är medel för att ge fler chansen att uppleva ett naturområde. Emmelin et al. nämner även att arkitektur och design kan användas för att skapa identitet och öka upplevelsen på en plats. Ett exempel på detta, som Emmelin et al. lyfter fram, är naturrum. Dessa erbjuder både information och kan genom välutformad arkitektur, även i sig själva erbjuda en upplevelse.

### HINDER FÖR FRILUFTSLIV

Det finns många olika teorier om vad som kan utgöra hinder för friluftsliv, otillgänglig natur, ekonomi, eller socioekonomiska skäl, är några som Emmelin et al. (2010:150) lyfter fram. De framhåller även att stort fokus läggs på de som redan utövar friluftsliv, men anser att större fokus bör riktas mot de som inte ägnar sig åt friluftsliv. Genom denna metod menar Emmelin et al. att man kan förstå deltagande och efterfrågan, och på så sätt uppnå de friluftspolitiska målen om förbättrad folkhälsa. Friluftsliv medför inte bara positiva effekter utan kan även utgöra risker. Friluftaktiviteter kan resultera i allt från skavsår, förgiftning eller svåra olycksfall, poängterar Emmelin et al. (2010:77). Det är därför viktigt att miljöer för friluftsliv utformas för att minska eller förhindra dessa risker samt att information är lättillgänglig och utförlig.

Ökad vistelse och användning av en plats ökar också slitage av olika slag. I utomhusmiljöer kan det handla om allt från nedskräpning, nedslitning av vegetation till störning av djurliv (Emmelin et al. 2010:239). Nedskräpning kan både vara visuellt fränstötande men även utgöra fara för människor och djur. Slitage kan resultera i stora förändringar eller skapa oattraktiva platser. Viktigt att påpeka, enligt Emmelin et al., är att ökad utevistelse även kan leda till ökad kunskap och förståelse för djur och natur, samt i förlängningen till ökat skydd och bevarande av naturmiljöer.

### EN ATTRAKTIV FRILUFTSLIVSMILJÖ

Vilka värden i landskapet som är viktiga för friluftslivet varierar beroende på säsong, användare och aktivitet (Emmelin et al. 2010). Landskapets värde är alltså inte objektivt utan beror av vem som värderar det och för vad. Med det sagt finns vissa aspekter som framhävs i litteratur och forskning, och som är viktiga för ett attraktivt friluftsliv. Partik Grahm (1983) menar att avstånd, tillgänglighet och attraktivitet är viktiga faktorer som spelar en avgörande roll i hur många som besöker ett grönområde. Vad som är ett attraktivt landskap och hur ett landskap värderas kan variera. Enligt Emmelin et al. är ålder, kultur och intresse, faktorer som kan påverka detta. Även utveckling av, och tillgång till friluftsutrustning påverkar vilka landskap som är intressanta och värdefulla (Emmelin et al. 2010; Boverket 2007). Transport, tillgänglighet och besökarens resurser kan enligt Emmelin et al. väga minst lika tungt som landskapets attraktionsvärde vid val av grönområde.



Figur 18 - Svampplockning är bara en av många friluftaktiviteter som är populära på Holmön. Foto: Daniel Sandström.



# Gestaltning & stadsplanering i kallt klimat

Trots människors historia att bosätta sig på platser med kallt klimat är litteraturen inom ämnet i slutet av 1900-talet sparsam (Pressman 1995; Davies 2015). Pressman och Davies menar att för lite fokus har lagts på hur det lokala klimatet påverkar stadsplanering och hur människor använder sin närmiljö, speciellt på platser med stora klimatvariationer och extrema väderförhållanden. Detta trots att det genom historien tagits stor hänsyn till geografi och klimat vid till exempel utformning av hus (Pressman 1995; Davies 2015). Pressman poängterar att olika fallstudier under 1980- och 90-talet utarbetat olika direktiv och trender att jobba efter. Problemet menar han ligger



Figur 19 - Isen på Umeåälven är frusen och möjliggör för pimpelfiske.

i hur platser med genuin själ och mening ska utformas. Platser som invånare kan vara stolta över och som utarbetats från platsens geografiska och kulturella förutsättningar.

Redan på 1960-talet förespråkade Erskine ett förhållningsätt för att utforma vinterstäder (Erskine 1968 se Mänty & Pressman 1988) som håller än idag (Pressman 1995; Davies 2015). Detta förhållningsätt går ut på att öppna upp och vända sin gestaltning mot vår- och sommarsolen. Samtidigt bör gestaltningen vända ryggen mot de kalla och starka vintervindarna och därmed skydda användaren mot det hårda vinterklimatet.



Figur 20 - Isen på Umeåälven har smält och solen ligger lågt på himlen.

## “Winter Cities”

I slutet av 1980-talet växte organisationen The Winter Cities movement fram. Winter Cities movement arbetar för att skapa fungerande och attraktiva vinterstäder, främst genom fysiska åtgärder (Stout et al. 2018). Målet är att skapa ett förhållningsätt där vintern hyllas och inte bara uthärdas. Specifikt för denna rörelse är att det primära fokuset ligger på de geografiska förutsättningarna som vinterstäder har.

The Winter Cities movement uppstod som ett försök att undersöka och lösa de problem som städer med kallt klimat har. Problem som beskrivs är att platser i staden lämnas öde under vinterperioden och att designlösningar ofta inte tar hänsyn till det lokala klimatet (Culjat & Erskine 1988; Mänty & Pressman 1988; Pressman, 1995). Wayne Davies (2015) definierar rörelsen huvudsakliga mål som att skapa en mer hållbar lösning genom att reducera vinterns negativa konsekvenser och att framhäva de positiva.

I artikeln ”Celebrated, not just endured: Rethinking Winter Cities” sammanfattas The Winter Cities movements historia och problematiken med en ojämnhet inom forskningen lyfts fram. Stout et al. (2018) menar även att forskning inom ämnet har svaga kopplingar sinsemellan och att studierna ofta saknar hänvisningar till konkreta exempel. Detta påpekade Pressman (1996) redan i början av 1990-talet, då han framhöll att det fanns för få bra exempel på platser som utformats med vintern som utgångspunkt. Än idag kvarstår problemet då Costamagana et al. (2019) i samklang med Stout et al. menar att applicering av klimatanpassad design saknas i stadsplaneringen.

## Möjligheter med vintern

Pressman (2004) menar att de positiva aspekterna med vintern inte betonas tillräckligt ofta eller många gånger rent av försummas. Utomhussporter som skidåkning och skridskoåkning, utnyttjande av is och snö för konst, vinterturism och vinterfestivaler samt upplevelsen av säsongvariation, är några sådana exempel enligt Pressman. Trots att många människor förknippar vintern med mörka, gråa, dagar framhåller Davies (2015) att en vinterdag med klarblå himmel är svårslaget för många människorna som bor på dessa platser (se figur 24 sida 29). Vintern kan vara en tid full av aktivitet, snöreflekterat ljus och vackra vita landskap (Pressman 1996). Liksom Pressman (2004) menar även Davies att de positiva aspekterna med vintern inte lyfts fram tillräckligt mycket. Pressman (Pressman 1996) menar att allt från is och snö till norrsken, alla är element som bidrar till den unika vinterupplevelsen (se figur 19 & 20 samt figur 39 på sida 50).

Davies (2015) lägger fram två sätt att skapa en livfull och funktionell vintermiljö. Det ena är att skapa designlösningar för att öka hållbarhet och livskvalitet och den andra är att erbjuda möjligheter till sociala aktiviteter under vintern. I många kulturer med långa, kalla och mörka vintrar förknippas ofta denna period med isolation, mörker och kyla (Pressman 1995:30). Den första snön möts ofta med uppgivenhet och många reser även till varmare breddgrader under vintern (Pressman 1995). Nedan följer ett flertal exempel på aktiviteter och designstrategier för att motverka denna inställning och skapa attraktiva vintermiljöer.



## IS OCH SNÖ

Is och snö kan användas till att forma utomhusmiljöer och skapa attraktiva stadsmiljöer. Enligt Roemmich & Johnson (2014) kan isskulpturer vara ett sätt att locka människor till en plats. I samband med invigningen av det nya Rådhuset i Umeå byggdes till exempel en labyrint och sittmöbler i snö och isskulpturer pryddes torget (se figur 21 & 22). Frusna sjöar och älvar skapar helt nya stadsrum och mer yta för utomhusaktivitet. Till exempel anlägger Östersunds kommun en helt ny park på isen när Storsjön fryser (Östersunds kommun 2021). Pressman (1995) menar att is också kan användas för att motverka vinterns hårda framtoning, till exempel genom frusna vattenfall och isskulpturer. Is och snö kan även användas för att skapa lekmiljöer, som till exempel snöborgar och snökullar.



Figur 21 - Snölabyrint från invigningen av nya Rådhuset i Umeå visar ett exempel på hur man kan gestalta med snö. Foto av Marja Granqvist.

## MARKNADER & FESTIVALER

Vinter- och julmarknader har länge varit ett sätt att ta tillvara på och framhäva vinterns kvaliteter (Davies 2015; Stout et al. 2018). Marknader lyfter ofta inte bara fram vinterkvaliteterna på en plats utan har ofta även stark koppling till tradition, kultur och historia. Vintermarknader bidrar till att befolka stadskärnor under vinterperioden och är ett levande bevis på hur man kan utnyttja de mörka och kalla förutsättningarna vintern erbjuder. Dessa marknader är ofta centrerade kring lokal mat och dryck och kan även attrahera besökare från andra länder (Davies 2015). Ett annat sätt att aktivera en stad eller plats under vinterperioden är med hjälp av festivaler och andra evenemang. Sådana tillställningar har genom historien använts under denna mörka period för att fira livet (Davies 2015). Ett exempel är de många ljusfestivaler



Figur 22 - Isskulptur från invigningen av nya Rådhuset i Umeå visar ett exempel på hur man kan gestalta med is. Foto av Marja Granqvist.

som arrangeras i flera svenska städer i mitten av december (Davies 2015). Det traditionella kristna julfirandet, som ofta också firas av icke-religiösa, kan ses som ett sätt för att införa ljus och förväntan under denna kalla och mörka period. Is- och snöfestivaler är ett annat sätt att lyfta fram och utnyttja vinterns positiva egenskaper (Pressman 1995; Davies 2015). Dessa är inte bara uppskattade av lokalbefolkningen utan lockar även till sig utländska turister (Davies 2015).



Figur 23 - Fägranna fasader som kontrasterar mot ett snötäckt Kiruna visar hur färg kan skapa liv och värme under vintern. Foto av: Andrés Larrota.

## UTSMYCKNING OCH DJÄRVA, SPRAKANDE FÄRGER

Ett annat sätt att liva upp vintern är genom användning av starka, sprakande färger (Pressman 1995; Davies 2015), Nuuk på Grönland och Kiruna i Sverige är tydliga exempel på hur färgsättning av fasader kan användas i detta syfte (se figur 23). Rött, gult och orange lyfts fram som de färger som kontrasterar bäst mot snötäckta landskap (Pressman 1995). Även barrväxter kan användas för att introducera färg under vinterperioden. Reflekterande och absorberade färger kan användas för att ta vara på den begränsade värmen och ljuset. Även färgsatta skulpturer, flaggor och andra grafiska element kan användas för att erbjuda visuell stimulans och en livligare miljö (Pressman 1995). Pressman och Zepic (1986) menar att färgsättning, textur, form och skala borde vara mer anpassade och även inspirerade av vintern. De menar även att samtliga designelement bör förstärka den lokala kulturen och inspiration bör komma från de dramatiska säsongskiftningarna i naturen.

## VINTERTURISM

Pressman (1995) lyfter fram vildmarksturism som viktig för både den urbana och regionala utvecklingen samt som viktig för att säkerställa utbudet av friluftaktiviteter på platser med kallt klimat. Mer fokus och utrymme bör läggas på denna typ av upplevelser anser Pressman. Även Davies (2015) menar att turism, specifikt utformad för vinter och rekreation, kan användas som medel för att öka socialt och ekonomiskt välmående.



## VINTERAKTIVITETER

Vinterorienterade utomhusaktiviteter är mycket viktiga för en fungerande och välmående vinterstad. Enligt Pressman (1995) bör längskidspår byggas ut och ihop för att erbjuda rekreation, träning och transportmöjligheter. Det är även viktigt att dessa platser utvecklas för att fungera för synskadade och efter mörkrets inbrott. Andra funktioner som Pressman rekommenderar är skridskobanor, slalombackar och områden för att öva tricks med skidor och snowboard på. Pulkabackar kan användas för att locka barn och deras föräldrar till rekreationsområden (Roemmich & Johnson 2014). Även bastubad kan ses som en funktion som kan förbättra livskvaliteten på kalla platser. Bastun sägs härstamma från Finland och är inte bara en plats för att tvätta sig utan även en plats att söka skydd och värme (Pressman 1995:29).

## BELYSNING

Belysning kan öka användningen av en plats under vintern (Roemmich & Johnson 2014) och är en viktig faktor när det gäller att tillgängliggöra utomhusmiljöer (Pressman 1995, 1996; Roemmich & Johnson 2014). Inte bara elektrisk belysning utan även levande eld kan erbjuda ljus och värme.

## TÄNK VINTER

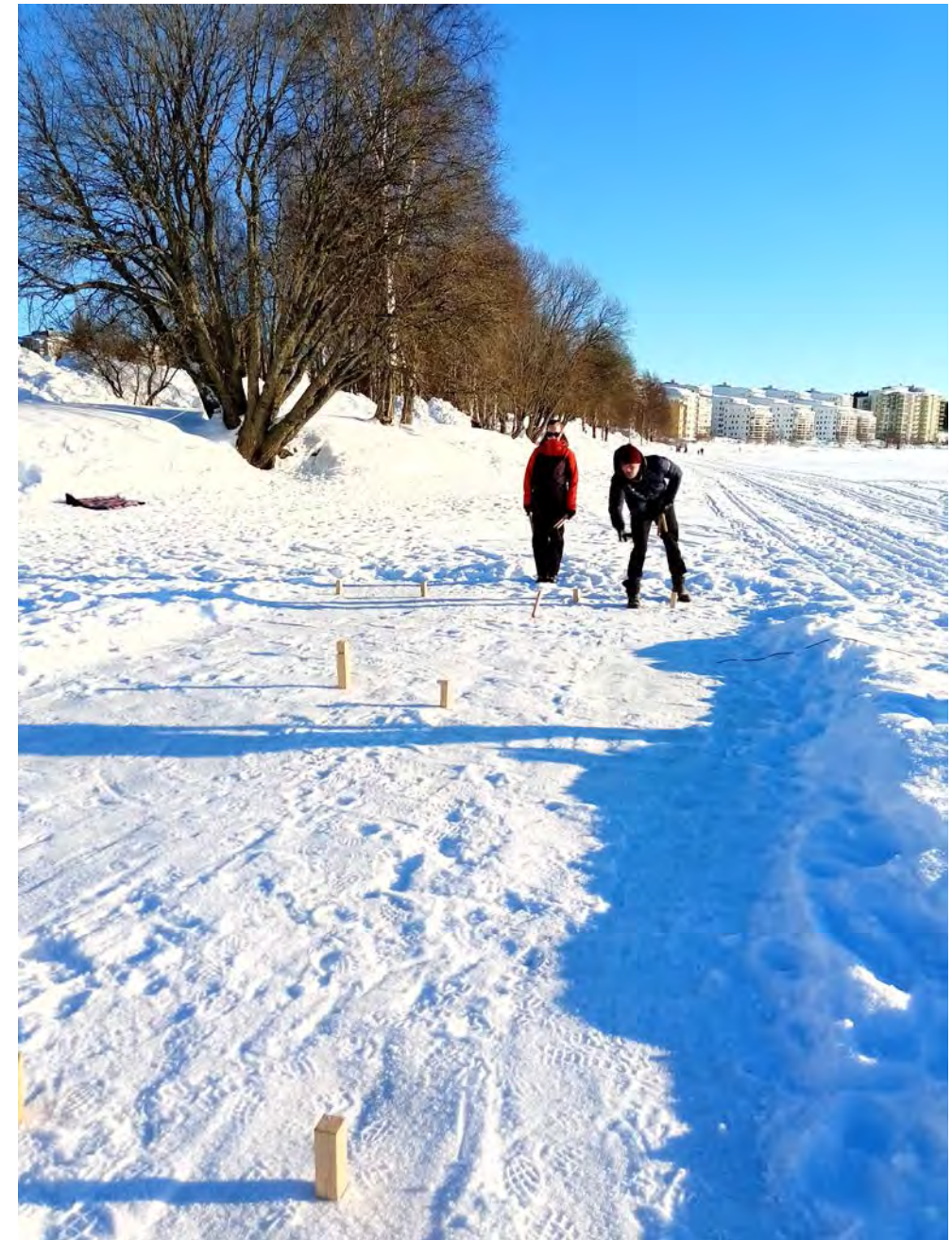
Det bör ske en omvärdering i hur vi tänker om vintern enligt Pressman (1995) och Davies (2015). Både genom skola och utbildning men även genom yrkesverksamma som måste lägga större vikt på design och förvaltning med fokus på vinterperioden, menar de. Utveckling av vinterstäder bör i framtiden ske med fantasifull användning av is, vind, snö och sol som positiva element för att skapa användningsområden året runt (Pressman 1995.)

## MER FORSKNING ÄR NÖDVÄNDIGT

Pressman och Zepic (1986) framhåller att mer forskning behövs för att komma underfund med vilka vinteraspekter som uppskattas. I framtiden bör utvärderingar, analyser, observationer och intervjuer användas som metoder för att undersöka ämnet närmare. Pressman och Zepic (1986) menar att vinterstäder i framtiden kommer behöva jobba på bred front med de problem och utmaningar som berör dem.

Avslutningsvis sammanfattar Pressman boken Northern Cityscape (1995) med några nyckelpunkter för att uppnå en attraktiv vinterstad. En av dessa punkter är ”Open Space/Outdoor Living area”. Följande anser Pressman är viktigt att tänka på vid planering och utformning av dessa:

- Användning av mikroklimat för att förbättra komforten.
- Vegetation bör användas för att tillföra estetiska värden samtidigt för att förbättra klimatet på sittplatser, längs gångstråk och vid lekplatser.
- Vindskydd och skyddsplanteringar för att minska vindstyrka och erbjuda platser med lä.



Figur 24 - En vacker vinterdag i februari. Den frusna Umeåälven skapar nya ytor att vistas på. Här spelas det kubb. Foto: Johanna Johansson.

## Problem med vintern

Det finns ett samförstånd inom branschen, att vintern – hur den än definieras, medför utmaningar och problem för stadslivet. (Costamagna et al. 2019; Davies 2015; Pressman 2004). Det huvudsakliga problemet tycks vara minskad användning av offentliga platser, vilket leder till minskad social och ekonomisk aktivitet (Davies 2015). Andra negativa aspekter, förknippade med vinterstäder, är ökade kostnader för snöröjning, ökade sjukvårdskostnader i samband med bilolyckor och halkolyckor, säsongsdpression på grund av brist på solljus samt en tråkig eller monoton utomhusmiljö på grund av avsaknad av färg och värme (Pressman 2004).

### MODERNISERING

Även moderniseringen kan i vissa fall förvärra vinterförhållandena. Davies (2015) påpekar att föroreningar från biltrafik smutsar ner snön, resulterande i en oattraktiv miljö. Biltrafiken kompakterar även snö och orsakar ibland mer is vilket försvårar framkomlighet och snöröjning. Davies påpekar även att, under vintern, lider människor boende i storstäder mer än människor på landsbygden. Detta på grund av att livet på landsbygden ofta resulterar i mindre arbete under vinterperioden, vilket resulterar i mer tid för umgänge och vila. I motsats till det jobbar stadsmänniskan lika mycket och de korta, mörka vinterdagarna spenderas ofta inomhus. Detta faktum har även framkommit i detta arbete<sup>1</sup>, då flera personer boende på landet har beskrivit vintern som en lugn och skön period, med tid för att umgås med vänner och avslappning framför brasan.

### VÄDERFÖRHÅLLANDEN

Davies (2015) lyfter fram att molnighet kan förvärra situationen genom att blockera de få lysande solstrålar under vinterperioden. Även vind kan förstärka kyleffekten kraftigt och ibland orsaka livshotande situationer menar Davies. Medan kyla går att skydda sig emot, genom att ha varma kläder, är minskningen av solljus ett mer komplicerat problem. För lite solljus kan leda till säsongsdpression och på vissa platser har man försökt lösa problemet genom att sätta upp uv-lampor eller genom att reflektera solljuset med hjälp av att montera speglar uppe på fjälltopparna (Davies 2015).

Is, snö och frost försvårar rörligheten, speciellt för äldre personer och personer med rörelsehinder. Vidare berättar Davies att variation i temperatur, resulterande i perioder med kraftig fluktuation mellan smältning och frysning, kan orsaka skador på markbeläggning, vegetation och jordmassor. På vissa platser kan även snösmältningen orsaka kraftiga översvämningar och skador på stadsstrukturen (Davies 2015).

Solstrålarnas låga vinkel resulterar i längre skuggor och att större områden skuggas (Davies 2015; Leng et al. 2020). Leng et al. (2020), har genom observationsstudier, visat att soliga områden används flitigare än skuggiga under våren. De konstaterar även att skuggiga och vindutsatta platser ofta undviks, vilket pekar på att utformningen av sådana platser bör förbättras. Vintern kan även föra med sig kraftiga vädervariationer med stormar och kraftig nederbörd, resulterande i ett oattraktivt uteklimat (Davies 2015).

### FRAMTIDEN

Pressman (1996) menar att det i framtiden är viktigt med uppföljning och utvärdering av platser med kallt klimat. Även Costamagna et al. (2019), som forskat på ämnet, lyfter fram att det bör tas mer hänsyn till vinterklimat i framtida stadsplanering.

Just nu växer organisationer som arbetar för att förbättra livskvaliteten under vintern, samtidigt som kommuners och regeringars medvetenhet kring samma frågor ökar. Parallellt påverkas dessa platser av den globala uppvärmningen. Davies (2015) uppmärksammar att detta, i framtiden, kan leda till ännu flyktigare och kraftigare väderförhållanden på dessa platser. Trots att det görs stora framsteg inom området påpekar Davies (2015) att det fortfarande är en lång väg att gå innan samtliga stadsstrukturer kommer vara fullkomligt anpassade till deras lokala klimat. Costamagna et al. (2019) menar att fortsatt fokus på funktion och attraktivitet året runt är vägen framåt för att skapa livskvalitet, inkludering och attraktivitet i vinterstäder. De påpekar att vinterperspektivet ofta saknas men att utomhusmiljön i städer absolut används under vintern, så länge förhållandena är fördelaktiga (Costamagna et al. 2019).

<sup>1</sup>Intervju med person 1 & 4 båda två boende på Holmön.



## Klimatanpassad design

Forskning visar att platser designade för vintern även används under vintern (Costamagna et al. 2019). Vad krävs då för att skapa en sådan plats? Förutom exemplen beskrivna i föregående kapitel lyfts klimatanpassad design fram som det enskilt viktigaste för att skapa en attraktiv och funktionell utomhusmiljö på vintern (Davies 2015; Ebrahimabadi 2015; Gehl 2010; Mänty & Pressman 1988; Pressman 1995). Trots detta har klimatet ofta försummats, speciellt på platser med vinterförhållanden påpekar Mänty och Pressman. Detta anser Pressman (1995) som ytterst ansvarslöst och orimligt. För att uppnå en klimatanpassad design är det viktigast att utgå från varje specifik plats. Gör man det kan man skapa både funktionella och besjälade platser, påpekar Mänty och Pressman. Ebrahimabadi framhåller att landskapsarkitektur och urban design ofta fokuserar på fysisk attraktivitet, komposition av stadsrummet samt tillgången på sociala mötesplatser. Medan dessa aspekter påverkar hur framgångsrik utformningen av platsen är menar han att platsens attraktivitet kommer att minska om inte ett behagligt mikroklimat kan erbjudas. Ett behagligt mikroklimat anser Ebrahimabadi gynnar både fysisk och psykisk hälsa samt lokal ekonomi.

För att skapa en plats, anpassad efter dess specifika förutsättningar, är det nödvändigt att studera platsen och det lokala klimatet. Enligt Pressman kan det vara fördelaktigt att använda datamodeller för att till exempel studera solens rörelse och förändring under de olika årstiderna. Ofta är det just sol- och vindläget som förklarar varför en plats används eller inte, speciellt i kalla klimat (Pressman 1995). Likaså menar Gehl (2010) att bra

väderförhållanden är den viktigaste aspekten för att försäkra att människor trivs i sin miljö. Det är därför viktigt att skapa platser med ett mikroklimat, skyddat från vind och med maximal solexponering (Leng et al. 2020; Pressman 1995). Detta gäller allt från placering av vegetation, vindskydd och sittplatser, till utformning av fontäner och byggnader. Leng et al. påpekar att ett förbättrat mikroklimat är extra viktigt vid utformning av just sittplatser, eller platser för stillasittande aktiviteter, eftersom passivitet gör människor känsliga för kylan. Roemmich och Johnson (2014) framhåller att möjligheten att gå in och värma sig en stund också kan göra en plats mer attraktiv på vintern. Även Pressman (1995) förespråkar detta och påpekar att inomhusträdgårdar med direkt koppling till det omkringliggande utomhusområdet kan erbjuda behagligt mikroklimat och grönska, speciellt på platser belägna långt norrut där vinterperioden är lång, mörk och kall.

Medan vinterlandskapet är vackert och kan medföra många fördelar är det viktigt att komma ihåg vissa kan ha svårt att tillgodogöra sig det. Till exempel kan äldre personer, personer med nedsatt fysisk förmåga eller personer med medicinska åkommor som påverkas av kyla ha svårt att vistas ute under vintern. Det är därför viktigt att anpassa platser även efter dessa människor. Till exempel bör utformning av ramper, räcken och trappor ske med försök att minimera halkrisk (Pressman 1995).

Slutligen hävdar Mänty och Pressman (1988) att naturen är den bästa inspirationen för

klimatanpassad design och framhåller svårigheten med att ta fram en föreskrift för dessa lösningar eftersom natur och klimat varierar kraftigt mellan olika platser. The Winter Cities movement listar dock följande generella strategier för att skapa ett behagligt mikroklimat (Stout et al. 2018):

- Landskapsarkitektur som skyddar mot nordanvindar.
- Utformande av platser för att fånga de lågt skinande solstrålarna från söder under vinterperioden.
- Användning av vegetation, arkadformationer eller liknande ”tak-strukturer” för att skydda från nederbörd.

Eftersom friluftsliv klassas som en valbar aktivitet (något som endast utförs om fördelaktiga förhållanden råder (Gehl 2010)) är det extra viktigt att sådana platser utformas på ett medvetet sätt (Ebrahimabadi 2015). Pressman (1985) och Davies (2015) menar att klimatanpassad design skulle kunna förlänga utomhussäsongen med upp till 6 veckor och att nyckeln är noggrann applicering, där anpassning till platsen lyfts fram som det absolut viktigaste.

## VINDSKYDD

Kraftig vind är en av faktorerna som folk främst förknippar med otrevligt väder, vilket Patrik Grahn (1983) lyfter fram som en anledning till varför det är viktigt att skapa fungerande vindskydd på blåsiga platser. Viktigt vid utformning av vindskydd är att skärmen bör ha 50% genomsläpplighet (Patrik Grahn 1983). Detta på grund av att en för tät skärm kan bidra till att det bildas vindturbulens bakom skyddet. Vid val av växter för att skapa vindskydd finns det några viktiga saker att tänka på enligt Grahn (1983). Först och främst bör växterna vara vindtåliga och inte för täta eller kompakta, för att hindra vindturbulens. Till sist framhäver Grahn att elastiska växter har en större förmåga att ”piska” sönder vinden och är därför att föredra före styva och orörliga växter. Även husbyggnader kan med fördel användas för att förbättra det omgivande mikroklimatet (Davies 2015). Både genom att fungera som vindskydd eller som solfångare.



## Variation

I nordliga regioner är säsongsvariationerna mer markanta. Pressman (1995) menar att detta erbjuder både upplevelse och nya insikter för människor tursamma nog att få vistas på dessa platser (se figur 25–28). Vidare beskriver han att dynamiken i naturen kan upplevas på tre olika nivåer, väder, årstider samt dag och natt. Detta ansåg även Humphrey redan på 1980-talet.

1. Väder – Stormar, vindbyar, regn, snö, is, dimma, moln och sol skapar olika nyanser i landskapet.
2. Årstider – Pressman beskriver årstiderna som en cykliskt återkommande variation med stora klimatskillnader där förändring i färg, form, tillväxt och död skapar en koncis och återkommande cykel full av variation.
3. Dag och natt – Skiftningar i ljus och mörker, morgon och kväll, gryning och skymning skapar olika stämningar och utseende i landskapet.

Pressman (1995) förespråkar att städer med långa vintrar inte bör försöka skapa sommarliknande förhållande året runt. Utan att planering och design bör utnyttja vinterns varierande och vackra landskap. Pressman påpekar att tradition är viktigt och att ta inspiration från platser med liknande förhållanden. Pressman presenterar, i boken ”Northern Cityscape” från 1995, ett ramverk för att planera och designa städer med långa vintrar. Enlig Pressman finns det två olika tillvägagångssätt för att anpassa en stad och dess invånare till kyla och påfrestningar från vädret. Det ena är att inte skydda invånarna mot naturen utan istället låta människan anpassa sig. Detta anser Pressman bidrar till att invånarna blir mer anpassningsbara och kapabla att leva under sådana förhållanden. Det andra tillvägagångssättet går ut på att skydda invånarna så mycket som möjligt från rådande väderförhållanden genom att bygga tunnlar, gallerior och andra skydd som minimerar kontakten med naturen. Detta beskriver två extremlägen. Det viktigaste anser Pressman (1995) är att erbjuda valmöjligheter och att försöka hitta balansen mellan skydd från vinterns ibland hårda väderförhållanden och exponering för de positiva upplevelserna. The Winter Cities movement uppmanar till det första förhållningsättet där man lyfter fram de olika värdena med vintern i stället för att avskärma sig från den.

Variation i landskapet uppfattas ofta som värdefullt bland friluftslivsutövare och enligt (Emmelin et al. 2010:55) har även variation ett estetiskt egenvärde. Variation kan finnas i topografi, vegetation, mångfald i arter, och i succession bland växterna. Forskning har till exempel visat att människor under en skogspromenad uppfattar att tiden går långsammare i ett mer monotont område än i ett mer varierat (Emmelin et al. 2010:56). För att uppnå rika och spirande samhällen året runt måste variation i årstider och dess skiftningar bejakas och uppmärksammas menar Pressman (1995). I framtiden bör vintern framhållas som den positiva kraft den faktiskt kan vara, för både stad och landsbygd, menar Pressman.



Figur 25 - Ett snötäckt vinterlandskap och en lågt stående sol trots att klockan bara är runt 14. Foto: Privat.



Figur 26 - Is och snö har börjat smälta och värmen komma tillbaka. Här utnyttjas ett snönblock för att stå på och fiska ifrån. Foto: Privat.



Figur 27 - En sommardag med klarblå himmel och vikarna rund Holmön fylls av badgäster. Foto: Monika Hurtig Johansson



Figur 28 - Bild från Umeå centrum som visar vackra höstfärger. Foto: Moa Hurtig.



# Att tänka på vid gestaltning

Nedan presenteras en sammanfattning av de viktigaste punkterna från litteraturgenomgångens två ämnesområden ”Friluftsliv & rekreation” och ”Gestaltning & planering i kallt klimat”. Punkterna har använts som inspiration och hållpunkter vid gestaltningen. Förhoppningsvis kan dessa strategier också användas som inspiration och hållpunkter vid gestaltning av liknande platser. Innan de två punktlistorna sammanfattas kort likheter mellan de olika ämnesområdena.

## Likheter

I de två olika ämnesområdena framkommer liknande strategier och förhållningsätt. Till exempel är variation mycket viktigt både för ett attraktivt friluftsliv och för platser med kallt klimat. De lokala förutsättningarna och traditionerna är också något som lyfts fram som viktigt i båda ämnesområdena. Sandell och Sörlin (2000) menar att det är just den lokala naturen, friluftsliv handlar om. I samma anda menar Pressman (1995) att utomhusmiljöer bör inspireras av lokal kultur och tradition för att kunna resultera i attraktiva platser.

## ATT TÄNKA PÅ VID GESTALTNING FÖR FRILUFTSLIV & REKREATION

### FRILUFTSLIV & REKREATION

Lyft fram och fokusera på den lokala naturen, det är det som friluftsliv handlar om (Sandell & Sörlin 2000)

Friluftslivet ska vara ett medel för fysisk aktivitet och avkoppling (Regeringen 2009). Möjliggör för detta genom att skapa aktivitetsytor och rekreationsmöjligheter.

Använd gestaltningen för att belysa natur- och kulturvärden för att öka förståelse och kunskap. Detta är viktigt för att minska slitage och skador på naturen (Emmelin et al. 2010) och ett av målen under Friluftslivets år (Naturvårdsverket 2021).

Försök att framhäva naturen för att skapa naturkontakt. Detta är viktigt eftersom naturkontakt är något som kan vara svårt att uppnå i dagens urbaniserade samhälle (Emmelin et al. 2010).

För att ett grönområde ska upplevas rekreativt är det viktigt med kvalitativ grönska (Skärbäck 2007; Markevych et al. 2017). Det innebär att en genomtänkt design och fungerande förvaltning är viktig.

### TILLGÄNGLIGHET

Undersök och skapa tillgänglighet speciellt anpassad till vintern. Detta är extra viktigt på vintern eftersom snö, is och mörker försämrar tillgängligheten ytterligare (Pressman 1995).

Öka upplevelsevärdena på platsen genom information och upplysning kring djur och natur i området (Emmelin et al. 2010).

Erbjud kunskap och förtydliga information för att uppnå ökad förståelse för natur och friluftsliv. Detta kan i förlängningen bidra till ökat skydd och bevarande av naturmiljöer (Emmelin et al. 2010)

Utforma miljöer för att minska risker och slitage (Emmelin et al. 2010). T.ex. genom att utforma markmaterial eller spänger, papperskorgar, räcken och ribbor för att minska halkrisk.

### MEDVETNA VAL OCH VÄL GRUNDADE BESLUT

För att bidra till en hållbar användning och exploatering av naturen bör planering samt gestaltning alltid ske med hänsyn till friluftslivets behov (SKR 2012/13:51). Det är därför viktigt att undersöka vilka behov och möjligheter som finns.

### VARIATION

Rekreation är individuellt och det är därför viktigt att erbjuda variation i allt från aktiviteter och estetisk njutning (Rydberg & Andersson 2005).

En motionsslinga kan vara ett enkelt sätt att främja fysisk aktivitet och rekreation på (Åstrand 1981). Det är viktigt att det finns en variation i lutning, att spåret är upplyst och har ett tillgängligt underlag. En varierande omgivning kan också bidra till att motionsslingan upplevs som attraktiv och rekreativ.

Lek är viktigt för barn och vuxnas utveckling och rekreation. Försök att skapa varierande lekytor för alla åldrar, som upplevs utmanande och går att manipulera samt innehåller möjligheter till kreativitet och undervisning. Attraktiva element är eld, vatten och en varierande terräng (Grahns 1983).

Arkitektur kan användas för att ge en plats identitet, estetisk njutning och attraktivitet (Emmelin et al. 2010).



## ATT TÄNKA PÅ VID GESTALTNING I KALLT KLIMAT

### PLATSANPASSAD DESIGN

Försök att skapa en plats som invånarna kan vara stolta över, utarbetad efter platsens geografiska och kulturella förutsättningar (Pressman 1995).

Använd lokala traditioner och lokal kultur som inspiration för att skapa attraktiva vinterstäder (Pressman 1995).

Se till att lyfta fram årstidsvariationerna, eftersom dessa erbjuder unika upplevelser och insikter (Pressman 1995).

Erbjud ett varierat landskap för att skapa attraktivitet och nyfikenhet (Emmelin et al. 2010).

### TILLGÄNGLIGHET

Gestalta trappor, räcken och ramper för att minimera halkrisk (Pressman 1995).

Tänk på att dynamiken i naturen kan upplevas på tre olika sätt, väder, årstider samt dag och natt (Pressman 1995).

### VINTERFOKUS

Försök att hylla vintern i gestaltningen genom att lyfta fram de specifika möjligheter årstiden erbjuder och lägg fokus på de geografiska förutsättningarna (Stout et al. 2018).

För att skapa en livfull och funktionell vintermiljö; skapa designlösningar för ökad hållbarhet och livskvalitet samt möjligheter till sociala aktiviteter lämpade för vintern (Davies 2015).

Lista på designstrategier för en attraktiv vintermiljö:

- Gestalta med is och snö
- Erbjud ytor för att anordna marknader och festivaler på.
- Använd sprakande färger för att liva upp.
- Möjliggör för vinterturism och skapa aktiviteter riktade mot turister.
- Skapa ytor för vinteraktiviteter som till exempel pulkaåkning, längdskidor, eldning, och skridskoåkning.
- Skapa en genomtänkt belysning för att öka tillgänglighet utan att skapa ljusföroreningar som kan förstöra möjlighet att titta på stjärnhimlen eller se norrsken.

### KLIMATANPASSAD DESIGN

För att skapa besjälade och funktionella vinterplatser bör gestaltningen anpassas genom att utgå från varje plats specifika klimat och förutsättningar (Mänty & Pressman 1988).

För att utforma en fungerande vinterplats bör gestaltningen öppna upp mot solen och vända ryggen mot vinden (Pressman 1995; Davies 2015).

Studera sol- och skuggförhållandena på platsen noggrant (Leng et al. 2020). Tänk på att skuggorna är längre på vintern (Davies 2015; Leng et al. 2020) och att inte placera element så att viktiga sittplatser eller aktivitetsytor skuggas.

Tänk på att klimatförändringar kan orsaka ännu kraftigare säsongvariation och extrema väderförhållande i framtiden. Ha detta i åtanke vid planering och gestaltning. (Davies 2015)

Skapa platser med ett mikroklimat skyddat från vind och med maximal solexponering (Leng et al 2020; Pressman 1995). Detta är extra viktigt vid sittplatser och stillasittande aktiviteter (Leng et al. 2020).

Vid utformning av vindskydd tänk på att skärmen bör ha 50% genomsläpplighet för att motverka vindturbulens. Vid användning av växter bör de vara vindtåliga, inte för täta och elastiska. (Grahn 1983).

Erbjud gärna en plats där man kan gå in och värma sig i mellan utomhusaktiviteter (Roemmich & Johnson 2014).

Tre viktiga punkter för ett behagligt mikroklimat (Stout et al. 2018)

1. Skydda mot nordanvindar.
2. Fånga de, under vinter, lågt skinande solstrålarna.
3. Använd vegetation eller takstrukturer för att skydda mot nederbörd

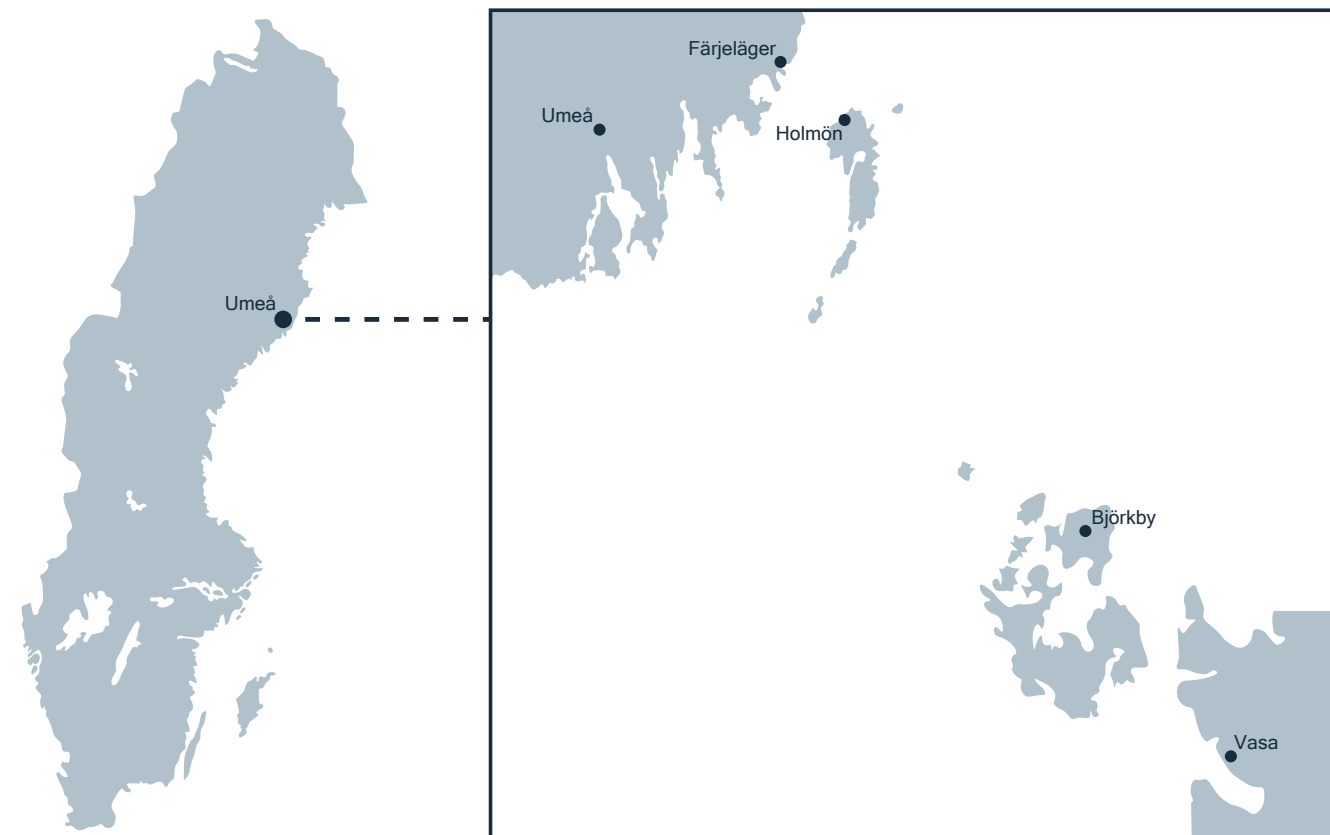


# Holmöns historia

Holmöarna är Västerbottens största ögrupp och ligger ca 1 mil från kusten, utanför Umeå (Länstyrelsen Västerbotten 2021) (se figur 30). Holmön är stört till ytan och räknas som huvudö. Där ligger färjeläget Byviken, en lanthandel och där bor den bofasta befolkningen. Ögruppen består av fem större öar, förutom Holmön, Ängesön, Stora Fjärderägg, Holmögadd och Grossunden (Umeå kommun 2013).

Holmöarna är ett resultat av den fortfarande pågående landhöjningen och är inte äldre än 1000–3000 år. Det är landhöjningen som bidragit till öarnas unika natur- och djurliv (Lämås & Lämås 2021). I takt med att landytan höjs förvandlas havsvikar till grunda sjöar, som så småningom växer igen till våtmarker (Länstyrelsen Västerbotten 2021)

Holmöarna har varit bebodda sedan 700 år tillbaka tiden och har som mest haft 430 folkbokförda personer, detta var under 1930-talet (Holmöns Utvecklingsforum 2020). Idag bor det drygt 60 personer på ön men det finns ett stort intresse och engagemang att utveckla den kommersiella servicen på ön och få fler att bosätta sig permanent på ön (Umeå kommun 2013; Holmöns Utvecklingsforum 2020).



Figur 30 - visar vart i Sverige Holmön är beläget samt omkringliggande landområden.



# Natur & djurliv

Det är den fortfarande pågående landhöjningen, som reste öarna ut havet för ett par tusen år sedan, och som ligger bakom ögruppens unika natur. I detta kapitel presenteras den rika naturen och djurlivet, som gör Holmöarna till ett upplevelserikt ändamål för friluftsliv.

## NATURRESERVATET

Bortsett från fjällkedjan kan man ge Holmöarnas naturreservat, titeln som Västerbottens mest unika (Lämås & Lämås 2021). Det är även ett av Sveriges största marina reservat. Naturreservatet sträcker sig från Stora Fjäderägg i norr, längs Holmöns östra kust, innefattar större delen av Ängesön ner till Grossunden och Holmögadd i söder (se figur 29 på sida 35). Syftet med reservatet är att bevara den unika naturen som skapats och fortfarande skapas genom landhöjningen. Naturreservatet innefattar flera rödlistade arter och rikligt med bär och svamp (Lämås & Lämås 2021) (se figur 18 sida 26).

## VATTNET

Vattnet runt öarna är bräckt och här huserar arter som trivs i både salt- och sötvatten. Marina arter, som kan ses på klippor och stenbottnar, är havstulpan, tånglake och ullsläke. Längre ner i vattnet finns bland annat vitmärila och ishavsgåsugga. Den grunda och ojämna kusten runt Holmöarna bildar flertalet vikar, skilda från havet. I dessa lever typiska sötvattensfiskar som abborre och gädda, medan bland annat olika slingor, borstnate och ålnate lever på botten (Länstyrelsen Västerbotten 2021). Vikarna utgör även perfekta stopp för ett bad eller en fika (se figur 27 sida 32). Vattnet runt Holmöarna lämpar sig även för nätfiske och sälsafari.

När vattnet runt öarna fryser till is öppnar havet upp sig för de som inte har båt eller kajak och ett helt nytt landskap bildas. De långa vita vidderna liknar de uppe i fjällen (Lämås & Lämås 2021). Sjöarna inne på ön kan frysa så tidigt som november och kan då erbjuda möjligheter för skridskoåkning och pimpelfiske. En annan utomhusaktivitet isen möjliggör, är att bada isvak<sup>1</sup>.

<sup>1</sup>Intervju med person 1 boende på Holmön.

## NATUREN OCH KULTUREN

Holmöarnas natur innefattar allt från äng och skog till klapperstensfält och rullstensåsar. Husen på Holmön består av ladugårdar samt äldre hus och byggnader. Den gamla bykärnan, tillsammans med omkringliggande odlingslandskap, är klassat som kulturhistoriskt riksintresse. Holmön har även två ödekyrkogårdar och en nyare kyrka i gotisk stil med inslag från nyklassicism, högt belägen på en höjd i anslutning till byn. De äldsta lämningarna på ön är från 300-talet då samer använde öarna för fiske och jakt (Holmöns Utvecklingsforum 2021a). På Holmögadd finns även lämningar från tiden då området användes av militären (Lämås & Lämås 2021). I slutet av juli gästas ön av många musikentusiaster då den årliga, och mycket uppskattade, Visfestivalen äger rum (Lämås & Lämås 2021). En gång om året anordnas även postrodden, en roddtävling mellan Sverige och Finland.

I Byviken ligger öns färjeläge och gästhamn, det första stoppet för de flesta som besöker ögruppen. I anslutning till Byviken ligger även Holmöns arkitektprisade båtmuseum (Holmöns Utvecklingsforum 2021b). Båtmuseet har öppet under sommaren och berättar om öns kulturhistoria, båtbyggartraditioner och vardagslivet på ön förr i tiden. När den bofasta befolkningen var som störst under 1930-talet fanns skola, äldreboende och ungdomsgård på ön (Holmöns Utvecklingsforum 2020). Idag är det Holmöns lanthandel som står för de viktigaste servicefunktionerna. Även denna ligger i direkt anslutning till Byviken. Holmöns Utvecklingsforum (2020) beskriver Lanthandeln som öns servicehub, där man kan handla mat och dagligvaror samt hämta post, varor från apotek samt systembolaget (Holmöns Lanthandel 2021).

Förutom spännande naturmiljöer och kulturhistoria har Holmön ett rikt djurliv (se figur 31 & 32 på sida 38). På Holmön har 283 fågelarter observerats (Länstyrelsen Västerbotten 2021). Stora Fjäderäggs fyrplats och fågelstation räknas även till kulturmiljöer av riksintresse (Lämås & Lämås 2021).



Figur 31 - Det går att njuta av den rika fågellivet trots att snön faller.  
Foto: Magnus Nyberg



#### FRILUFTSLIV

Holmön har idag ett rikt friluftsliv med aktiviteter som vandring, cykling, skidåkning och svampplockning (Lämås & Lämås 2021) (se figur 18 sida 26). Holmöarna med sin slogan ”Sveriges soligaste ö” (Holmöns Utvecklingsforum 2021c), betraktas dock av många, endast som en sommaridyll. Faktum är att ön inhyser mängder av möjligheter året runt (Lämås & Lämås 2021). Ön har flera möjligheter till övernattning på Prästgården, Homögården eller Berguddens fyr. De så kallade fiskebastuna på ön, enklare stugor tidigare använda av fiskare, är numera inredda och kan användas för övernattning eller för att sitta och ta en fika framför kaminen i. På sommaren har även STF ett vandrarhem öppet på Stora Fjäderägg (Lämås & Lämås 2021).

#### FRAMTIDA UTVECKLING

Under 2019–2020 pågick ett utvecklingsarbete av Holmöns Utvecklingsforum och Umeå kommun, med stöd från Europeiska Jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (Holmöns Utvecklingsforum 2020). Under detta arbete utformades en rad mål och strategier för öns fortsatta utveckling. Öns Lanthandel beskrivs stå i centrum, med en rad olika funktioner runt om. En viktig del av utvecklingsarbetet har valt att kallas ”vistelseunderlag” och beskrivs som något som måste ökas för att skapa starkare incitament för utvecklad service på ön. Begreppet har tagits fram för att kunna räkna på hur besökare, sommarstugeägare och deltidsboende påverkar ön. Dessa grupper anses vara minst lika viktiga för Holmöns utveckling som den bofasta befolkningen.

Arbetet med utvecklingsarbetet visar att vistelseunderlaget ökar kraftigt under sommarmånaderna. Ökningen börjar i april och stiger från ca 75 personer till 200 personer till mitten av juni. Sedan inträffar den störta toppen med 500 personer i mitten av augusti. Därefter minskar vistelseunderlaget till ca 80 personer i slutet av oktober för att gå en i en lågsäsong med ett vistelseunderlag på ca 75 personer från november till april. Det framtagna vistelseunderlaget visar tydligt att Holmön har flest besökare under sommaren. Syftet med detta arbete är att skapa en gestaltning som är attraktiv året runt, med fokus på vinterhalvåret. Skulle gestaltningen bli verklighet och fylla sitt syfte skulle vistelseunderlaget under vintern öka. Detta skulle kunna bidra till ett jämnare och stabilare flöde av besökare, resulterande i ökade förutsättningar för att utveckla den kommersiella servicen på ön.



Figur 32 - Ett kritvitt vinterlandskap och en skymt av det rika djurlivet som går att uppleva på Holmön. Foto: Magnus Nyberg.



# Klimat på Holmön

På denna sida visas de klimatparametrar som sammanställts för att få en uppfattning om förutsättningarna på platsen. Platsen har en utpräglad, mörk vinter och en kraftig årstidsvariation eftersom sommaren är relativt varm och väldigt ljus.

## Vinterparametrar

Tabellen nedan visar de vinterparametrar som studerats för att få en tydlig uppfattning av väderförhållandena och hur utpräglad vinter Holmön har. Tabellen visar tydligt att Holmön har en 4 månader lång vinter men ibland väldigt kraftiga vindar. Under vintern är soltimmarna få men det vita snötäcket hjälper till att reflektera solstrålarna.

Vinterparametrar			
Parameter	Definition/Förklaring	Resultat för Holmön	källa
Längd på vinterperiod	Antal månader dagsmedeltemperaturen är under 0°C	Vinterperiod 4 månader december 2,1°C, januari -4,5°C, februari -5,4 °C, mars -2,5°C	Bilaga klimat – tabell "Månadstemperatur"
Vindens kyleffekt	Högsta medelvind och genomsnittlig temperatur under januari månad.	Högsta medelvind januari: 17 m/s Temperatur januari: -4,5°C	Bilaga klimat – tabell "Månadstemperatur" & "Vind medelhastighet"
Soltimmar	Antal soltimmar/månad under vinterperioden	Antal soltimmar under vinterperioden: 253 h (ca 2 h/dag) december 21 h, januari 31 h, februari 73 h, mars 128 h	Bilaga klimat – tabell "Solskenstimmar"
	Totala antalet soltimmar under december, januari och februari	Antal soltimmar under dec-feb: 125 h December 21 h, januari 31 h, februari 73 h	
Nederbörd	Genomsnittligt antal dagar med mätbar nederbörd under december, januari och februari	Dagar med nederbörd dec-feb: 56 st. december 26 st. januari 17 st. februari 13 st.	Bilaga klimat – tabell "Nederbördsdagar & snödjup"
Mängd nederbörd	Månadsnederbörd under månader när medeltemperaturen är under 0°C	Mängd nederbörd dec-mars: 169,3 mm December 55,6 mm, januari 44,1 mm, februari 36,3 mm, mars 33,3 mm	Bilaga klimat – tabell "Nederbördsmängd"
Stark vind	Högsta medelvind (högsta byvind) under vintermånaderna i m/s	December 18,4 (25,7), januari 20,7 (28,0), februari 19,7 (28,4), mars 18,6 (27,5)	Bilaga klimat – tabell "Vind maxhastigheter"
Mulna dagar	Normalt antal mulna dagar	Mulna dagar januari 16 st. Mulna dagar juli 11 st.	Bilaga klimat – tabell "Mulna dagar"
Snödjup över året	Snödjup i cm under år 2020	Januari: 35 cm, februari: 37 cm, mars: 33 cm, april: 8 cm maj - september: 0 cm, oktober: 1 cm, november: 8 cm, december: 11cm.	Bilaga klimat – tabell "Nederbördsdagar & snödjup"

Figur 34 - Den fullständiga tabellen över de vinterparametrar som studerats på Holmön. De exakta källorna återfinns i respektive tabell under "Bilaga - Klimat" på sida 74.

## Solstudie

Tabellen nedan visar antal soltimmar/månad på Holmön. Sommarsolståndet är årets ljusaste dag, då får Holmön nästan 21 h solljus. Årets mörkaste dag, vintersolståndet, får Holmön drygt 4 timmar solljus. På sommaren resulterar överflödet av ljus i långa dagar och mycket energi medan den mörka vintern ibland upplevs som deprimerande. Mörkret kan dock innebära möjlighet att se norrsken och studera stjärnhimlen, vilket kan göra mörkret lite mer attraktivt.

MÅNAD (den 1: a varje månad)	SOLENS UPPGÅNG	SOLENS NEDGÅNG	ANTAL SOLTIMMAR
Jan	09:22	13:57	4 h 35 min
Feb	08:15	15:26	7 h 11 min
Mars	06:41	16:57	10 h 16 min
Vårdagjämning 20 mars	05:35	17:53	12h 18 min
April	05:53	19:28	13 h 35 min
Maj	04:09	20:58	16 h 49 min
Juni	02.36	22:33	19 h 57 min
Sommarsolståndet 20 juni	02:13	23:02	20 h 49 min
Juli	02:24	22:55	20 h 31 min
Augusti	03:48	21:34	17 h 46 min
September	05:21	19:49	14 h 28 min
Höstdagjämning 22 september	06:20	18:35	12 h 15 min
Oktober	06:46	18:03	11 h 17 min
November	07:18	15:19	8h 1 min
December	08:50	13:59	5 h 9 min
Vintersolståndet 22 december	09:25	13:45	4h 20 min

Figur 33 - Tabell över solens upp och nedgång från januari till december. Informationen i tabellen är hämtad från (Vackertväder.se 2021).

# Val av plats - Holmön

Nedan följer en kortare presentation av Holmön som utgör platsen för gestaltningen i detta arbete. Här redovisas även varför platsen anses lämplig för denna undersökning i förhållande till arbetets syfte och frågeställning.

## HOLMÖARNA

Holmöarna är Västerbottens största ögrupp belägen ca 1 mil från kusten, med Umeå som närmsta storstad. Från Umeå centralstation tar det med kollektivtrafik ca 30 minuter ut till färjeläget. Därifrån, beroende på årstid och väder, tar det sedan mellan 15–60 min för att ta sig till ögruppens huvudö, Holmön.

## FRILUFTSLIVSPERSPEKTIVET

Ögruppen utgör på grund av sitt unika läge och rika natur en intressant plats att studera utifrån ett friluftslivsperspektiv. Öns strategiska läge, med närhet till Umeå, gör den tillgänglig både för dagsbesök och längre besök. Ögruppen besöks redan idag, men framför allt på sommaren och knappt alls på vintern. Detta gör platsen intressant att studera utifrån ett vinterperspektiv. Vad är det som gör att platsen inte används lika flitigt på vintern och går detta att ändra på?

## VINTERPERSPEKTIVET

Öns klimat och stora årstidsväxlingar gör platsen intressant att studera utifrån ett vinterperspektiv. Kustklimatet bidrar dock till att vissa vinteraspekter ter sig mildare än vad det skulle gjort till exempel i Sveriges inland. På Holmön kan ibland stora snömängder blåsa bort och hösten vara varmare på grund av att det uppvärmda havet avger värme en bit in på hösten. Dessa variationer anser dock inte påverka denna plats så pass att de gör den irrelevant för detta arbete. Tvärt om har platsen en mycket utpräglad och hård vinter, med långa mörka nätter, starka vindar och nederbörd i form av snö. Detta gör att platsen, trots kustklimat, lämpar sig för att undersöka gestaltning för en attraktiv och funktionell vintermiljö på. Se figur 35 som visar hur naturen på Holmön kan se ut under vintern.

## PERSONLIG KOPPLING TILL PROJEKTET

Under min uppväxt har jag spenderat somrarna i min mormor och morfars stuga i Osnäs. Därifrån är det endast en 20 minuter lång båttur över till Holmön. Under somrarna har jag varit på Holmön på utflykt med familj, släkt och vänner. Vi badade, fikade eller besökte restaurangen som då drevs på Holmö Havsbud. Som tonåring jobbade jag även en sommar några veckor på restaurangen. Men även jag, som vuxit upp i trakten har aldrig utforskat Holmöarna längre än till Bergudden, som ligger ca 2 km in på den drygt 2,5 mil långa ögruppen, och jag har aldrig besökt platsen på vintern. När möjligheten att göra mitt examensarbete ute på Holmön presenterades för mig blev jag både intresserad och nyfiken. Platsen som senare blev arbetets projektområde har jag vandrat över många gånger men uppfattat som ganska innehållslös och igenvuxen. Markägarna har länge haft visioner om att omvandla platsen och göra den levande. Genom detta arbete hoppas jag kunna bidra med kunskap och inspiration för att göra detta möjligt.



Figur 35 - Med ett gnistrande vitt snötäcke framför sig anar man fastlandet i fjärran, 10 km från Holmön. Foto: Magnus Nyberg.



# Projektområdet

Denna plats valdes på grund av det geografiska läget samt de höga natur och kulturvärdena i området. Dessa aspekter gör platsen intressant att studera utifrån ett friluftsliv- och vinterperspektiv. Flygfotot till höger (se figur 36) visar projektområdet och närliggande service.

## Sanden och Strandberget

Projektområdet består av områdena Sanden (fastighetsbeteckning Holmön 7:95) och Strandberget (fastighetsbeteckning Holmön 7:49). Platsen ligger strategiskt placerad i anslutning till färjeläget Byviken, affären och Holmö Havsbad, som innefattar ett café och övernattningsmöjligheter. Området har en varierad topografi, vegetation och rumslighet, vilket är eftertraktat hos friluftslivsutövare, trots detta används platsen inte i nuläget



Figur 36 - Här syns projektområdet, bestående av områdena Sanden och Strandberget samt intilliggande område och service. Drönbild av Sven-Erik Hilberer.



# INVENTERING & ANALYS

I detta kapitel presenteras först projektplatsens natur mer ingående. Resultatet av de fem intervjuerna som utförts presenteras i en mindmap och sol- och vindförhållandena på ön redovisas genom en skuggstudie och en sol- och vindanalys. Ett fotokollage sammanfattar de tre platsbesöken och slutligen analyseras samtlig information under rubriken "Platsanalys".



# Karaktärsområden

På illustrationen nedan har projektområdet delats in i olika karaktärområden baserat på naturtyp. Till varje område följer en förklarande text med information som samlats in under de olika platsbesöken.

**HALVÖPPET MED BERG I DAGEN**  
På krönet av Strandberget är vegetationen gles och består av en blandning av tallar och granar. Här syns mycket berg i dagen.

**TALLSKOG**  
Mitt i granskogen finns ett område med tallar. Träden står tätt och ger känslan av en pelarsal.

**TÄT GRANSKOG**  
Större delen av Strandberget täcks av tät granskog. Granarna är ca 8 m höga.

**STENBROTT**  
Här ligger ett gammalt stenbrott som i dagsläget utgör ett stup.



**SLÄNT MED GRANSKOG**  
Denna plats är svår att ta sig över på grund av den branta lutningen och täta vegetationen.

**BLANDSKOG**  
Skogsremsan som avgränsar projektområdet mot vägen innehåller både tall, gran och björk, allt från sly till uppvuxna individer. På två ställen öppnar vegetationen upp sig och bildar gläntor.

**PLANT OCH SANDIGT**  
I mitten av området är marken plan och sandig. Närmast bäcken växer sly och enbuskage. Närmast Strandberget är marken sandig och har börjat växa igen med gräs.

**HALVÖPPET OCH STENIGT**  
I slänten växer gran och tall. Mest unga exemplar och ett fåtal äldre träd. Det syns mycket berg i dagen omgiven av ljung och lingonris. Norra delen av slänten är brantast och där växer de äldre träden.

Figur 37 - Karaktärsområden utmärkta ovanpå en drönbild över projektområdet. Foto: Sven-Erik Hilberer.

# Intervju mindmap

De fem personer som intervjuats i detta arbete framställer Holmön som en unik plats med vacker natur och stora årstidsskiftningar. Två an dem beskriver årstidsvariationen på följande sätt: ”Vår, sommar, höst, alla har sina fördelar”<sup>1</sup>, ”Alla årstider har ju sin kvalitet”<sup>2</sup>. Något fascinerande är att Holmöns unika läge både beskrivs som en stor styrka och den största nackdelen. Läget 1 mil ut i havet resulterar i en exklusivitet och möjlighet till en fristad, samtidigt som tillgänglighet och service i vissa fall får stå tillbaka. En av de personer<sup>3</sup> som intervjuat uttrycker det så här: ”Det är en liten ansträngning att ta sig ut vilket gör upplevelsen ännu starkare”.

**1. MÖRKER, STJÄRNOR OCH NORRSKEN**  
Mörkret som kan infinna sig på Holmön kan även ses som en möjlighet. Till exempel för att titta på stjärnorna eller på norrsken som ofta kan ses från platsen under vintern. Källa: Intervju, person 1 & 5.

**1. 2. MÖRKRET OCH VÄDRET**  
Mörkret och blåsten är en stor nackdel på Holmöarna. Vädret och soltimmar spelar roll för hur mycket man är ute och vad man gör ute, speciellt på vintern. Vädret tvingar ibland personer att avbryta sin utomhusaktivitet eller ta skydd inomhus eller i vindskydd. Källa: Intervju, person 1, 2, 3, 4 & 5.

**2. PROJEKTOMRÅDE - IGENVUXET OCH TOMT**  
Platsen upplevs idag som igenvuxen och tom. Platsen har historiskt sett använts för tältning och solbadning. Finns intresse av gångväg upp på berget och ett utkikstorn, samt att röja på platsen och lyfta fram värden som havsutsikten, tallarna och badplatsen. Källa: Intervju, person 1, 2, 3 & 4.

**3. HOLMÖARNAS UNIKA LÄGE**  
Holmöns läge 1 mil ute i havet gör ön unik och skapar stora upplevelsevärden. Platsen känns orörd och charmig. Det utsatta läget gör att platsen är väldigt solig, men det kan även behövas något extra för att locka besökare till ön. Källa: Intervju, person 1, 2, 3 & 4.

**3. HOLMÖARNAS RIKA HISORIA**  
Holmöarna har en rik historia som lämnat spår på öarna. Båttbyggande och fiske är en viktig del. Även den vackra bykärnan, fyren och de gamla fiskebasturna är en stor del av Holmöns charm. Nybyggnation bör inspireras av det befintliga, havet och fisket. Viktigt vid utveckling av ön är att bevara Holmöns själ och charm. Källa: Intervju, person 1 & 5.

**3. NÄRHET OCH INFORMATION**  
Närhet och information om platsen är viktig för att den ska besökas och upptäckas. Källa: Intervju, person 1 & 5.

Intervjuerna ger också en tydlig bild av Holmön som en sommaridyll, då besöks ön av hundratals turister och olika evenemang, som till exempel Visfestivalen, hålls. Trots Holmöns stora attraktivitet på sommaren framkommer det under intervjuerna att Holmön kan erbjuda vackra och attraktiva miljöer även på vintern. Det är dock tydligt att det främst de bosatta på ön som har tagit del av dessa kvaliteter. Till exempel längdskidåkning, bada isvak eller att njuta av lugnet runt en öppen eld. Men vintern beskrivs även som en svår och mörk tid. Som en person1 boende på ön uttrycker det: ”Jag får

**1. EXTRA FOKUS PÅ VINTERKVALITETER**

- Skapa förutsättningar för aktivitet och attraktivitet även under vinterhalvåret.
- Skydd mot väder och vind - nedsänkta sittplatser (snögrotta)/vindskydd
- Grillplatser
- Skapa möjlighet för skidåkning och pulka
- Möjlighet att beskåda natthimlen och norrsken
- Utnyttja is och snö i gestaltning eller konst
- Erbjud aktiviteter även efter mörkrets inbrott

**2. SKAPA ÅRSTIDSVARIATION OCH MIKROKLIMAT**

- Lyfta fram årstidsväxlingarna och samtidigt erbjuda skydd från väder och vind.
- Lyfta fram årstidsvariation genom variation i växtval - bladfärg, städsegröna växter, dekorativ bark och fröställningar.
- Informationskyltar om vad som går att hitta/uppleva på platsen över året.
- Platser som erbjuder variation i utblickar, hav, skog, himmel, långa, korta.
- Skapa skydd från nederbörd och vind
- Intégrera punktbelysning som inte orsakar ljusföroreningar

**3. UTNYTTJA DE LOKALA FÖRUTSÄTTNINGARNA**

- Utnyttja platsens unika förutsättningar för att skapa något speciellt som kan locka folk till platsen.
- Platsspesifik gestaltning som tar inspiration från Holöarnas historia och natur
- Sammanhållet formspråk och arkitektur för att skapa tydlig karaktär som kan locka
- Informationskyltar som tydliggör och lyfter fram (historia, funktion, aktiviteter)
- Skapa en tydlig entré för Holmön och välkomstplats för besökare

**3. FLER ÖVERNATTNINGSMÖJLIGHETER**  
Det behövs fler möjligheter till övernattnig på ön. Både för besökare och för personer som vill prova på att bosätta sig på ön. Viktigt att nya bostäder är vinterbonade för att skapa möjlighet för besök eller boende året runt. Även fler campingplatser skulle vara bra. Källa: Intervju, person 1, 2, 3, 4 & 5.

**3. UNIK NATUR & RIKT DJURLIV**  
Både landhöjningen och öns historia bidrar till den rika miljön med vikar, sjöar, hållar. Ögruppen har ett rikt djurliv med många fåglar. Även sälar, ormar, renar, älgar och harar finns. Källa: Intervju, person 2, 3 & 5

anstränga mig för at tycka om vintern. Jag tror det är mörkret”. Mindmapen nedan visar en sammanställning av de fem intervjuer som utförts. I mitten visas punkter som informationen mynnat ut i. Dessa punkter användes sedan för att utarbeta programpunkterna till gestaltningsförslaget.

<sup>1</sup>Intervju med person 4 boende på Holmön

<sup>2</sup>Intervju med person 5 som har stuga på Holmön

<sup>3</sup>Intervju med person 3 som besökt ön många gånger.

**1. VINTERPOTENTIAL**  
Även personer som inte varit på ön under vintern ser dess potential för både skidåkning, som utflyktsmål och skridskoåkning. En extra dimension skapas när isen lägger sig och utsikten påminner om fjällvidder. Aktiviteter som utövas på öarna under vintern är bland annat, grillning, löpning, skidåkning, snölek och skridskoåkning. Källa: Intervju, person 1, 2, 3, 4 & 5.

**3. ÖKAT INTRESSE/FLÖDE I FRAMDEN**  
Pandemin gör att vi är ute mer. Källa: Intervju, person 2, 3 & 5.

**2. ÅRSTIDSVARIATION**  
Årstidsvariationerna och kontrasterna över året upplevs som något positivt och beskrivs som ännu tydligare och extremare ute på öarna. Det finns en mängd olika aktiviteter att ägna sig åt på Holmöarna under året. Allt från att bada, tälta och cykla till att fiska, plocka bär och svamp samt fågelskådning. Under årstider som är oattraktiva inne i stan pga. slask, smuts, grus finns det mer att göra ute på ön. Källa: Intervju, person 1, 2, 4 & 5.

**2. ÖKA BESÖKSFLÖDET (OFF PEAK)**  
Det finns önskemål och intresse att öka besöksflödet på öarna för att service på ön ska kunna överleva. Samtidigt påpekas vikten av att hitta en balans för att inte förstöra det unika med Holmöarna. Besökarnas syfte ska gärna vara att uppleva just Holmön och inte lockas med hjälp av aktiviteter som inte ”passar” på ön. Källa: Intervju, person 2 & 5.

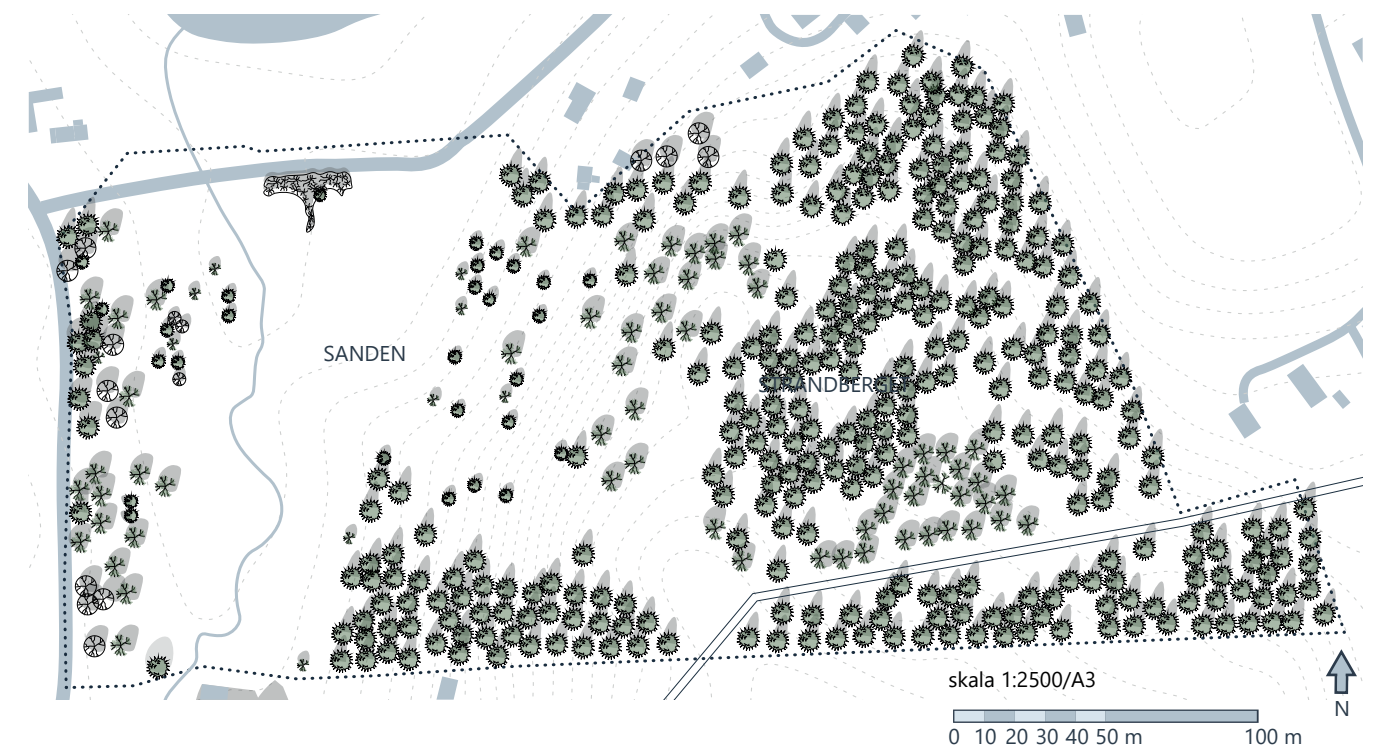
**2. OJÄMT BESÖKSFLÖDE ÖVER ÅRET**  
Holmöarna har ett ojämnt flöde av människor över året med en stor ”peak” under sommarmånaderna. Detta förstärks även på grund av många sommarboende. Sommarmånaderna upplevs ofta som livfulla och härliga samtidigt som lugnet som infinner sig till hösten välkomnas av boende på ön. Det finns dock ett önskemål om att öka turismen och önskemål om ett jämnare besöksflöde över året. Ojämnheten kan även bero på svårigheter att ta sig ut till ön innan isen lägger sig. Källa: Intervju, person 1, 2, 4 & 5.



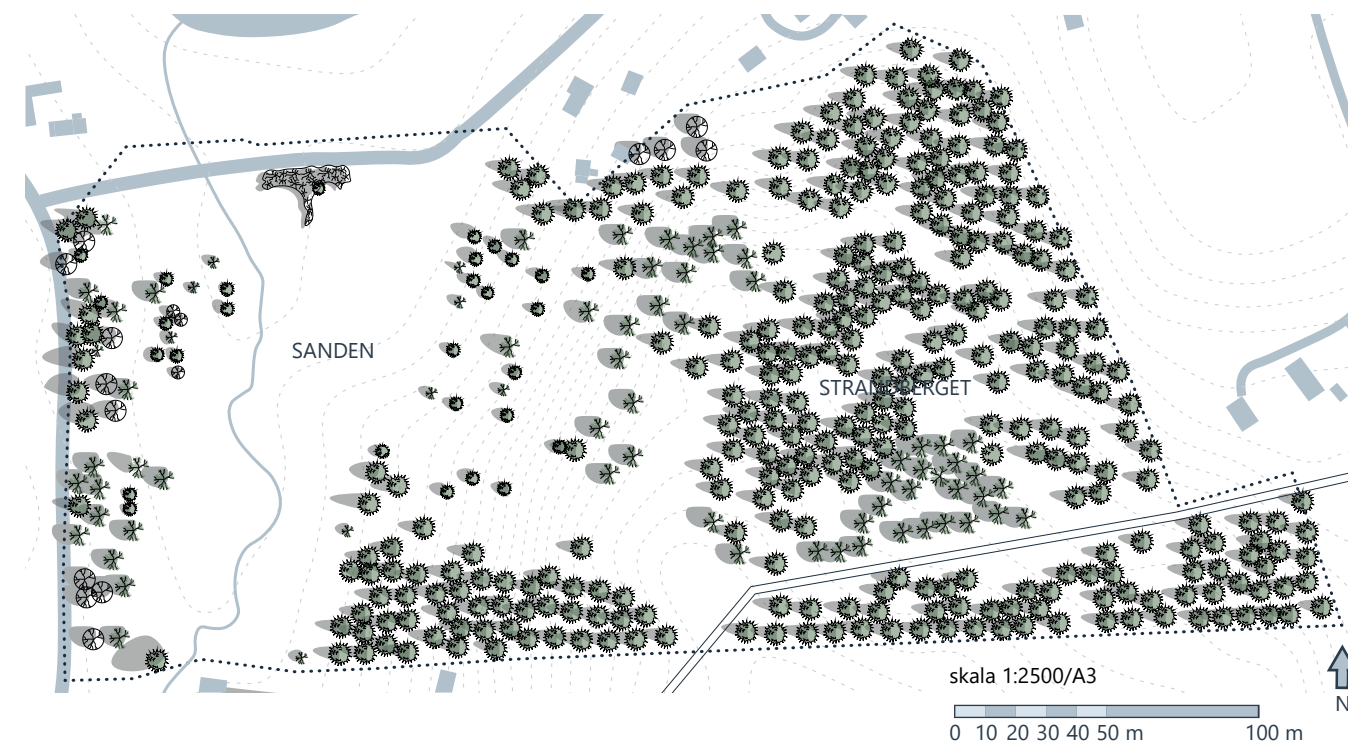
# Skuggstudie - sommarsolståndet

Kartorna visar hur platsen skuggas under sommarsolståndet. Kartorna är baserade på 2021 då sommarsolståndet inträffade den 20 juni. Det syns tydligt att platsen är mycket solbelyst under sommaren även på Strandberget som täcks av tät gran- och tallskog. Solen går upp redan kl. 02:13, och ner kl. 23:02 samt står högt på himlen större delar av dygnet. Skuggorna är korta, ca 6–10 m.

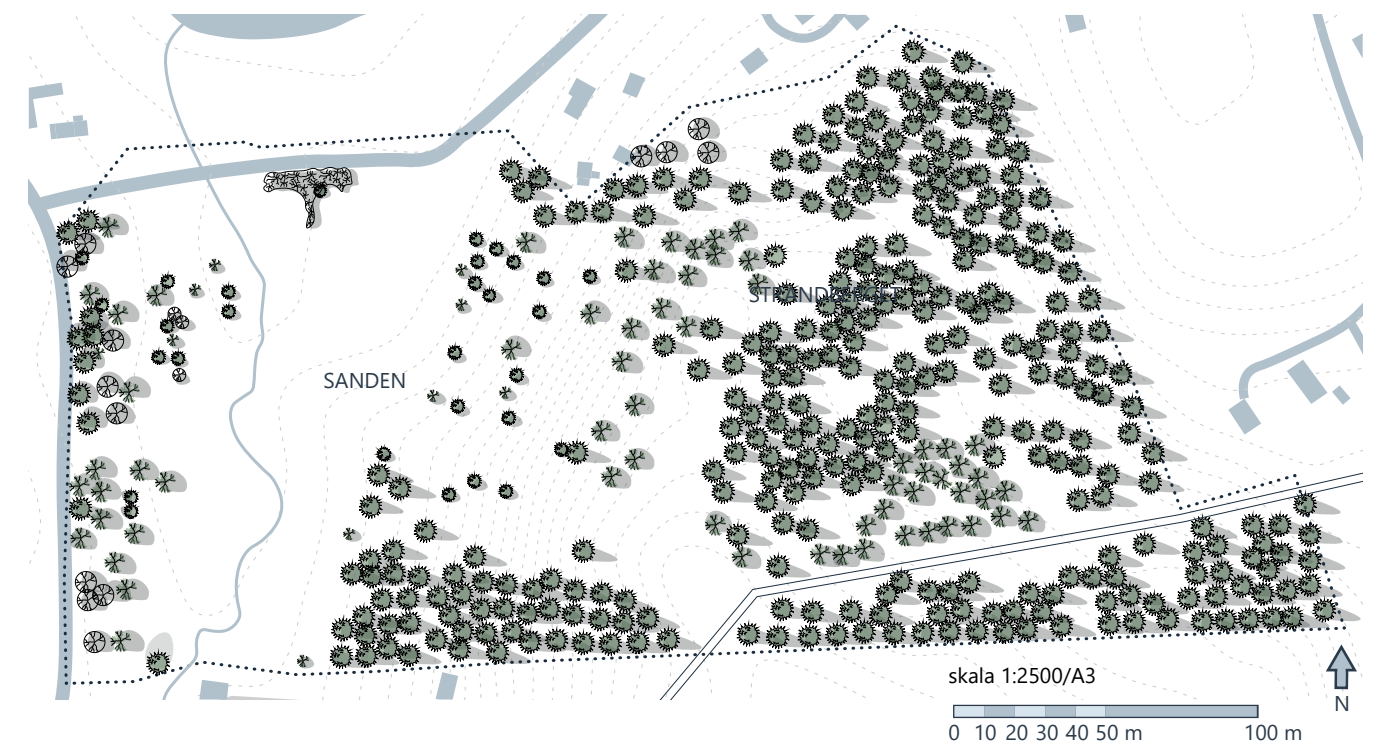
20 juni kl. 13:00



20 juni kl. 8:00



20 juni kl. 18:00

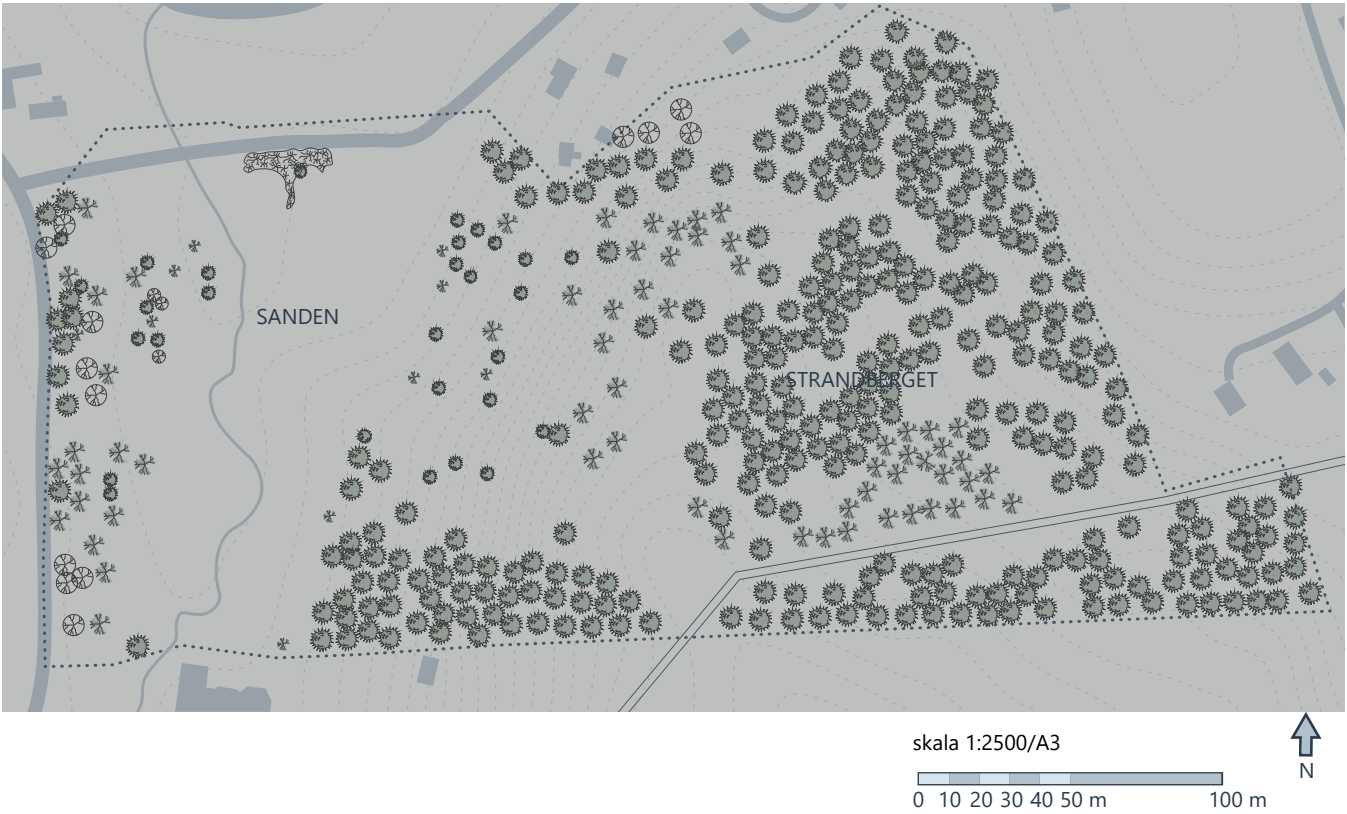




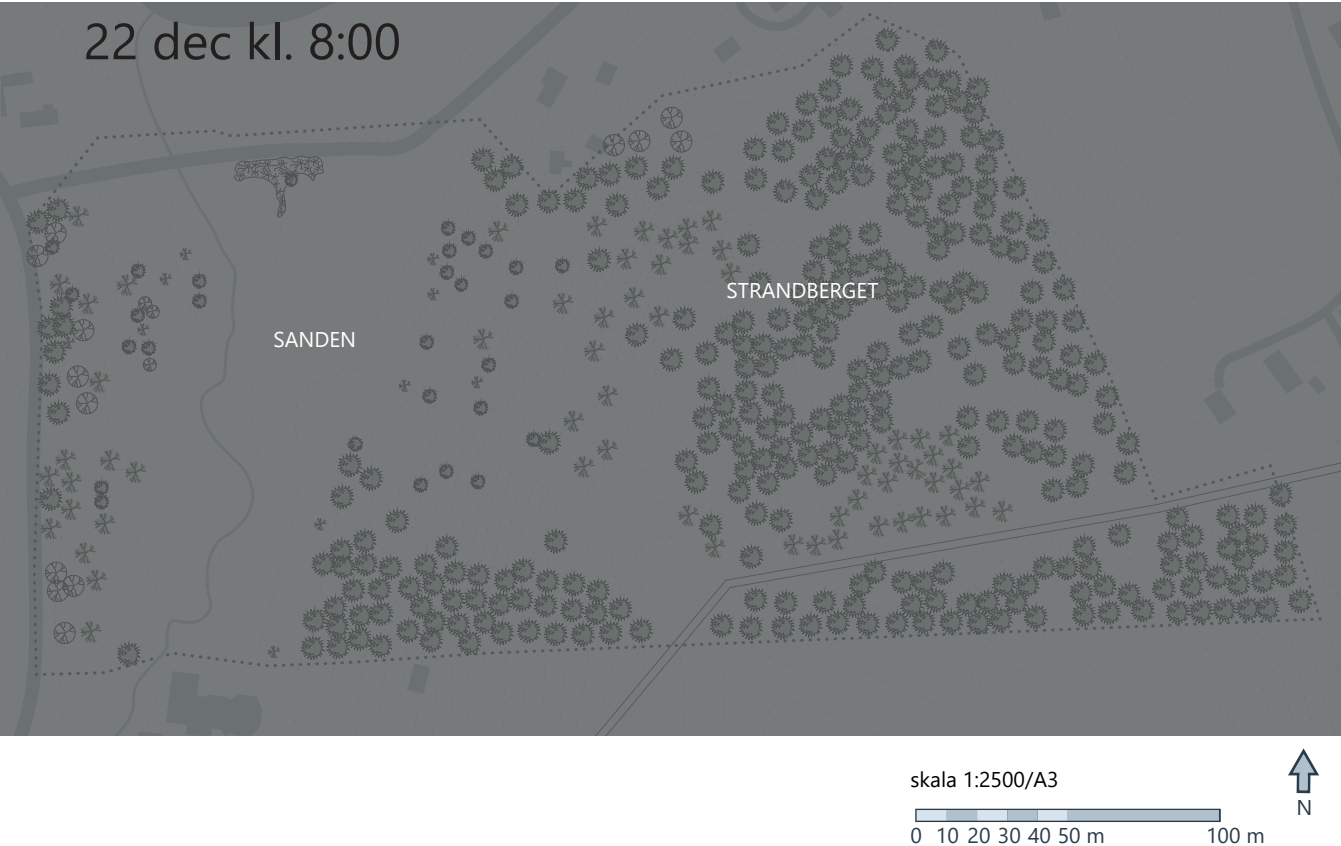
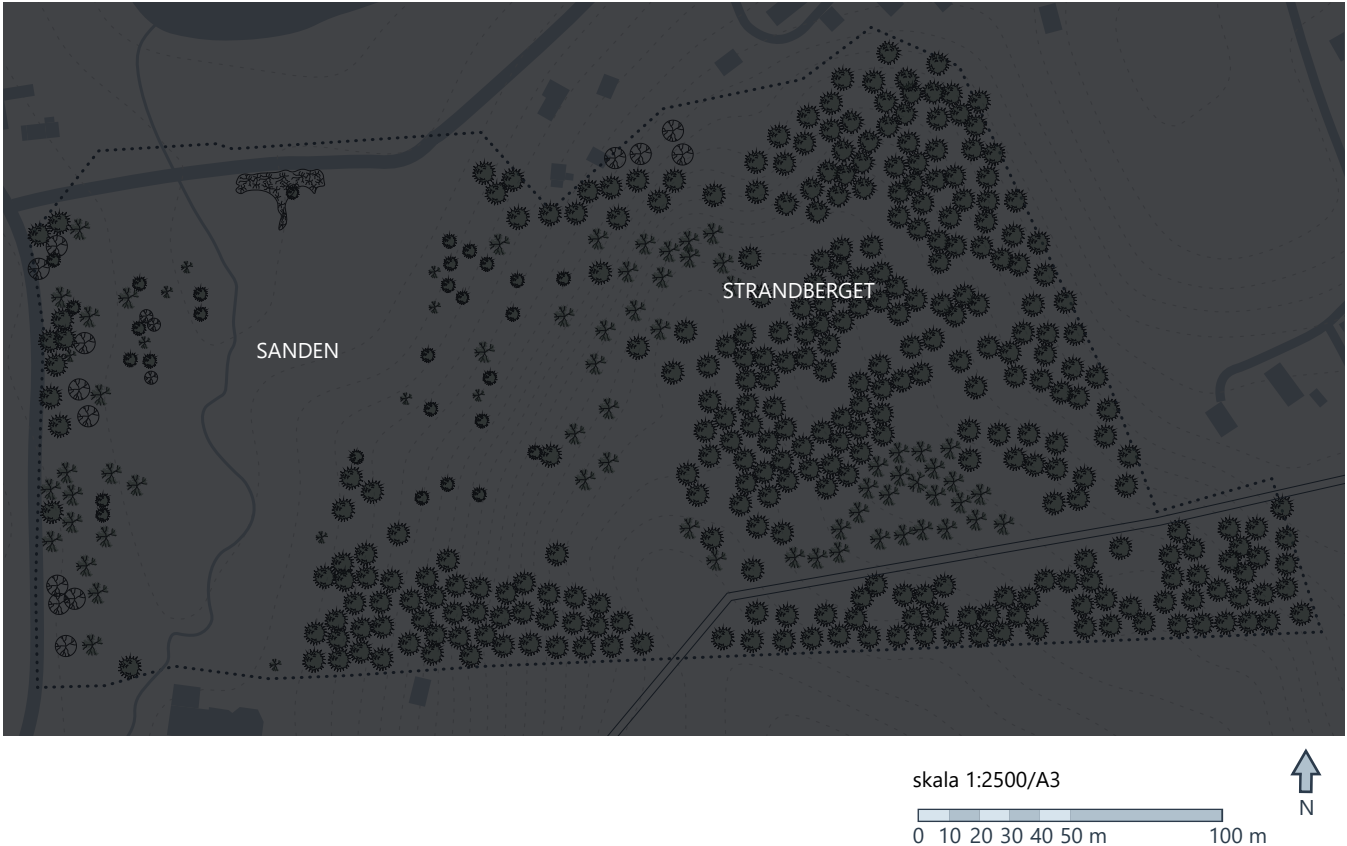
# Skuggstudie - Vintersolståndet

Under vintersolståndet, årets mörkaste dag, står solen inte särskilt högt på himlen ovanför Holmön. Kartorna nedan visar att det aldrig blir lika ljust som på sommaren. Denna dag är solen endast uppe drygt 4 h.

22 dec kl. 13:00



22 dec kl. 18:00





# Sol & vind

Nedan visas en analyskarta över sol, skugga och vindförhållanden på platsen. Analysen är baserad på upplevelser från de olika platsbesöken och en 3D-modell i Sketch upp. Platsen kan delas in i två delar. Sanden, en solig och blåsig del och Strandberget, en skuggig del skyddad från vind. Sandens öppna läge erbjuder mycket sol, även under vintern då solen står lågt på himlen. Här behövs dock vindskydd för att kunna

vistas komfortabelt på platsen när nordanvindarna blåser. Uppe på Strandberget, i den täta granskogen, är det lä. När solen står högt kan man slå sig ner på en stubbe eller sten i någon av gläntorna och njuta av solen. På kartan nedan är de olika områdena utmärkta och beskrivs kortfattat i tillhörande text.

## 1. HALVSKUGGA I SKOGEN

I väster avgränsar en remsa med blandskog projektplatsen från vägen. I skogen finns ett antal gläntor. Blandskogen kastar en varierande skugga vilket skapar halvskugga till soliga områden beroende på solens läge på himlen.

## 2. SOLEXPONERAT & BLÅSIGT

I mitten av platsen är marken platt och öppen. Här är det solbelyst året runt då solen är uppe men det öppna läget gör platsen blåsig och utsatt för kalla nordanvindar.

## 3. LÄ & SOL BAKOM BUSKAGE

Ett större hasselbuskage ca 2–3 m högt bildar en vindbarriär mot norr. Formen på buskaget skapar även två solhörn, ett med morgonsol och ett med kvällsol. Under höst och vinter, när buskaget tappat löven, minskar dock vindskyddet.

## 4. SOLSLÄNTEN

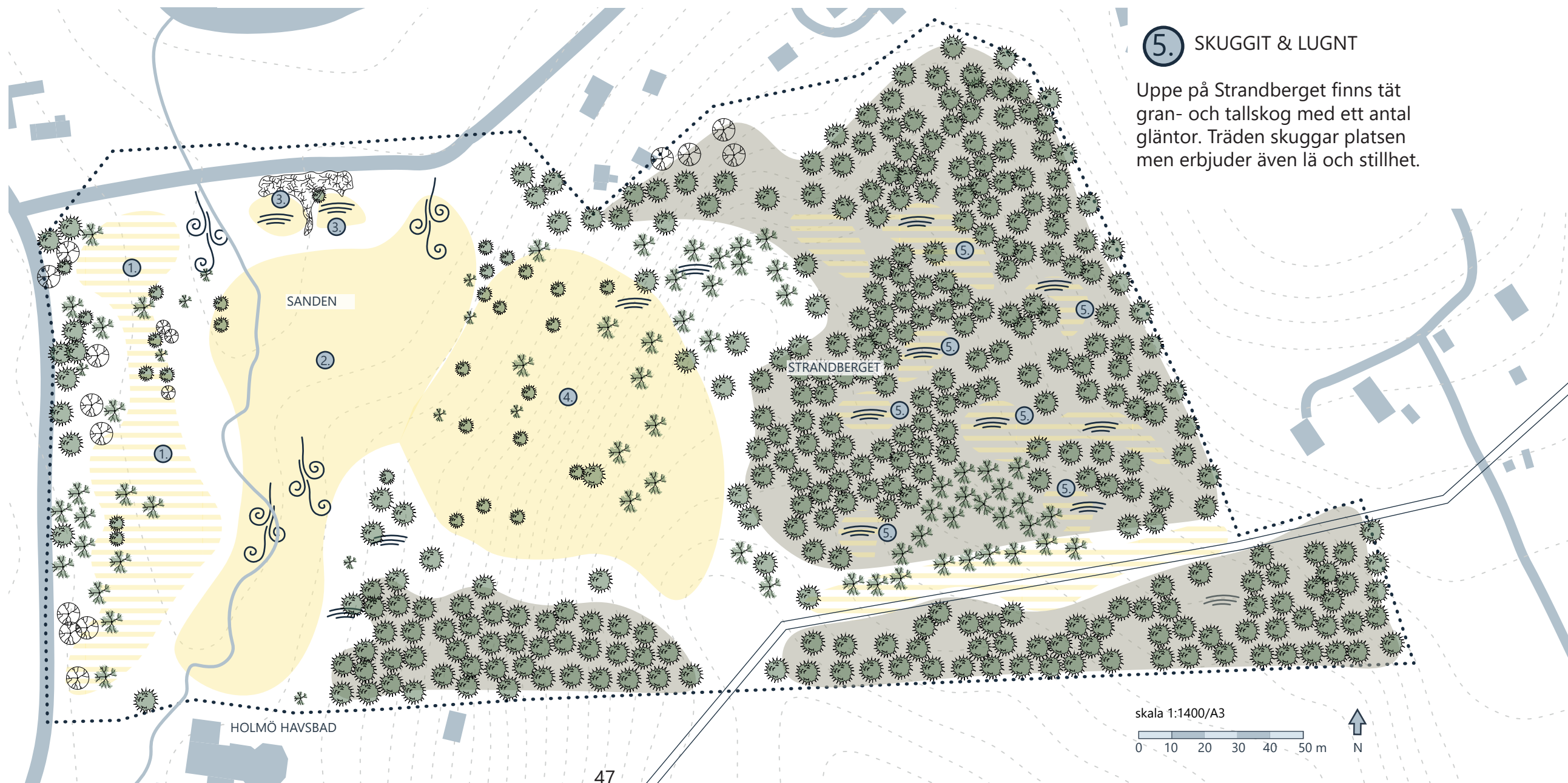
Strandbergets västra slänt har kvällsol och den glesa och låga vegetationen gör att platsen är solig. Slänten gör även att platsen skyddas något från vind.

## 5. SKUGGIT & LUGNT

Uppe på Strandberget finns tät gran- och tallskog med ett antal gläntor. Träden skuggar platsen men erbjuder även lä och stillhet.

### TECKENFÖRKLARING

- Byggnad
- Väg
- El-ledning
- Blåsig
- Lä
- Skuggigt, halvskugga, soligt
- Lövträd
- Tall
- Gran





# Rörelsebefremjande målpunkter - nuvarande

Projektplatsen är idag öde och används nästan enbart för att gå över, ner till havet. Den stora öppna ytan, Sanden, erbjuder fri sikt ner mot havet och stora öppna ytor att gå över. I dagsläget är det ytterst lite rörelse uppe på Strandberget. Platsen består i dagsläget av tät granskog som på vissa ställen öppnar upp sig och skapar gläntor inne i skogen. Slänten upp till berget är gles bevuxen av yngre träd och erbjuder utblickar ner mot Byviken och

över havet. I dagsläget finns det ingen målpunkt inne på projektområdet men den intilliggande fastigheten Holmö Havsbad kan hjälpa till att locka personer till platsen. Kartan nedan visar de rumsligheter och utblickar som identifierats. De olika rumsligheterna och utblickarna beskrivs kortfattande i tillhörande textruta. En liknande analys, över hur dessa aspekter påverkas av gestaltningsförslaget finns på sida 65.

## 1. GLÄNTOR

På två ställen öppnar blandskogen upp sig och skapar två halvöppna rum som omsluts av skog på två eller tre sidor.

## 2. HASSELBUSKAGE

Ett stort hasselbuskage avgränsar platsen mot havet och vägen i norr. Här bildas två mindre rum med skydd från två sidor från det 2–3 m höga buskaget.

## 3. FÄLTET

I mitten av projektområdet är det plant och sparsamt med uppvuxen vegetation. Marken täcks av gräs, lågvuxen en och sly. Den här platsen är halvöppen mot norr men avgränsas i öster av Strandberget, i söder av Holmö Havsbad och i väster av ett skogsparti.

## 4. GLÄNTOR I SKOGEN

Uppe på Strandberget, inne i den täta granskogen, finns ett flertal gläntor. Här är man omsluten från alla håll, endast med utsikt upp mot himlen.

## 5. BLAND GRANARNA

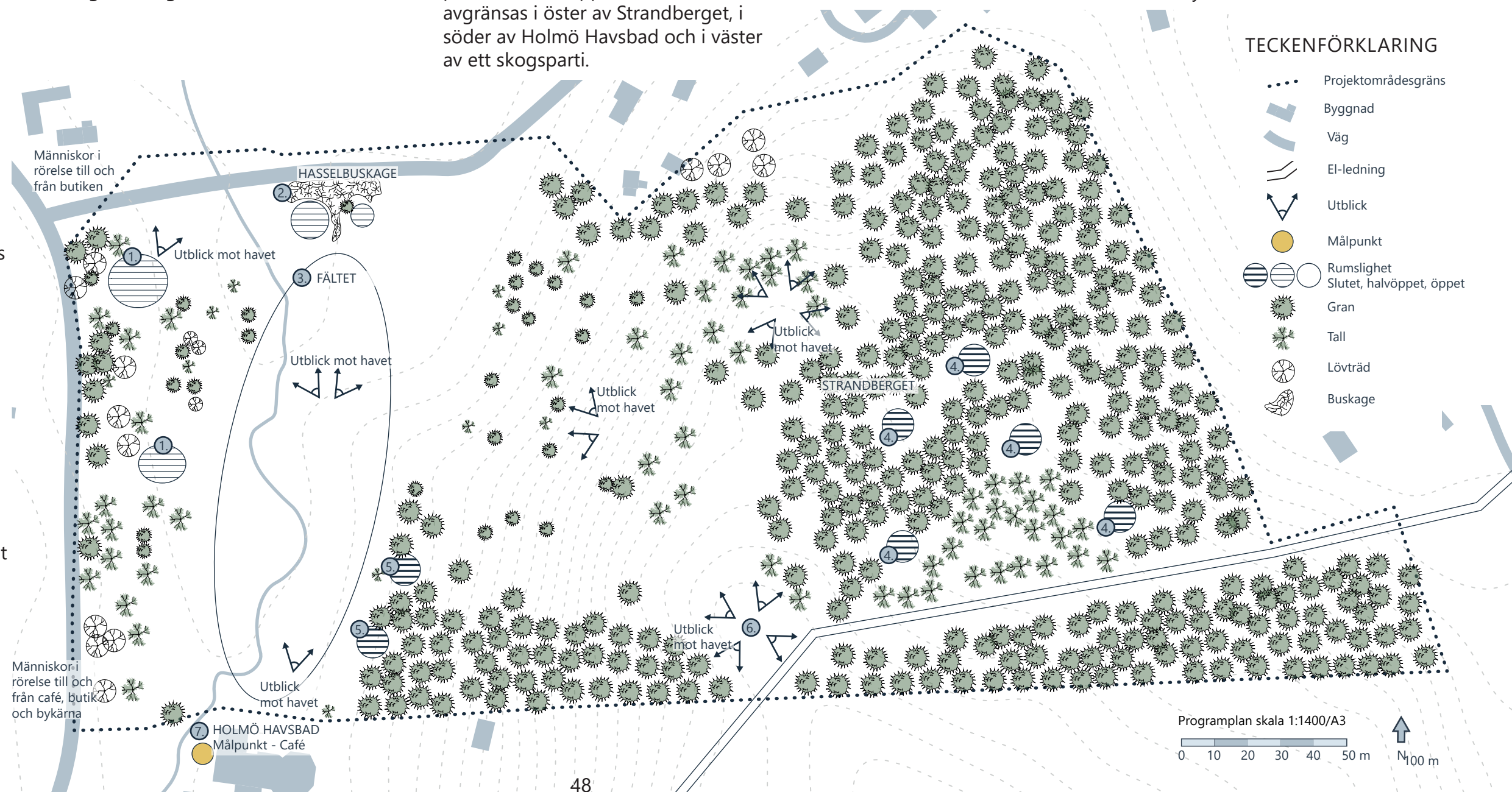
Vid foten av Strandberget finns det två gläntor som omges på tre sidor av stora uppvuxna granar. Platserna känns väldigt skyddade och omslutna.

## 6. UPPE PÅ TOPPEN

På projektplatsens högsta punkt, 22 m över havet, kan man se mellan trädtopparna och ut över havet i alla riktningar. Det är en öppen plats med mycket berg i dagen.

## 7. HOLMÖ HAVSBAD - CAFÉ

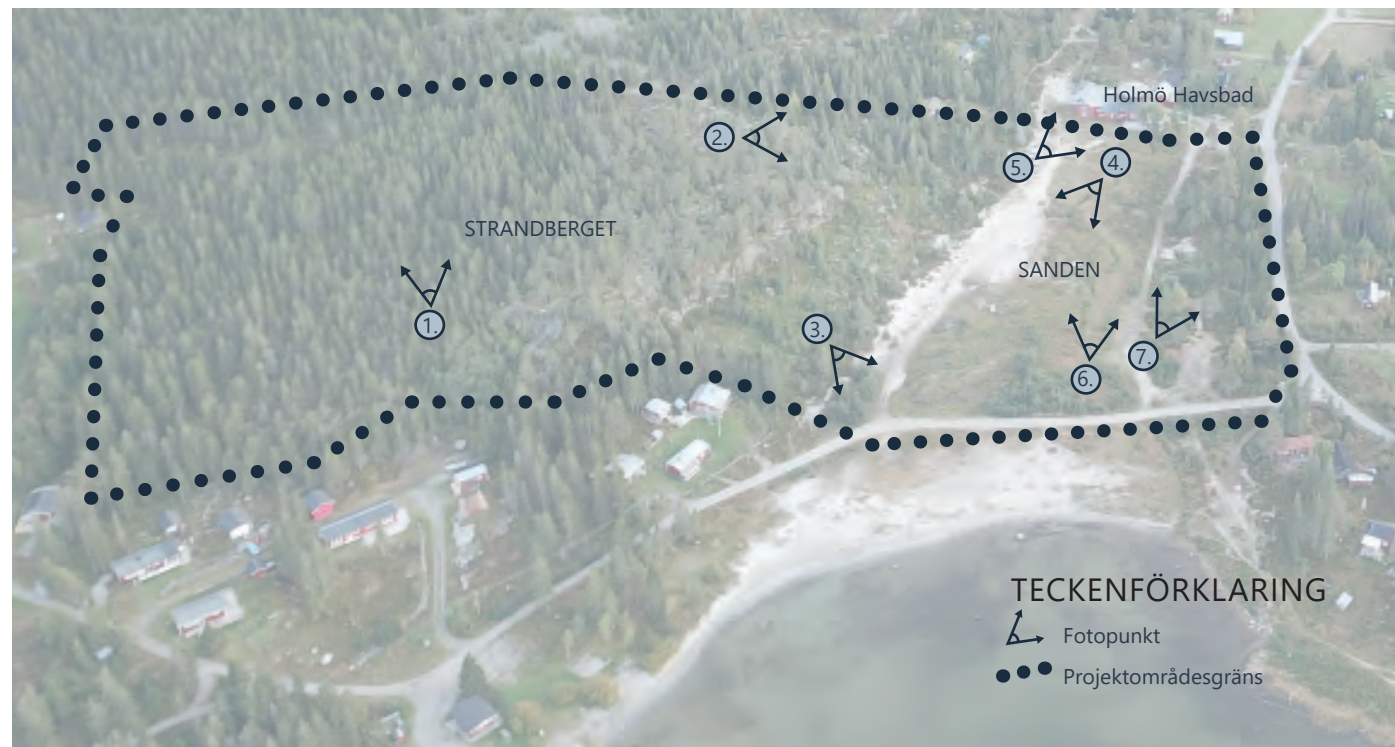
I dagsläget utgör Holmö Havsbad den enda målpunkten på platsen. Under sommaren 2021 öppnade ett sommarcafé i fastigheten som lockat mycket folk till platsen.



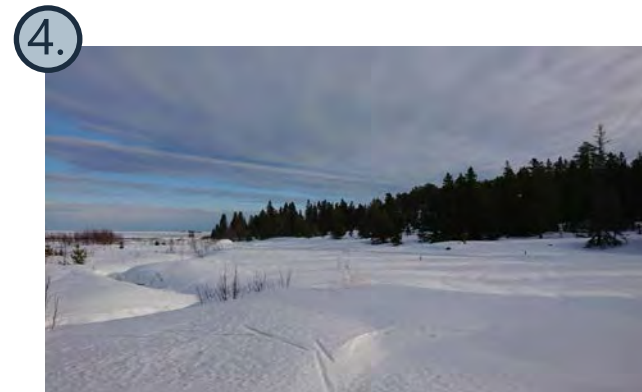


# Platsbesök

Fotokollaget visar bilder som är tagna under de olika platsbesöken. Till varje bild hör en beskrivande text som förklarar förutsättningarna på platsen. Pilarna på kartan visar mot vilken riktning kameran var riktad när bilden togs.



Figur 38 - Pilar som visar var ifrån och i vilken riktning respektive foto är taget ifrån. Foto: Sven-Erik Hilberer.



Vy mot norr. Den ringlande bäcken syns under det tjocka snötäcket och havet skymtar bortom projektområdet. Till höger i bild avgränsar Strandberget den stora öppna ytan i mitten av projektområdet. Bilden visar även de långa skuggorna som bildas på platsen under vintern.



Vy mot sydväst. En bild mot Holmö Havsbad som är den närmsta byggnaden. Sommaren 2021 öppnades ett café i huset. I förgrunden syns en mindre tall. Marken är sandig med inslag av gräs. Den sandiga marken kan vara en tillgång men även försvåra tillgängligheten på platsen.



Vy mot söder. Bäckan som slingrar sig i nord-sydlig riktning över projektområdet. En liten enbevuxen höjd annars är marken täckt av gräs och sly



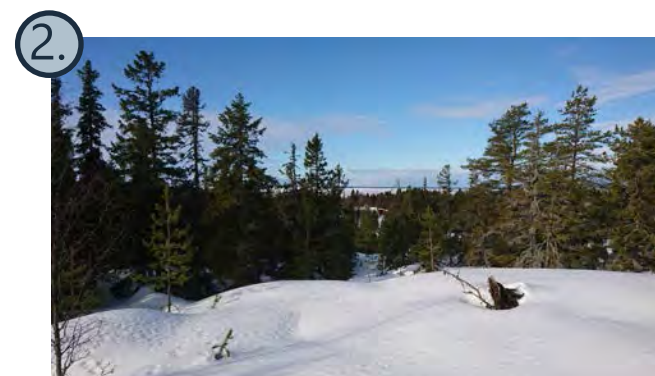
Vy mot norr. Utblick mot Byviken från nedre delen av Strandberget. I sluttningen växer ett ungt bestånd av granar. Marken är täckt av ljung och lingonris, här syns även mycket berg i dagen. Terrängen är svårforcerad och stundtals väldigt brant.



Vy mot söder. Här har sandmarken vuxit igen med gräs och ljung. I väster avgränsar ett skogbevuxet område med tallar och granar platsen från vägen.



Vy mot söder. Här syns skogen uppe på Strandberget och det täta granbeståndet som skapar en omsluten tyst plats. Den enda utsikten är uppåt mot himlen.



Vy mot väster. Bilden är tagen från projektplatsens högsta punkt, 22 m över havet. Härifrån ser man havet i alla riktningar.



# Platsanalys

Baserat på platsbesök, intervjuer och bakgrundsfakta anses både Holmön och projektområdet som en lämplig plats att utöva friluftsliv på. Den rika naturen och det skiftande landskapet gör att det finns mycket att upptäcka och uppleva på Holmön.

De största svagheter som framkommit är bristen på övernattningsmöjligheter, speciellt vintertid, och svårigheter att utveckla besöksnäringen på grund av den otillräckliga färjetrafiken, specifikt vintertid. Det ibland svårtillgängliga läget, 1 mil ut i havet är det som gör Holmöarna till en unik plats men också något som gör den svårtillgänglig och ibland bortglömd. En svår avvägning som detta arbete står inför är att tillgängliggöra platsen för friluftsliv utan att äventyra det orörda och unika på Holmön.

Mer specifikt utgör själva projektplatsens strategiska läge, i anslutning till färjeläget, en bra utgångspunkt för att skapa en välkomnande plats för alla som besöker Holmön. Platsen är bland det första man ser från färjan och en plats man måste gå förbi för att ta sig vidare in på ön.

Projektplatsen har en kuperad terräng som innefattar en av Holmöns högsta punkter, 22 m. över havet. Detta erbjuder bra förutsättningar för friluftslivet. Något annat positivt är den stora variationen på växligheten, här finns både ung och gammal vegetation. Det negativa anses vara att detta ger ett ovärdat intryck som kan uppfattas som öde och igenvuxet.

Den sandiga marken, bäcken och närheten till havet erbjuder möjligheter att utveckla friluftslivet på platsen. De största tillgångarna anses vara

variationen i öppna och slutna rum som platsen erbjuder. Denna variation gör det möjligt att redan från start (utan att behöva vänta på att vegetation ska växa till sig) erbjuda både öppna och allmänna samt slutna och privata platser.

I direkt anslutning till projektområdet ligger byggnaden Holmö Havsbud. Byggnaden inhyser bland annat en lägenhet som hyrs ut genom AirBNB och ett restaurangkök. Sommaren 2021 öppnade ett café i dessa lokaler. Detta skapar en möjlighet att binda ihop verksamheten inne på Holmö havsbud, med området utanför, genom att till exempel låta caféverksamheten flytta ut på projektområdet. Vilket skulle kunna skapa dragningskraft till platsen.

Det kraftigt varierande vädret och säsongsvariationen erbjuder unika och varierande upplevelser på Holmön. Norrsken, midnattssol och snö bör kunna utnyttjas för att skapa spännande förutsättningar för rekreation och friluftsliv. Men vädret är också platsens största utmaning. Med det sagt erbjuder vädret även positiva aspekter eftersom is och snö kan användas för att gestalta attraktiva och spännande vinterplatser. Även platsens rika historia och kulturliv bjuder på inspiration samt möjlighet att inkorporera kulturella element i gestaltningen.

Holmön besöks i dagsläget i syfte att utöva friluftsliv. Framför allt för vandring, bad, fiske samt bär- och svampplockning. Däremot är besöksflödet koncentrerat till vår, sommar och höst med den absolut största besökstoppen på sommaren. Varför besöksflödet minskar kraftigt under vintern kan bero på svårigheten att ta sig ut till ön, bristen av

ställen att övernatta på eller helt enkelt vara en fråga om dålig information och reklam. Många av de aktiviteter som är populära resten av året, som till exempel bärplockning, försvinner under vintern. Men även nya upplevelser och aktiviteter möjliggörs genom vinterns ankomst. Till exempel skidåkning, pimpelfiske, pulkaåkning och chansen att se norrsken. Holmön erbjuder även unika upplevelser som vit snö och tysta, öppna landskap som det kan vara svårt att komma över inne i stan.



Figur 39 - visar vilka fantastiska upplevelser vintern kan erbjuda, till exempel ett enastående norrsken. Foto: Magnus Nyberg.



# Problem & möjligheter

Nedan presenteras en sammanfattning av de problem och möjligheter som identifierats genom innervering och analys i förstudien. Punkterna är de som anses extra viktigt för att projektplatsen ska kunna utvecklas till en attraktiv vinterplats för friluftsliv. Den störta tillgången är variation i både klimat, topografi och växtlighet, faktorer som uppskattas av friluftslivsutövare. Klimatet är också det största problemet eftersom stora perioder av året är kalla, blåsiga och mörka.

## Intervju mindmap

### PROBLEM

Mörkret och det hårda vädret  
För få övernattningsmöjligheter  
Ojämnt besöksflöde  
Projektområdet är ointressant

### MÖJLIGHETER

Mörkret möjliggör att uppleva andra  
ljus, till exempel stjärnor och månljus.  
Stor variation på platsen  
Rik historia och kultur

## Sol & vind

### PROBLEM

Stora delar av den plana öppna ytan är  
mycket utsatt för nordanvindar  
De platser som idag har lä är också ofta  
skuggade.

### MÖJLIGHETER

Stora delar av platsen är solbelyst  
även under större delen av vintern  
pga. den stor öppna ytan i mitten av  
projektplatsen.  
Den uppvuxna vegetationen skapar  
platser med lä.

## Platsbesök

### PROBLEM

Platsen är igenvuxen och öde.  
Platsen är stundtals blåsig.  
Platsen är otillgänglig.

### MÖJLIGHETER

Den varierade topografin och  
växtligheten.  
Det strategiska läget i närhet till service

## Rörelse & rumslighet

### PROBLEM

Platsen används idag endast som  
genomfart.  
Det finns idag ingenting som lockar till  
platsen.  
Platsen är otillgänglig då det saknas  
vägar/stigar och stabilt markmaterial.

### MÖJLIGHETER

Det finns flera olika rumsligheter i  
varierande storlek och öppenhet.  
Det finns möjlighet att angränsade  
fastighet, Holmö Havsbud, kan locka  
folk till platsen.

## Klimat på Holmön

### PROBLEM

Det ibland hårda och kalla klimatet kan  
hindra och försvåra utomhusvistelse  
De hårda vindarna kan minska  
snödjupet som på vintern kan vara en  
tillgång  
Platsen kan upplevas som mörk på  
vintern

### MÖJLIGHETER

Den stora årstids- och vädervariationen  
på platsen gör den mycket upplevelserik  
och attraktiv.  
Det uppvärmda havet avger värme och  
gör att hösten på Holmön är något  
varmare.  
Sommarens ljus möjliggör för  
utomhusaktiviteter nästan dygnet runt.

# GESTALTNING

Här presenteras det slutgiltiga gestaltungsforlaget. Forst presenteras programmet, som visar vad gestaltningen vill uppnå, och sedan en Illustrationsplan, vyer och skisser som visar det slutgiltiga gestaltungsforlaget.



# Programpunkter

Nedan presenteras de slutgiltiga programpunkterna som beskriver vad gestaltningen vill uppnå på platsen. Programpunkterna utgår från förstudien och har ändrats och reviderat under arbetets gång. Under respektive programpunkt följer en text som beskriver hur och varför denna programpunkt har tagits fram.

## 1. Utgå från platsen unika historia och karaktär

Genom intervjuer och litteratur som studerats har det tydligt framgått att Holmön har en unik historia och kultur, som är viktig för de som bor där, och intressant för de som besöker ön. Under förstudien har det framkommit att Holmön inte är en plats för extravagant arkitektur utan att nybyggnation bör inspireras av, och smälta in i, befintlig bebyggelse. Detta har legat till grund vid utformandet av programpunkt ett.

## 2. Förstärk och lyft fram årstidsvariationen på platsen

I förstudien har det framgått att variation i naturen och klimat är mycket uppskattat bland friluftslivsutövare. I det här arbetet är det därför extra viktigt att framhäva årstidsvariationen. Det är extra viktigt att belysa vinterns unika upplevelser, som idag ofta försummas. Med detta i åtanke har programpunkt två utarbetats.

## 3. Utnyttja vinterns möjligheter och minska utmaningarna genom klimat- och platsanpassad gestaltning

Som en påbyggnad på programpunkt två, vill programpunkt tre säkerställa att vinterns kvaliteter inte bara framhävs utan också utnyttjas. Genom att följa forskningens råd, och använda klimat- och platsanpassad gestaltning, vill detta gestaltungsförslag utnyttja vinterns kvaliteter och minska utmaningar. Utmaningar kan till exempel vara begränsad tillgänglighet och tuffa väderförhållanden. Kvaliteter kan till exempel vara att snön används för skidåkning eller att is används för att skapa isskulpturer.

## 4. Skapa variation i aktivitet, lek och möten samt förutsättningar för att dessa ska fungera under vintern.

Programpunkt fyra vill öka attraktivitet och aktivitet på platsen genom en variation i funktion och aktivitet. Variationen är extra viktigt för att säkerställa att gestaltningen tilltalar en bred målgrupp. Viktigast av allt är att dessa aktiviteter också fungerar och är tilltalande på vintern.

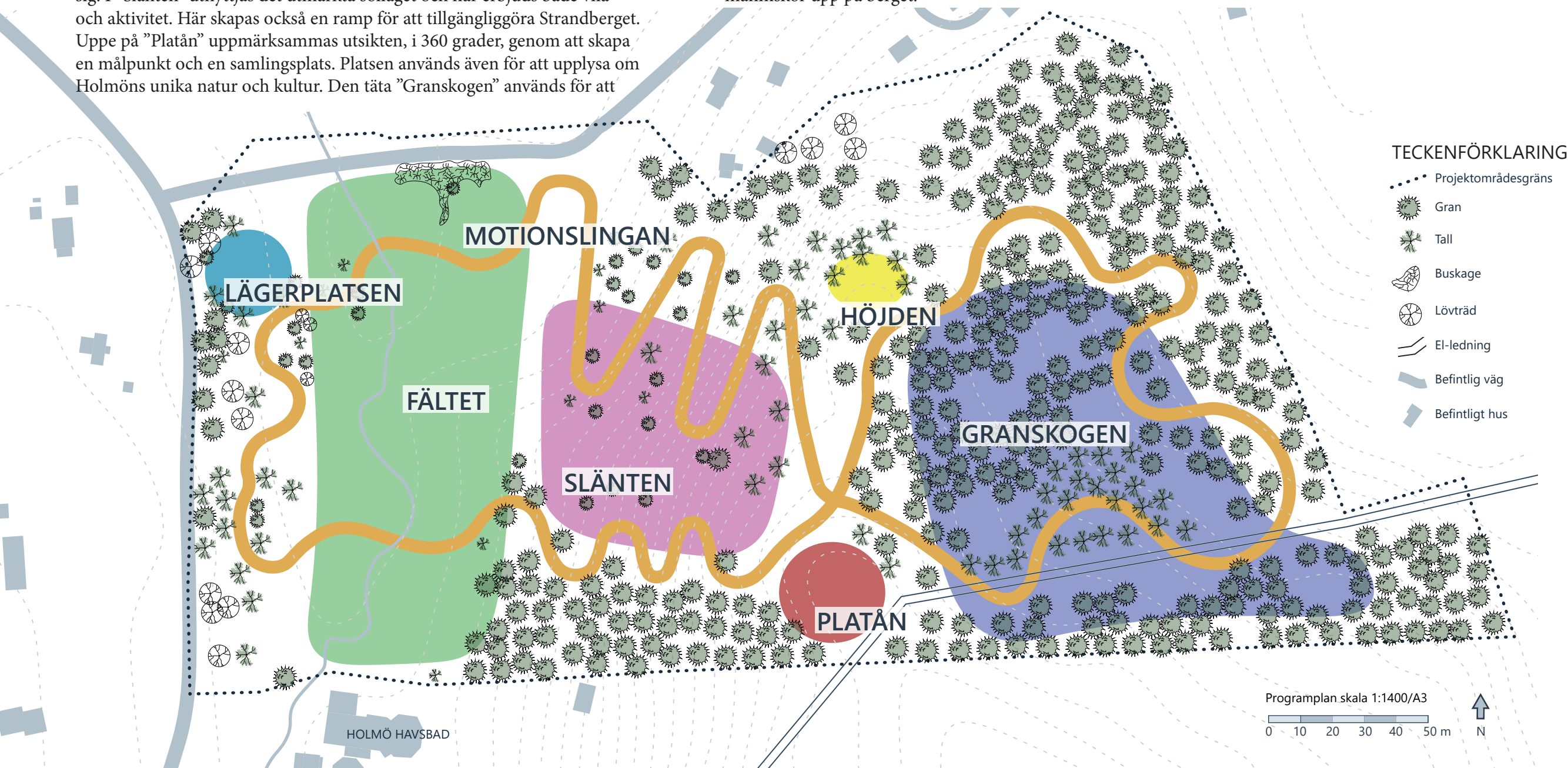
## 5. Ge platsen en tydlig identitet som förstärker nuvarande värden och upplevelser

Inventering och platsanalys har visat att platsen har flera tydliga och positiva karaktärsdrag, till exempel den varierande topografin, växtligheten och utblickarna. Dock känns platsen öde och igenvuxen. Programpunkt fem har utvecklats för att ge platsen ett tydligt syfte och en identitet, genom att förstärka de nuvarande värdena. Nybyggnation och andra förändringar på platsen ska utformas efter ett sammanhängande formspråk och uttryck för att skapa en tydlig identitet och igenkänning.

# Programplan

Programplanen visar vad gestaltningen vill uppnå på platsen. Platsen har delats in i olika områden med olika funktioner och innehåll. "Lägerplatsen" erbjuder en plats att tälta på och möjligheten att laga mat utomhus. På "Fältet" ska växtlighet och arkitektur användas för att dela upp ytan i flera olika rumsligheter. Här ska det även finnas möjlighet att gå in och värma sig. I "Slänten" utnyttjas det utmärkta solläget och här erbjuds både vila och aktivitet. Här skapas också en ramp för att tillgängliggöra Strandberget. Uppe på "Platån" uppmärksammas utsikten, i 360 grader, genom att skapa en målpunkt och en samlingsplats. Platsen används även för att upplysa om Holmöns unika natur och kultur. Den täta "Granskoen" används för att

skapa lugn och avskildhet. Här finns möjlighet att övernatta eller värma sig i stugor. "Motionsslingan" skapar en möjlighet att ta sig över hela platsen och uppleva rumsligheterna, vegetationen och utblickar. Den utformas för att både välkomna joggere, cyklister eller längdskidåkare. På "Höjden" förstärks utsikten men hjälp av ett arkitektoniskt element som också ska locka människor upp på berget.



**LÄGERPLATSEN**  
Lägerplatsen ska erbjuda en plats för övernattnig i tält eller platser för längre pauser och matlagning över öppen eld.

**FÄLTET**  
Skapa flera olika rumsligheter och element som bromsar upp vinden. Bibehåll havsutsikten. Erbjud även en plats att värma sig.

**SLÄNTEN**  
Använd slänten för att tillgängliggöra berget. Utnyttja det solbelysta läget och erbjud både vila och aktivitet. Använd höjdskillnaden till aktivitet.

**PLATÅN**  
Utnyttja platåns utsikt mot havet i flera väderstreck. Skapa en anledning för människor att ta sig hit. Framhåll och informera om platsens kvaliteter.

**GRANSKOEN**  
Den täta granskoen används för att erbjuda lugn och avskildhet. Utnyttja lugnet och avskildheten för att skapa fridfulla platser för vila och övernattnig.

**MOTIONSLINGAN**  
Skapa möjlighet att röra sig på olika sätt över platsen. Skapa dramaturgi med hjälp av variation i rumslighet/omslutenhet, utblickar och funktion.

**HÖJDEN**  
Utnyttja och förstärk platsens högsta punkt. Möjliggör utsikt mot alla väderstreck. Skapa en målpunkt som kan locka människor upp på berget.



# Koncept

Förslagets konceptet fick ledorden ”På vinterns villkor”. Vad det konkret har betytt är en linjeföring som följer den naturliga topografin likt hur snön lägger sig på platsen. Dramaturgin är inspirerad från vinterns olika upplevelser i ett försök att skapa både intimitet, spänning, omslutenhet och exponering. Platsen är framför allt gestaltad med trä, som har goda termiska egenskaper, och med en färgsättning tänkt att kontrasterna mot det vita vinterlandskapet. För att passa in på platsen är arkitekturen är inspirerad av platsens historia och kultur, framför allt Holmöns stolta tradition som fiskare och båtbyggare. Utsmyckningar och mönster är inspirerade av en snöflinga och har använts för att ge platsen en identitet och skapa igenkänning.

## PÅ VINTERNS VILLKOR

### LINJEFÖRING

Linjeföringen är hämtad från snödrev och hur snön lägger sig på platsen. Detta skapar en rörelse över platsen som följer den naturliga topografin där växlighet och byggda element används för att skapa dramaturgi.

### DRAMATURGI

Dramaturgin på platsen hämtar inspiration från vintern som kan upplevas mystisk, överväldigande, påträngande, omslutande, mjuk och hård. Dramaturgin skapas genom variation i rumslighet, utblickar, topografi och skala.

### MATERIAL

Materialen på platsen är valda för att fungera på vintern. Till exempel är de flesta byggda element av trä som har goda termiska egenskaper. Sittplatser målas i svart för att absorbera solljus och värmas upp snabbt. Annan färgsättning är gjord för att komplettera vinterns vita och gnistrande skrud och för att skapa blickfång, glädje och nyfikenhet

### ARKITEKTUR

Inspirationen för arkitekturen är hämtat ifrån hur snön lägger sig över och omfamnar platsen. Byggda element ska på samma sätt som snön smidigt passa in i landskapet. Formerna är inspirerad av befintlig arkitektur och Holmöns historia, även detta för att gestaltningen ska passa in på platsen. Samtidigt, för att ge platsen ett unikt uttryck och sammanhållen design utformas detaljer med inspiration från en snöflinga. Detta tar sig uttryck i mönster på fasader och trädäck eller som utsmyckningar på byggnader och sittplatser. Detta ger upphov till en följsam arkitektur med intressanta detaljer.



Figur 40 - Här syns hur mörkret och snön kan skapa unika, mysiga och spännande upplevelser under vintern.  
Foto av Magnus Nyberg.

# Presentation

Nedan presenteras de strategier, till exempel färgtema och presentationsteknik, vars syfte varit att skapa en enhetlig och tydlig presentation av gestaltungsförslaget.

## DESIGNTABELL

Utöver de mer traditionella presentationsteknikerna, illustrationsplan, sektioner och skisser, presenteras också gestaltningen genom en sammanfattande tabell (se Sammanfattning av gestaltungsförslaget” på sida 62). I tabellen framgår det tydligt vilka strategier och fakta som legat till grund för vilket gestaltungsselement.

## FÄRGTEMA

Färgtemat är inspirerat från Holmöns befintliga natur och arkitektur (se figur 41 & 42) och tänkt att passa med arbetets vinterspekt. Eftersom arbetet fokuserar på vinterspekter och platser med kallt klimat ansågs det viktigt att detta även skulle återspeglas i det övergripande färgvalet. Detta ansågs även kunna hjälpa till att framhäva resultatet. Illustrationer presenteras i vinterskrud. Dels på grund av arbetets syfte och frågeställning men även i och med att tidigare forskning påpekat att även projekt som haft fokus på vinterspekter inte låter detta lysa igenom i illustrationer och vid presentation av gestaltningen (Costamagna et al. 2019).



Figur 41 - Lada från Holmön som inspirerat till färgsättning. Foto: Ptivat.



Figur 42 - Byggnad på Holmön som inspirerat till färgsättning. Foto: Ptivat.



Figur 43 - Havsis utanför Holmön som inspirerat till färgval och presentationsteknik. Foto: Magnus Nyberg.





# Illustrationsplan

Illustrationsplanen visar de olika gestaltungslosningarna som till exempel "Växthuset", grillplatsen "Kåtan" och "Utkikstornet". Uppe på Strandberget är de olika övernattningsstugorna utplacerade i gläntor i skogen. Det stora plana området nedanför Strandberget har delats upp i flera mindre rumsligheter med hjälp av växtligheten i "Vinterträdgården" och med hjälp av "Växthuset". Alla fyra entréer till platsen markeras med informationsskyltar och den nya motionsslingan samt gångvägarna ökar tillgängligheten på platsen. På platsens högsta punkt finns en samlingsplats, "Naturscenen", som informerar om områdets olika kvaliteter och upplevelser över året.

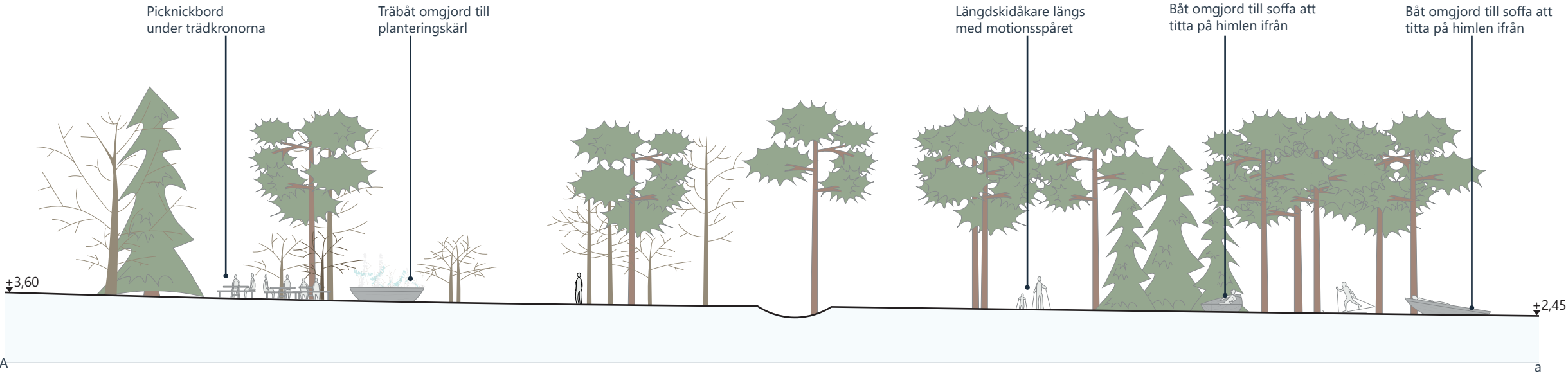
## TECKENFÖRKLARING

- Projektområdesgräns
- Befintlig byggnad
- EI-ledning
- ⊗ Tall
- ⊙ Gran
- ⊗ Lövträd
- ⊙ Buskage
- Gångväg
- Motionsslinga
- Perennplantering
- ⊖ Båt omgjord till plateringskärl
- ⊖ Båtsoffa
- ⬡ Picknickbord
- ⊖ Bänk med eldstad
- ⬢ Stuga med altan
- ⓘ Informationskylt
- ⋯ Områdesmarkering lägerplats
- ⋯ Områdesmarkering vinterträdgård



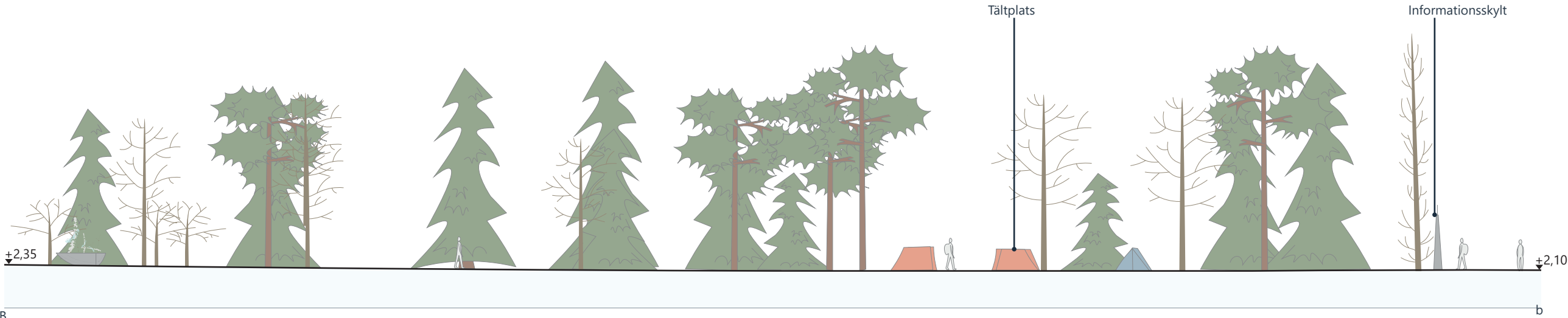
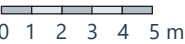


# Sektioner



Sektion A-a

skala 1:250/A3



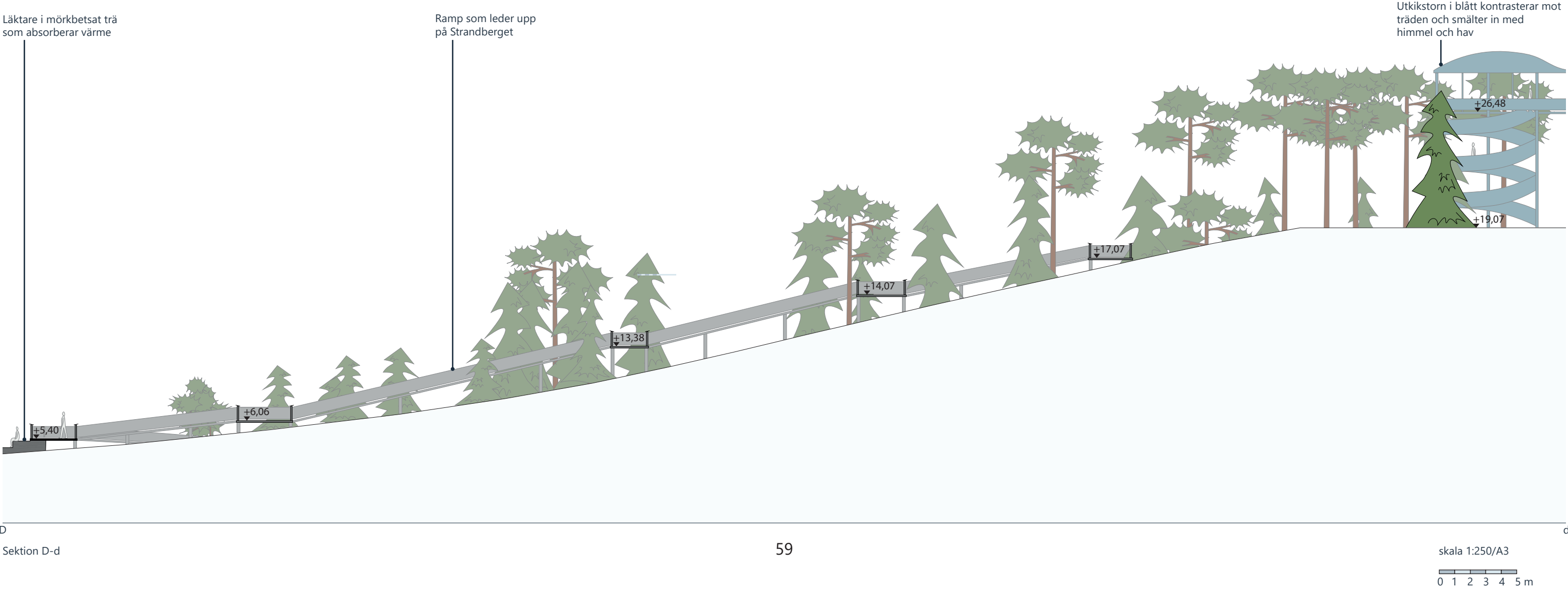
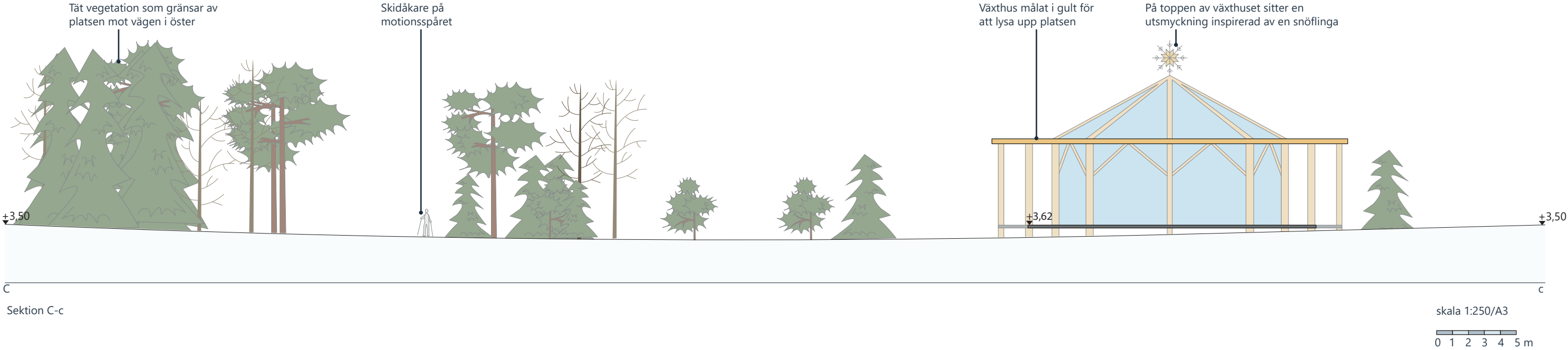
Sektion B-b

skala 1:250/A3





# Sektioner



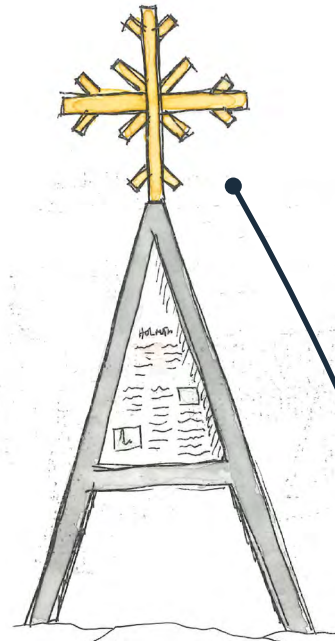
# Detaljskisser



Skissen visar en "båtsoffa", en eka som byggts om till en soffa. Här kan man vila, se ut över trädtopparna eller titta på stjärnhimlen.



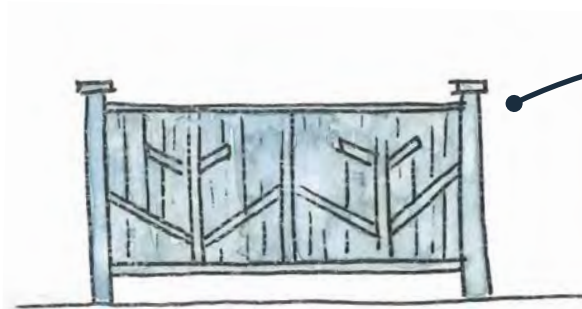
Skiss på en eka som används som perennplantering. Planteringen består bland annat av murgröna som ger grönska även på vintern och högre perennerna som har sina vinterståndare som står kvar.



Skissen visar en av entréskyltarna till området. I toppen finns en gulmålad snöflinga i trä, tänkt att öka tillgängligheten på platsen och skapa identitet.



Skiss över en av övernattingsstugorna uppe på Strandberget. Ovanför ytterdörren syns den gulmålade fasaddetaljen som lyser upp och skapar identitet samt igenkänning



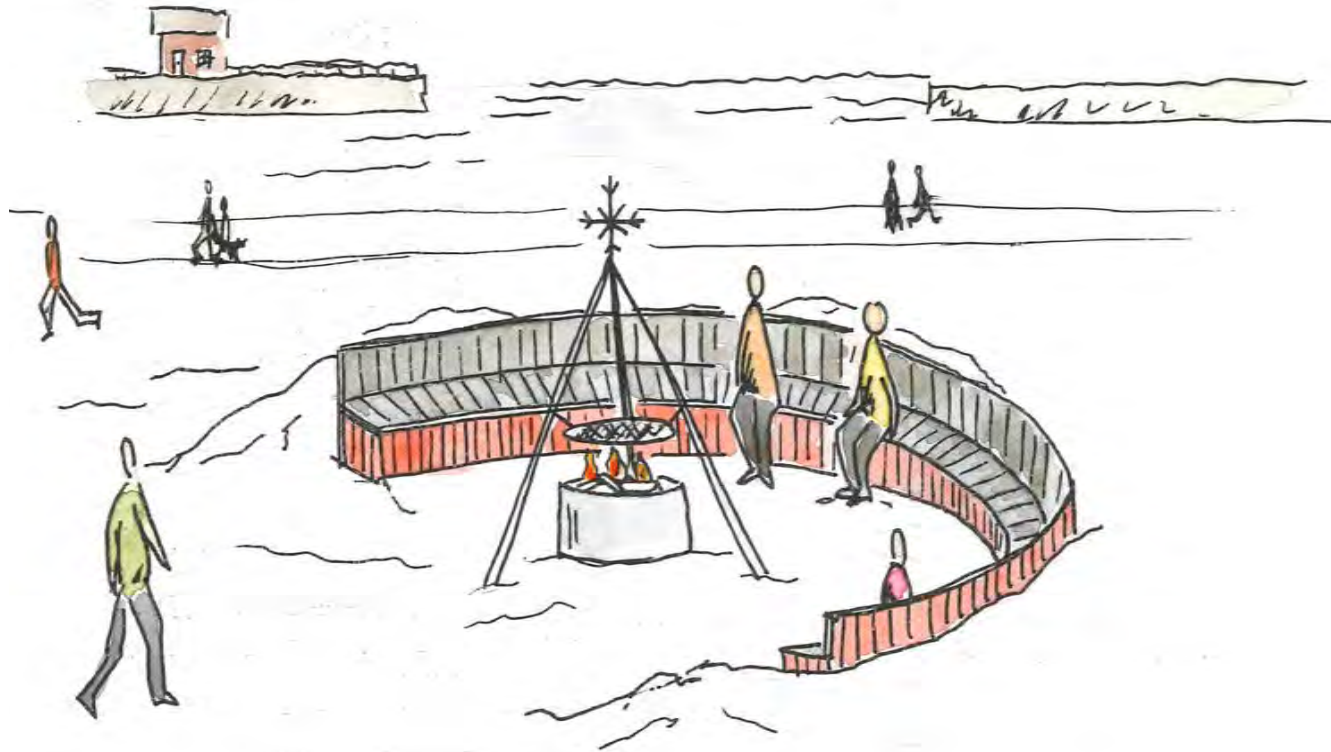
Skissen visar staketet från utkikstornet. Här syns den blå färgsättningen och mönstret som inspirerats från en snöflinga.



Snöflingan som inspirerat till olika detaljer. Mönstret har förenklats och omarbetats för att kunna utformas i trä.



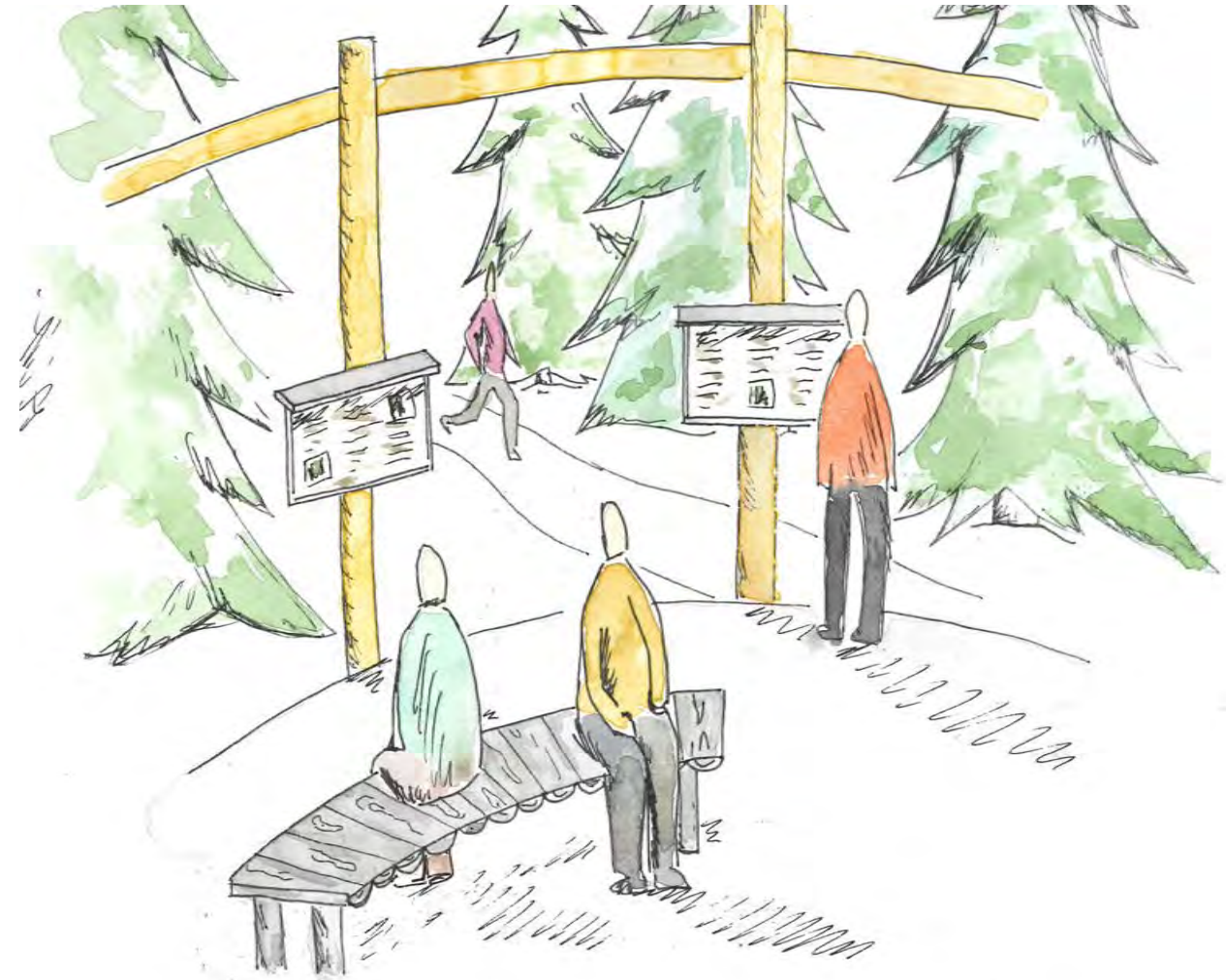
## Perspektiv - Utekök



Figur 45 - Skiss över den nedsänkta sittplatsen färgsatt i rött.

Ett perspektiv över det nedsänkta uteköket med en stor sittbänk runt elden. Genom att platsen är nedsänkt under marknivå skapas skydd från nordanvinden. Grillplatsen i mitten omges av en stålställning med galler för matlagning. I toppen av ställningen sitter den för platsen karaktäristiska snöflingan. Träbänkens sittyta och ryggstöd är svartmålade för att absorbera solens strålar och lättare värmas upp. I övrigt är bänken rödmålad för att erbjuda färg under gråa vinterdagar.

## Perspektiv - Naturscenen



Figur 46 - Skiss över Naturscenen med skyltar som informerar om naturupplevelser på Holmön.

Ett perspektiv från Naturscenen uppe på Strandberget. Informationsskyltarna placeras runt trädäcket, som siffrorna på en klocka. Varje skylt presenterar en månad och förklarar vad som finns att uppleva på ön. Den gula färgen lyser upp i granskogen för att väcka nyfikenhet. Den solgula konstruktionen erbjuder även färg under gråa vinterdagar.

# Sammanfattning av gestaltungsförslaget

Nedan följer en tabell som sammanfattar gestaltungsförslaget. Tabellen visar tydligt vad som legat till grund (fakta och strategier) för respektive gestaltungsselement och vad varje gestaltungsselement ska innefatta för funktioner (Gestaltungs-kriterium). Tabellen visar även vilka programpunkter som varje gestaltungsselement bygger på. Tabellen sträcker sig från sida 62 till 64. Förutom att försöka skapa transparens och tydlighet genom gestaltungsprocessen visar tabllen även vad de olika gestaltungs-elementen kan tillföra till platsen.

1. Utgå från platsen unika historia och karaktär
2. Förstärk och lyft fram årstidsvariationen på platsen
3. Utnyttja vinterns möjligheter och minska utmaningarna genom klimat- och platsanpassad gestaltning
4. Skapa variation i aktivitet, lek och möten samt förutsättningar för att dessa ska fungera under vintern
5. Ge platsen en tydlig identitet som förstärker nuvarande värden och upplevelser

1. FAKTA & STRATEGIER	2. GESTALTNINGSKRITERIUM	4. GESTALTNINGSELEMENT	4. PROGRAMPUNKTER
I denna kolumn presenteras fakta och strategier hämtade från förstudien. De olika punkter översätts till gestaltungs-kriterium (kolumn två) för att försöka säkerställa att det slutgiltiga gestaltungs-elementet bidrar till en attraktiv och funktionell vinterplats. Denna kolumn visar att gestaltningen bygger på information som framkommit under förstudien.	Här beskrivs vilka funktioner gestaltungs-elementet ska innefatta. Funktion och utformning är baserade på fakta och strategierna i kolumn ett.	Här beskrivs det slutgiltiga gestaltungs-elementet och vad det är tänkt att resultera i.	Här visas vilka programpunkter som legat till grund för respektive gestaltungs-element. Du kan läsa en sammanfattning av de olika programpunkterna ovan. För en utförligare beskrivning se sida 53.

Tabell - Gestaltungs-element

1. FAKTA & STRATEGIER	2. GESTALTNINGSKRITERIUM	3. GESTALTNINGSELEMENT	4. PROGRAMPUNKTER				
			1	2	3	4	5
<div>Lyft fram årstidsvariationer (Pressman 1995)</div> <div>Holmöarna är inte så lätta att upptäcka eftersom det saknas information och marknadsföring. Källa: A, E, C</div> <div>Öka upplevelsevärdena genom att erbjuda information och kunskap om platsen (Emmelin et al. 2010)</div> <div>Lyft fram och fokusera på den lokala naturen (Sandell &amp; Sörlin 2000)</div> <div>Framhäv naturen för att skapa naturkontakt (Emmelin et al. 2010)</div> <div>Använd arkitektur för att skapa identitet (Emmelin et al. 2010)</div> <div>Använd färg för att liva upp (Davies 2015; Pressman 1995)</div> <div>Viljan att skapa något som kan "dra"/locka folk från stan. Källa: A</div> <div>Öka besöksflödet. Källa: B, E</div> <div>Finns ingen anledning att gå till projektplatsen källa A, B, C, E</div> <div>Årstidskontrasterna är starka på ön och upplevs som positiva. Källa A, B, D, E</div>	<div>En samlingsplats med information om platsen natur- och kulturopplevelser över året. Platsen ska vara öppen mot omgivningen och färgsätts för att kontrastera mot naturen. Golvet på platsen utformas med ett mönster som kopplar till rasterande gestaltning.</div>	<div><b>NATURSCENEN</b></div> <div>Naturscenen är ett runt trädäck med information om upplevelser på platsen under alla fyra årstider. Skyltarna placeras i en cirkel inspirerat av en klocka. Golvet utformas med trätrall i ett mönster inspirerat av snöflingans kristallstruktur. "Väggar" och "tak" består endast av glesa regler för att öppna upp platsen mot naturen men ändå skapa en rumskänsla. Strukturen målas i gult för att kontrastera mot omgivande natur och lysa upp platsen under gråa dagar.</div>	×	×		×	×
<div>Lyft fram och fokusera på den lokala naturen (Sandell &amp; Sörlin 2000)</div> <div>Framhäv naturen för att skapa naturkontakt (Emmelin et al. 2010)</div> <div>Skapa möjlighet för fysisk aktivitet (Regeringen 2009; Åstrand 1981)</div> <div>Skapa tillgänglighet anpassad för vintern (Pressman 1995)</div> <div>Minska slitage (Emmelin et al. 2010)</div> <div>Erbjud variation i aktivitet (Rydberg &amp; Andersson 2005)</div> <div>Attraktiva element för lek är varierande terräng (Grahm 1983)</div> <div>Öka besöksflödet. Källa: B, E</div> <div>Finns ingen anledning att gå till projektplatsen källa A, B, C, E</div> <div>Öka upplevelsevärdena genom att erbjuda information och kunskap om platsen (Emmelin et al. 2010)</div>	<div>Skapa en motionsslinga som går att använda över hela året. Skapa variation och dramaturgi längs slingan och placera ut mindre faktaskyltar längs vägen för att framhäva natur eller kultur.</div>	<div><b>MOTIONSLINGAN</b></div> <div>Motionsslingan rör sig över hela platsen och varierar därför i lutning. Bredden anpassas för att rymma gående/joggande och cyklister vår till höst samt gående och skidåkare på vintern. Vägen slingrar sig fram för att skapa dramaturgi och variation i utblickar och rumslighet.</div>		×	×	×	



1. Utgå från platsen unika historia och karaktär  
2. Förstärk och lyft fram årstidsvariationen på platsen  
3. Utnyttja vinterns möjligheter  
och minska utmaningarna genom klimat- och  
platsanpassad gestaltning  
4. Skapa variation i aktivitet, lek och möten samt  
förutsättningar för att dessa ska fungera under vintern  
5. Ge platsen en tydlig identitet som förstärker nuvarande  
värden och upplevelser

Tabell - Gestaltningselement, fortsättning

1. FAKTA & STRATEGIER	2. GESTALTNINGSKRITERIUM	3. GESTALTNINGSELEMENT	4. PROGRAMPUNKTER				
			1	2	3	4	5
Finns ingen anledning att gå till projektplatsen källa A, B, C, E Mörkret som infinner sig på vintern gör att platsen är utmärkt för stjärnskådning och att se norrsken från. Källa A, E Lyft fram årstidsvariationer (Pressman 1995) Erbjud ett varierat landskap (Emmelin et al. 2010) Möjlighet till sociala aktiviteter på vintern (Davies et al 2015) Använd arkitektur för att skapa identitet (Emmelin et al. 2010) Använd färg för att liva upp (Davies 2015; Pressman 1995) Erbjud en plats att gå in på (Roemmich & Johnson 2014)	Skapa en plats inomhus som har stark koppling till sin omgivning. En plats att värma sig på, mötas eller ordna sociala sammankomster. En plats där växtlighet kan frodas året runt både för att skapa kontraster och upplevelser under vintern. Utformningen anpassas till resterande gestaltning och toppen av byggnaden kröns av den för platsen ikoniska snöflingan för att skapa identitet och igenkänning. Huset målas i gult för att kontrasterna mot snön och lysa upp platsen gråa dagar.	<b>VÄXTHUSET</b> Växthuset placeras mitt på platsen för att synas väl och bli en naturlig mötesplats på området. De stora öppningsbara glasväggarna och glastaket erbjuder kontakt med omgivningen samtidigt som de skyddar mot väder och vind. Detta blir en plats att kunna beskåda naturen även under kallt eller extremt väder.		×	×	×	×
Lyft fram årstidsvariationer (Pressman 1995) Lyft fram och fokusera på den lokala naturen (Sandell & Sörlin 2000) Öka besöksflödet. Källa: B, E Finns ingen anledning att gå till projektplatsen källa A, B, C, E Årstidskontrasterna är starka på ön och upplevs som positiva. Källa A, B, D, E, Inspireras från lokal kultur och historia (Pressman 1995) Erbjud ett varierande landskap (Emmelin et al 2010) Lyft fram vinterkvaliteter (Sout et al. 2018) Gestalta med is och snö (Costamagna et al. 2019)	Skapa en plats med inspiration från lokal natur och kultur men som kontrasterar den andra vegetationen och naturen på platsen. En men parklikande miljö att gå igenom eller stanna och vila på en stund. Växtligheten varierar i storlek och erbjuder något att upplev året runt. Här finns även utställningsmöjligheter för isskulpturer eller lokala konstnärer. Det finns både sittplatser och "soffor" att luta sig tillbaka i för att beskåda himlen.	<b>VINTERTRÄDGÅRDEN</b> Växtligheten i Vinterträdgården inspireras av naturen på ön men erbjuder även främmande och exotiska växter för att skapa nyfikenhet och variation. Detta är en mer intim plats med stor detaljrikedom i utformning och växtgestaltning. Stort fokus har lags vid att välja växter med vinterkvaliteter som dekorativ, stam & vinterståndare. Gestaltningen inspireras av Holmöns båtbyggartradition då gamla träekor används som planteringskärl, utställningsytor och sitt- samt liggplatser.	×	×	×	×	×
Använd arkitektur för att skapa identitet (Emmelin et al. 2010) Lyft fram årstidsvariationer (Pressman 1995) Framhäv naturen för att skapa naturkontakt (Emmelin et al. 2010) Använd arkitektur för att skapa identitet (Emmelin et al. 2010) Använd färg för att liva upp (Davies 2015; Pressman 1995) Finns ingen anledning att gå till projektplatsen källa A, B, C, E Lyft fram vinterkvaliteter (Sout et al. 2018) Mörkret som infinner sig på vintern gör att platsen är utmärkt för stjärnskådning och att se norrsken från. Källa A, E Utkikstorn behövs på fler platser. Källa: A	Skapa ett utkikstorn som möjliggörat t uppleva platsen från en annan synvinkel. Erbjud både skydd och exponering för naturens krafter. En arkitektur som både smälter in på platsen och skapar nyfikenhet samt identitet.	<b>UTKIKSTORNET</b> Från utkikstornet går det att uppleva platsen från en annan vinkel. Det placeras på en av de högsta punkterna på platsen och erbjuder utsikt i 360 grader. Tornet har delvis tak för att erbjuda skydd men även öppna partier för att skapa kontakt med himlen. Byggnaden färgsätts i blått från att kontrastera mot de brun-gröna tallarna men även smälta in med himlen. Staket och räcken utformas för att matcha rasterande gestaltning och med ett mönster inspirerat från snöflingans kristallstruktur.	×	×		×	×

1. Utgå från platsen unika historia och karaktär  
2. Förstärk och lyft fram årstidsvariationen på platsen  
3. Utnyttja vinterns möjligheter  
och minska utmaningarna genom klimat- och  
platsanpassad gestaltning  
4. Skapa variation i aktivitet, lek och möten samt  
förutsättningar för att dessa ska fungera under vintern  
5. Ge platsen en tydlig identitet som förstärker nuvarande  
värden och upplevelser

Tabell - Gestaltningselement, fortsättning

1. FAKTA & STRATEGIER	2. GESTALTNINGSKRITERIUM	3. GESTALTNINGSELEMENT	4. PROGRAMPUNKTER				
			1	2	3	4	5
Finns ingen anledning att gå till projektplatsen källa A, B, C, E Möjlighet till sociala aktiviteter på vintern (Davies et al 2015) Använd arkitektur för att skapa identitet (Emmelin et al. 2010) Använd färg för att liva upp (Davies 2015; Pressman 1995) Erbjud en plats att gå in på (Roemmich & Johnson 2014) Erbjud ett varierande landskap (Emmelin et al 2010) Minska slitage (Emmelin et al. 2010) Behov av lägerplatser, vindskydd och grillplatser men skulle vara bra med fler. Källa: A, C	Skapa olika platser att mötas på. Variation i skala, omslutenhet/öppenhet och skydd från naturen är viktigt. Platser att sitta på, laga mat eller bara vila.	<b>GRILLPLATSERNA</b> Fem olika sorters sitt- och mötesplatser skapas på platsen. Kåtan, Uteköket, Hasselbersån, Viloplatsen och Picknickborden. Kåtan skyddar helt från väder och vind samt erbjuder en eldning i en kamin för att värma sig. Kåtan är intim men rymmer en större grupp besökare. Uteköket är en nedsänkt grillplats med utsikt över havet och en rejäl eldstad med möjlighet till matlagning över öppen eld. Hasselbuskagen erbjuder sittplatser i olika väderstreck och någorlunda skydd från vind. Viloplatsen erbjuder lugn och ro omringad av tall och gran. Picknickborden är placerade i anslutning till Holmö Havsbad för att tillåta att verksamheten kan flytta ut till platsen här kan man även äta medhaven matsäck under fruktträden.		×	×	×	
Öka besöksflödet och skapa något som kan "dra"/locka folk från stan. Källa: A. Källa: B, E Finns ingen anledning att gå till projektplatsen källa A, B, C, E Viktigt att behålla själ och tänka in det gamla vid nybyggnation och utveckling. källa A, B, E Behövs fler turister för öns fortsatta utveckling och tyck på färjetrafiken. Källa: B Det behövs byggas nytt, bostäder, övernattning, hyresmöjligheter. A, B, C, D Väldigt olika flöde och känsla på ön som-mar/vinter pga. besökare och deltidsboende. Källa: A	Skapa möjlighet till övernattning på ön. Främst för turister och besökare men även möjligheten att hyra ett enklare boende för att testa att bo på ön. Använd arkitekturen för att skapa en unik övernattningsupplevelse och locka människor att besöka platsen.	<b>STUGBYN</b> Uppe på Strandberget omgiven av granskog anläggs en mindre stugby. Stugorna är ca 35 m2 plus ett sovloft och placeras i de redan befintliga gläntorna i skogen för att inte behöva fälla onödigt mycket träd. De erbjuder en avskild plats att övernatta på med utsikt mot himlen och grantopparna. Det stora takfönstret skapar en unik möjlighet att sova under stjärnhimlen och kanske se norrsken från sängen. Husen utformas med A-from för att passa in bland granarna och utsmyckas över entrén med en fasaddetalj inspirerad av snöflingans kristallstruktur. Till varje stuga hör ett mindre trädäck för vila eller sociala möten.	×	×	×		
Holmöarna är inte så lätta att upptäcka eftersom det saknas information och marknadsföring. Källa: A, E, C Skapa tillgänglighet speciellt anpassad till vintern (Pressman 1995) Öka upplevelsevärdena genom att erbjuda information och kunskap om platsen (Emmelin et al. 2010) Lyft fram och fokusera på den lokala naturen (Sandell & Sörlin 2000) Använd arkitektur för att skapa identitet (Emmelin et al. 2010)	Utveckla tillgängligheten, marknadsföring och information på platsen genom information väl anpassad till platsen och med genomtänkt arkitektur	<b>INFORMATIONSKYLARTARNA</b> Belysta informationsskyltar skyddade från snö. Text på flera språk + möjlighet att lyssna på informationen. Utformningen baseras på gestaltningens koncept och pryds med snöflinga i trä som är gestaltningens signatur.	×				×



# Rörelsebefrämjande målpunkter enligt förslaget

Kartan visar de nya målpunkterna på platsen som är tänkt att locka besökare och öka rörelse över platsen. Till varje målpunkt hör en beskrivande text. Målpunkterna är utformade för att vara attraktiva hela året, men extra fokus har lagts för att de ska vara attraktiva under vinterhalvåret. Kartan visar även de nya rumsligheterna som förslaget innefattar. Till exempel har den stora, plana ytan ”Sanden” delats upp i flera mindre rum.

## 1. MOTIONSLINGAN

### MOTIONSSLINGAN

Motionsslingan sträcker sig genom hela området. Tanken är att man längs sträckan ska kunna uppleva alla olika vegetationstyper, rumsligheter och utblickar.

## 5. UTKIKSTORNET

Utkikstornet skapar en dragningskraft upp till berget. Här kan man titta ut över havet och uppleva vådrets krafter.

## 6. KÅTAN

Kåtan erbjuder en plats att gå in och värma sig på vid riktigt kraftigt vinterväder. Här finns en kamin och plats för större grupper att samlas och äta mat tillsammans.

## 7. PICKNICKBORDEN

Borden placeras mitt emellan Vinterträdgården och Holmö Havsbad för att de olika verksamheterna ska kunna dra nytta av varandra. Cafét kan flytta ut och människorna som besöker fri-luftslivsområdet kan köpa matsäck inne på cafét.

## 8. NATURSCENEN

Naturscenen blir både en målpunkt i sig och ett designelement som informerar om hela områdets natur och upplevelser.

## 2. VÄXTHUSET

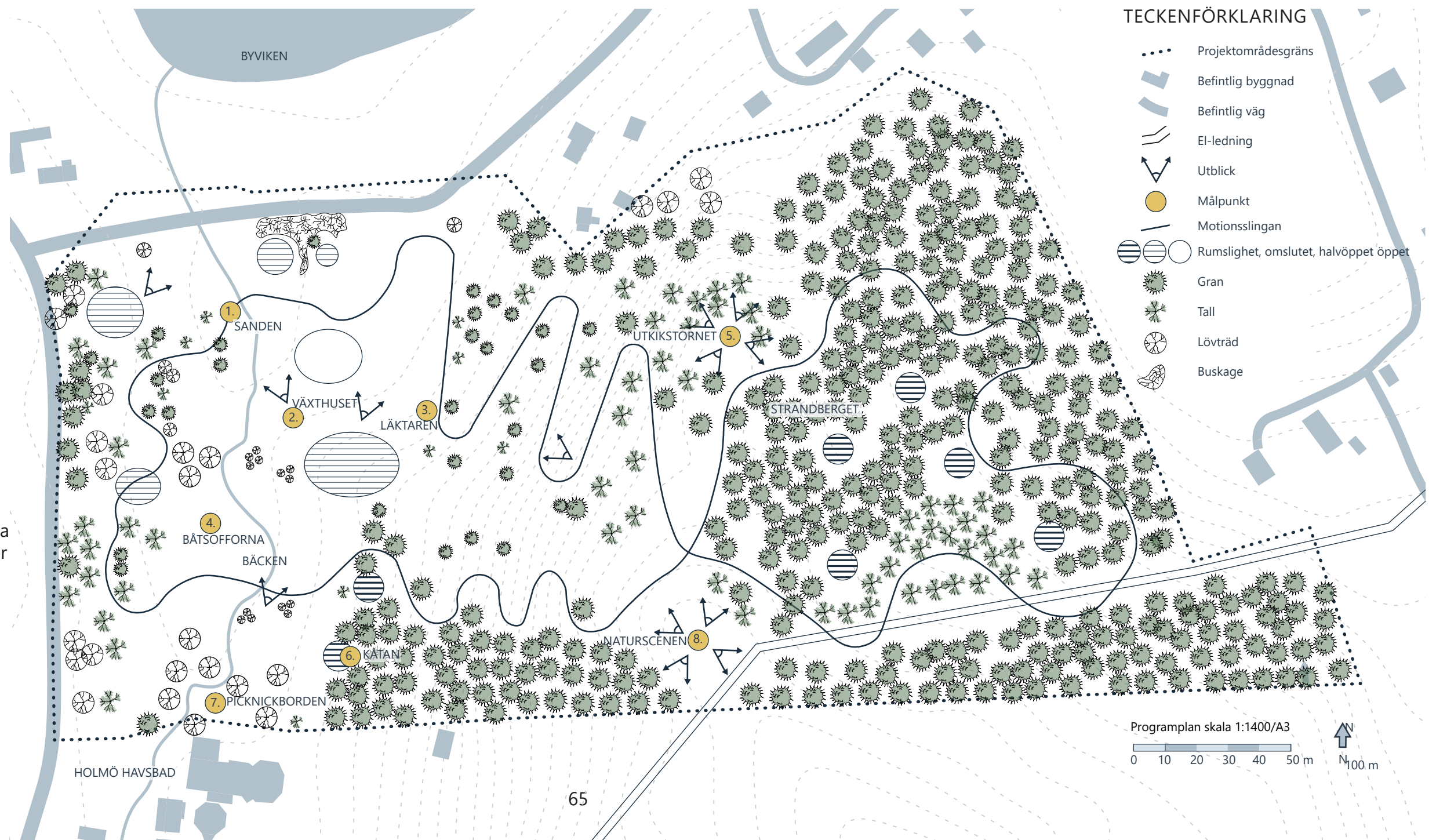
Växthuset hjälper till att dela upp platsen och dess placering, på en plan yta i mitten, gör att det syns bra och blir både ett blickfång och en målpunkt.

## 3. LÄKTAREN

Läktaren mot rampen blir en mötesplats i bästa solläge och har utsikt över områden Sanden samt skydd i ryggen från Strandberget.

## 4. BÅTSOFFORNA

I mitten av Vinterträdgården placeras ekor omgjorda till soffor. Här är tanken att man kan lägga sig ner och vila och titta ut över havet. Platsen hoppas även kunna öka antalet besökare efter mörkrets inbrott då sofforna är en utmärkt plats att studera stjärnhimlen ifrån eller spana efter norrsken ifrån.



# DISKUSSION

Här diskuteras arbetets resultat och de metoder som använts. I detta kapitel lyfts även styrkor och svagheter med arbetet samt de problem som uppstått vid gestaltningen.



# Resultatdiskussion

Målet med detta arbete var att peka på utmaningar, möjligheter och strategier vid gestaltning av platser med kallt klimat för att sedan erbjuda ett konkret exempel på hur en attraktiv och funktionell vintergestaltning kan se ut. Konkreta exempel av denna typ är något som saknas och har efterfrågats av forskare sedan 1990-talet fram till idag (Costamagna et al. 2019; Pressman 1995; Stout et al. 2018). Det är viktigt att framhålla att gestaltningen är en av många möjliga lösningar på frågeställningen.

## Problem & möjligheter

De olika möjligheterna och svårigheterna som framkommit under detta arbete presenteras och diskuteras nedan.

### KLIMATANPASSAD DESIGN

Arbetet har fokuserat mycket på klimatanpassad design, vilket framhållits som en av de enskilt viktigaste aspekterna för en vinteranpassad gestaltning. Mänty och Pressman (1988) påpekar dock svårigheten i att ta fram föreskrifter för klimatanpassade lösningar eftersom natur och klimat kan variera kraftigt mellan olika platser. På grund av detta blir det ännu viktigare att erbjuda olika exempel som visar både problem och lösningar. Resultatet av detta arbete utgör ett sådant exempel eftersom det både belyser problem och visar potentiella lösningar. Arbetet har också resulterat i insikten att många fler exempel måste tas fram. Gestaltungs-lösningarna är många gånger specifikt framtagna just för projektplatsen. Detta behöver dock inte vara något negativt eftersom liknande platser säkerligen kan dra nytta av varandra. Det finns dock en poäng i att kunna tillgå exempel från olika platser, just eftersom natur och klimat kan variera kraftigt.

### IDÉSTADIET

Först och främst bör det påpekas att gestaltningen som presenteras i detta arbete endast befinner sig i ett idéstadie. För att till fullo utvärdera om gestaltningen uppfyller sitt syfte i att vara en attraktiv och funktionell vinterplats för friluftsliv skulle gestaltningen behöva förverkligas och sedan utvärderas.

### ÖKAD ANVÄNDNING UNDER VINTERN

Trots detta finns det delar i gestaltningen som, som baserats på de möjligheter och strategier som presenteras i förstudien, skulle kunna bidra till ökad användning och attraktivitet under vintern. Dels erbjuder gestaltningen olika möjligheter till sociala möten anpassade till vintern. Pulkabacken med intilliggande sittplatser, grillplatser i olika storlekar, skyddade från vind och exponerade för sol samt en motionsslinga både för gång och skidåkning är några exempel. Intressant att diskutera är om dessa lösningar och funktioner passar just på Holmön. Om förslaget hade förverkligats, skulle gestaltningen vara anpassad i skala och funktion utefter personerna som skulle använda den. Eftersom gestaltungs-förslaget anpassat funktion och arkitektur efter den specifika platsen skulle det vara intressant att se om platsen också skulle användas under vintern. Viktigast av allt, av vem skulle den användas? Av den bofasta befolkningen eller skulle platsen även kunna locka besökare från stan? Som Emmelin et al. (2010) belyser kan just naturkontakt och vita landskap vara svårt att komma över i de större städerna. Skulle Holmön, som den sommaridyll den betraktas som idag, även kunna bli en vinteridyll.

### TÄNK VINTER

Enligt forskare måste mer fokus riktas mot vinteraspekter (Davies 2015; Pressman 1995). Till exempel genom att: klimatanpassad gestaltning, ta fram utvecklingsplaner och strategier i kommuner samt belysa vinteraspekter på ett positivt sätt. Till exempel kan landskapsarkitekter och planerare se till att visionsbilder visar platsens kvaliteter under vintern. Som Pressman (1995) och Davies (2015) påpekar behövs denna förändring både hos yrkesverksamma men även inom skola och utbildning. Skulle sådana fysiska åtgärder som Winter City moment bland annat jobbar för och forskningen förespråkar i förlängningen även bidra till en förändring i vårt tankesätt? Skulle landskapsarkitektur anpassad till vintern resultera i att vi inte vill resa bort till varmare länder utan hellre stannar hemma under vintern? Om inte annat tvingar till viss mån den just nu rådande pandemin oss till att inte resa utomlands. Som nämnts tidigare finns det även en problematik i norra Sverige, då utomhusvistelsen minskar kraftigt under vintern (Costamagna et al. 2019; Davies 2015; Pressman 2004) och det resulterar i psykisk och fysisk ohälsa (Pressman 1996). Det gör det ännu viktigare att erbjuda attraktiva och fungerande vintermiljöer som möjliggör för utomhusvistelse under vintern. Om detta i förlängningen även bidrar till en omvärdering i hur vi värdesätter vintern är detta ett stort plus. Kanske kommer vi med glädje stanna hemma och njuta av vår egen natur och vårt vinterklimat även när resmöjligheterna öppnar upp sig igen.

### TILLGÄNGLIGGÖRA ELLER SKYDDA

Ett annat komplext problem detta arbete stått inför är att tillgängliggöra och belysa Holmöns natur utan att exponera den för mycket. För högt tryck kan resultera i förstörd natur och störningar av djurlivet (Emmelin et al. 2010). Det är därför viktigt att se till att rätt gestaltning hamnar på rätt plats och att den anpassas efter vad platsen anses tåla. På platser där det dock behövs en ökning av besökare och turism, kanske för att främja den lokala ekonomin (Davies 2015; Ebrahimabadi 2015), visar detta arbete på en väg att gå. En plats som Holmön, med en kraftig ökning av besökare på sommaren och knappt några besökare under vintern, skulle i praktiken kunna dubbla sina besökare. Om ökningen sker på vintern skulle påfrestningar på naturen inte heller bli lika höga eftersom belastningen sprids ut. En lösning för att öka användningen, utan att öka slitage, skulle alltså kunna vara att öka attraktiviteten under vintern. Positivt med vintern är även att snö och is skyddar markvegetation från slitage. Som Emmelin et al. (2010) påpekar kan friluftsliv och vistelse i naturen också bidra till ökad förståelse och skydd av natur och djur. Detta arbete har försökt visa på olika gestaltungs-lösningar som kan öka denna effekt. Till exempel kan informationen som ”Narurscenen” tillhandahåller bidra till att fler blir varse Holmöns unika natur och blir mer måna att skydda den. Förhoppningsvis kan liknade lösningar och andra gestaltungs-element användas för att lyfta fram och informera om vår natur och specifikt de vinterkvaliteter den besitter. I förlängningen också bidra till ökat skydd och bevarande av vår natur.

## FORMSPRÅKET OCH ARKITEKTUREN

Som Mänty och Pressman (1988) förespråkar har den lokala naturen och kulturen använts som inspiration för gestaltningen. Emmelin et al. (2010) nämner att arkitektur och design kan användas för att skapa identitet och öka upplevelsen på en plats. Ett exempel på detta som Emmelin et al. lyfter fram är naturrum. Dessa erbjuder både information och genom välutformad arkitektur kan de även medföra upplevelser i sig. Frågan är om gestaltningen i detta arbete skulle tjäna på att ha ett ”spexigare” arkitektoniskt uttryck som sticker ut mer från omgivningen? Detta skulle kanske bidra till större dragningskraft och fler turister. Förslaget i detta arbete har istället anpassat arkitekturen till platsen men skapat ett sammanhållet uttryck för att ge platsen en identitet. Det är något som genom intervjuerna har framkommit som viktigt. Frågan är om det skulle ha gått att hitta en lösning där arkitekturen fått sticka ut mer, samtidigt som den inte uppfattades som störande eller opassande. Ett exempel på det är det arkitektprisade Båtmuseet beläget på Holmön. Där har arkitekten Olle Forsgren lyckats skapa ett starkt och spännande arkitektoniskt uttryck som också passar bra in på Holmön. I detta gestaltungsförslag har det arkitektoniska uttrycket fått stå tillbaka för att istället bidra till att lyfta fram, förstärka och tillgängliggöra den befintliga naturen på platsen. Något som i detta fall ansetts som viktigare än att arkitekturen i sig erbjuder en unik upplevelse.

## DE SOM INTE UTÖVAR FRILUFTSLIV

Den största bristen i detta arbete skulle kunna vara avsaknaden av information från de som inte utövar friluftsliv. Emmelin et al. (2010) påpekar vikten av att undersöka varför dessa människor inte är ute i naturen och vad som skulle behövas

för att ändra på detta. Förslaget har till stor del baserats på information från människor med någon sorts erfarenhet av friluftsliv. Det är på grund av detta rimligt att tro att gestaltningen också riktar sig mer till erfarna friluftslivsutövare. Frågan är om gestaltningen anses attraktiv av någon som aldrig utövar friluftsliv eller som inte vistas mycket ute i naturen? Om gestaltningen av platsen kan få dessa människor att ta sig ut i naturen och då speciellt under vintern då denna benägenhet är ännu mindre (Costamagna et al. 2019; Davies 2015; Pressman 2004). Som nämnts tidigare så är det svårt att veta om platsen i praktiken skulle bidra till ökad fysisk aktivitet under vintern utan att förslaget förverkligas. Men baserat på designtabellen (se sida 60-62) är det tydligt att platsen fått flertalet element som skulle kunna bidra till ökad attraktivitet och aktivitet. Frågan är om dessa element tilltalar den breda massan och inte bara de som redan utövar friluftsliv? Genom att lyfta fram den stora variation som genomsyrar detta arbete kanske frågan går att besvara. Den varierade gestaltningen, i allt från upplevelser och aktiviteter till rumsligheter och utblickar, vittnar om att gestaltningen kan tilltala den breda massan. Säsongsvariation är attraktivt och eftersträvarsvårt i sig, variation i aktivitet är viktigt för att locka flera åldersgrupper och en avvägning i skydd och exponering från naturen är viktigt. Denna stora variation skulle kunna vara ett argument för att gestaltningen inte bara tilltalar mer erfarna friluftslivsutövare utan också kan locka den mindre erfarne. För att få någon som i vanliga fall inte vistas i naturen att också göra det under vintern behövs det nog mer än en varierad utomhusmiljö. Det handlar säkerligen även om information, kunskap, kultur och vanor. Förhoppningsvis kommer framtida arbete med

denna typ av frågor lägga stor vikt vid de personer som inte vistas särskilt mycket i naturen. Framför allt undersöka varför och vad som skulle behövas för att ändra detta. Endast genom dialog med dessa människor går det att säkerställa en miljö som tilltalar dem och på så sätt öka fysisk aktivitet, utomhusvistelse och det välmående det bidrar till.

## VIDARE FORSKNING

För att kunna säkerställa en attraktiv och funktionell vintermiljö i framtiden behövs mer forskning och exempel på gestaltungslösningar utformade specifikt för vintern. Detta arbete har inte utformat någon skötsel- eller förvaltningsplan för projektplatsen. Detta är ytterst viktigt, speciellt på platser med vinterförhållanden då, is och snö kräver extra förvaltning.

Det skulle också vara intressant att titta mer på temporära designelement som kan förgylla en plats under vintern. På samma sätt som de flesta kommuner använder sommarblomsplanteringar skulle is, snö eld och belysning kunna användas på vintern. I detta arbete lyfts både snö, is och belysning fram som designstrategier för en attraktiv vinterstad. Men det skulle vara intressant att ta detta vidare och skriva ett mer utförligt program för hur detta skulle kunna se ut. För att sådana tillfälliga designlösningar ska fungera behövs också en förvaltning- och skötselplan.

Även belysningen skulle behöva studeras mer noggrant ur ett vinterperspektiv. Speciellt vid gestaltning för friluftsliv då belysning behövs för tillgänglighet men inte får orsaka onödig ljusförorening. Detta skulle kunna minska möjligheten att se stjärnhimlen eller norrsken.

Arbetet visar på ett sätt på vilket frågeställningen kan besvaras men under arbetets gång har det blivit tydligt att vidare forskning på ämnet behövs. Förutom de specifika ämnena som nämns ovan, bör de företag och kommuner som verkar på platser i kallt klimat, också se till att kunskapen och verktygen för att jobba med dessa platser finns. För att citera Norman Pressman, pionjär inom ämnet: ”Att ignorera vinterns närvaro är både oansvarigt och orimligt.” (Pressman 1995:61, egen översättning från engelska.)



# Metoddiskussion

Förhoppningsvis kan även metoderna som använts i detta arbete bidra med inspiration och kunskap till likande projekt. Nedan följer en analys av vad som anses ha fungerat och vad som varit utmanande med de olika metoderna.

## Litteraturgenomgången

Viktigast att påpeka kring litteraturgenomgången är risken att viktiga källor eller fakta missats. Det har varit svårt att hitta fakta genom sökningar på databaser och flertalet källor har hittats genom att titta på andra verks källförteckningar. Detta kan vara en bra metod för att hitta källor men det finns även en risk att källor med motstridande fakta eller med andra synvinklar missas. Trots detta har litteraturgenomgången bidragit med mycket fakta och underlag för arbetet. Det viktigaste har sedan varit hur denna information tolkats, lyfts fram och använts i gestaltningen. Resultatet av litteraturgenomgången återfinns i slutet av varje kapitel under rubriken ”Att tänka på vid gestaltning” och kan ses som en syntes av litteraturgenomgången. Förhoppningsvis kan dessa delar användas som checklistor eller inspiration vid gestaltning av likande platser. På så sätt bidrar också litteraturgenomgången till att försöka svara på frågeställningen.

Tolkningen av den litteratur som studerats har underlättats av att flera källor ofta sagt samma sak. Återigen kan detta tyda på att källor med motstridig information missats men detta har försökts att undvikas. Sökning av litteratur gjorts vid flera olika tillfällen. Både i början, i mitten och i slutet av arbetet. Både engelska och svenska sökord har använts i olika databaser.

Det är även viktigt att påpeka att olika lösningar och metoder för gestaltning av vinterplatser fått olika stort utrymme i både litteraturgenomgång och sedan i gestaltningen. Målet har varit att det som lyfts fram som mest fördelaktigt och som enligt forskningen ansetts fungera bäst också fått mest plats i detta arbete. Det är dock rimligt att lösningar som passerat specifikt på Holmön och projektplatsen fått mer utrymme än andra lösningar. Till exempel lyfts motionsslingan fram i gestaltningen, medan ett starkt arkitektoniskt uttryck, liknande den som används vid utformning av naturrum, inte tillämpats i denna gestaltning. Detta på grund av att det inte ansetts passa för just denna plats. Grundat på detta bör gestaltningen ses som ett exempel och litteraturgenomgången och specifikt kapitlet ”Att tänka på vid gestaltning. (se sida 28 & 35) som generella råd och riktlinjer.

## Intervjuerna

För att ta reda på mer om Holmön som en plats för friluftsliv och varför människor besöker Holmön utfördes ett antal intervjuer. I detta arbete valdes kvalitativa intervjuer eftersom de tillåter följdfrågor och ofta genererar mer utförliga svar. Detta ansågs positivt eftersom intervjuaren inte tidigare jobbat med intervjuer och en kvalitativ metod skulle kunna generera svar eller diskussionsämnen som inte på förhand kunde ha förutsetts eller förberetts. Detta var också fallet då det flertal gånger uppstod ämnen eller framkom information som förvånade intervjuaren. Kvalitativa intervjuer kan ibland anses mindre värdefulla, då svaren inte går att mäta eller kvantifiera på samma sätt som vid kvantitativa intervjuer (Trost, 2010). I detta fall var det mest väsentliga att få fram så utförlig och nyanserad information som möjligt, inte att

de respektive svaren skulle kunna jämföras eller analyseras sinsemellan. Överlag var det inte några problem att sammanställa och tolka svaren som gavs. Trots att intervjupersonerna var i olika ålder, hade olika koppling till Holmön och erfarenheter av friluftsliv svarade de i många avseenden likartat. Däremot uppstod vissa problem då enstaka svar eller information stod ut från mängden. Då gjordes ett försök att anpassa hur mycket utrymme denna information fick i gestaltningen. Detta ansågs som ett ganska svårt avvägningsarbete. Ett sätt att komma runt detta hade varit att genomföra ännu fler intervjuer för att få ett bättre underlag att rangordna information utifrån. Den största missen angående intervjuerna var dock att inte någon person helt utan friluftslivserfarenheter intervjuades. Detta skulle kunnat ge värdefulla insikter i vad som krävs för att få fler personer att vistas ute i naturen.

Intervjuerna anses som en mycket viktig metod i detta arbete som möjliggjort att fakta från litteraturgenomgången har kunnat tagits vidare och implementerats i gestaltningen. Till exempel hade klimat- och platsanpassad gestaltning varit svårt att uppnå utan informationen från intervjuerna. Arbetet med intervjuerna har också varit mycket utvecklande. Det har både resulterat i praktiska kunskaper och teoretisk kunskap om hur mycket ett dialogarbete kan göra för en gestaltning.

## Gestaltningsprocessen

När det kommer till gestaltningsprocessen har den fungerat som en bra metod för att undersöka frågeställningen. Problem eller möjligheter som framkommit i förstudien har kunnat undersökas genom skissarbete och designlösningar.

I detta arbete har det framkommit att just platsspecifik gestaltning är en av de viktigaste aspekterna när det kommer till gestaltning för platser i kallt klimat. Detta pekar på att platsbesök är viktiga och fler platsbesök hade kunnat resultera i ännu mer optimala gestaltningslösningar. Viktigt att komma ihåg är att information som samlas in vid platsbesök kan vara unik för just den tidpunkten. Därför kan det vara bra om information som samlas in vid dessa tillfällen utvärderas noga, så att de inte får oproportionerligt stort utrymme i gestaltningen i förhållande till sin faktiska förekomst på platsen. En brist i detta arbete är att inte tillräckligt mycket tid har kunnat spenderas på projektplatsen. Det hade till exemplen varit värdefullt att få uppleva snöfall, starka nordanvindar samt skymning och gryning på platsen. Detta hade bidragit till en större förståelse för hur platsen upplevs på vintern, för att sedan kunna skapa en ännu mer ändamålsenlig gestaltning.

För att uppnå ännu bättre platsspecifika lösningar hade det varit givande att skissa ännu mer i skala 1:1. En av anledningarna till att detta inte gjordes berodde på svårigheter att ta sig ut till platsen. Det skvallrar om att platsen behöver ökad dragningskraft för att öka besöksflödet och kunna öka tillgängligheten.

ANPASSA GESTALTNINGEN TILL PLATSEN  
Forskningen som studerats under detta arbete har ofta pekat på vikten av att anpassa gestaltning till den specifika platsen. Både genom klimatanpassad design, för att öka attraktivitet och funktionalitet under vintern, men även genom att inspireras av lokal natur och kultur, för att skapa besjälade

och uppskattade platser. På grund av detta har gestaltungsarbetet inspirerats och baserats mycket på lokala förutsättningar och platsens historia. Det är framförallt intervjuerna som anses bidra till en extra insikt i platsens möjligheter, problem och boende och besökares behov.

Även gestaltungs-konceptet har inspirerats av platsen. Detta har resulterat i ett väl förankrat gestaltungs-förslag som passar väl in på platsen. Detta var inte arbetets primära mål men något som i efterhand varit mycket lärorikt och till stor hjälp genom gestaltningen. Pressman (1995) säger även att bra utformade eller ”besjälade” platser är viktigt för vinterstäder. Att skapa något befolkningen kan vara stolta över. Även om gestaltningen anses ha landat i ett välgrundat och genomarbetat förslag är det viktigt att komma ihåg att gestaltningen endast är en av många lösningar. Frågan är om denna gestaltning är den mest fördelaktiga? Möjligheten att jobba med en gestaltning under en hel termin har resulterat i vad författaren anser som en välarbetad gestaltning men om den är den mest fördelaktiga går nog inte att säga. Däremot har det varit lärorikt att arbeta med nya sätt att argumentera för sin gestaltning med. Till exempel har tabellen ”Designlösningar” (se sida 60–62) varit mycket värdefull för att kunna visa vad gestaltningen uppfyller och vad som legat till grund till olika lösningar. Denna insikt är värdefull att ha med ut i arbetslivet för att kunna kämpa för utrymme och ekonomiska medel bland andra intressen.



# Källförteckning

Andersson, R. & Rydberg, D. (2005). *Naturen och hälsan*. Jönköping: Skogstyrelsen.

Bengtsson, B. (2004). *Allemansrätten - vad säger lagen?* Stockholm: Naturvårdsverket.

Boverket (2007). *Landskapets upplevelsevärden - vilka är de och var finns de?* Karlskrona: Boverket. [http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2007/landskapets\\_upplevelsevarden.pdf](http://www.boverket.se/Global/Webbokhandel/Dokument/2007/landskapets_upplevelsevarden.pdf) [2021-02-22]

Costamagna, F., Lind, R. & Stjernström, O. (2019). Livability of Urban Public Spaces in Northern Swedish Cities : The Case of Umeå. *Planning practice + research*, 34 (2), 131–148. <http://doi.org/10.1080/02697459.2018.1548215>

Davies (2015). *Theme Cities: Solutions for Urban Problems: 112*. New York: Springer

Ebrahimabadi, S., Nilsson, K.L. & Johansson, C. (2015). The Problems of Addressing Microclimate Factors in Urban Planning of the Subarctic Regions. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 42 (3), 415–430. <https://doi.org/10.1068/b130117p>

Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2:3. Lund: Studentlitteratur AB.

Emmelin, L., Fredman, P., Lisberg Jensen, E. & Sandell, K. (2010). *Planera för friluftsliv: natur, samhälle, upplevelser*. Stockholm: Carlsson.

Grahn, P. (1983). *Människan behov av parker, grönska och rekreation*. Alnarp: Institutionen för landskapsplanering, Sveriges lantbruksuniversitet.

Gramkow, M., Sidenius, U., Zhang, G. & Stigsdotter, U. (2021). From Evidence to Design Solution—On How to Handle Evidence in the Design Process of Sustainable, Accessible and Health-Promoting Landscapes. *Sustainability*, 13, 3249. <https://doi.org/10.3390/su13063249>

Holmöns Utvecklingsforum (2020). *Holmömodellen - Förstudie kring serviceslösningar i skärgård och landsbygd*. <http://www.holmon.se/huf/holmomodellen/> [2021-04-13]

Kägström, M., Butler, A. & Dovlén, S. (2020). *Välbefinnande och landskap - bortom natur*. (SLU Framtidens djur, natur och hälsas rapportserie nummer 7). Uppsala: SLU Repro.

Leng, H., Liang, S. & Yuan, Q. (2020). Outdoor thermal comfort and adaptive behaviors in the residential public open spaces of winter cities during the marginal season. *International Journal of Biometeorology*, 64 (2), 217–229. <https://doi.org/10.1007/s00484-019-01709-x>

Lämås, J. & Lämås, P. (2021). *Friluftsliv kring Umeå*. 2 uppl. Stockholm: Calazo Förlag AB.

Länstyrelsen Västerbotten (2021). *Holmöarna*. [text]. <https://www.lansstyrelsen.se/vasterbotten/besoksmal/naturreservat/holmoarna.html> [2021-04-13]

Malmström, L. (2017). *Platsens berättelser : Metodhandledning för interpretationsplanering*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.

Markevych, I., Schoierer, J., Hartig, T., Chudnovsky, A., Hystad, P., Dzhambov, A.M., de Vries, S., Triguero-Mas, M., Brauer, M., Nieuwenhuijsen, M.J., Lupp, G., Richardson, E.A., Astell-Burt, T., Dimitrova, D., Feng, X., Sadeh, M., Standl, M., Heinrich, J. & Fuertes, E. (2017). Exploring pathways linking greenspace to health: Theoretical and methodological guidance. *Environmental Research*, 158, 301–317. <https://doi.org/10.1016/j.envres.2017.06.028>

Mänty, J. & Pressman, N. (1988). *Cities Designed for Winter*. Helsinki: Building Bool Ltd.

Naturvårdsverket (2012). *Förslag till mål för friluftslivspolitiken*. (Naturvårdsverket rapport 6476). Naturvårdsverket: Stockholm.

Naturvårdsverket (2018). *Allemansrätten-en vägledning*. Uppsala: Centrum för naturvägledning

Naturvårdsverket (2021). *Friluftslivets år 2021 - Luften är fri*. Naturvårdsverket. [text]. <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Friluftsliv/Friluftslivets-ar/> [2021-06-02]

Pressman, N. (1995). *Northern cityscape: Linking design to climate*. Kitchener, Ontario: Aljon Print-Craft Limited. (har jag boken?)

Pressman, N. (1996). Sustainable winter cities: Future directions for planning, policy and design. *Atmospheric Environment*, 30 (3), 521–529. [https://doi.org/10.1016/1352-2310\(95\)00012-7](https://doi.org/10.1016/1352-2310(95)00012-7)

Pressman, N. (2004). *Shaping cities for winter: climatic comfort and sustainable design*. City of Prince George: Winter Cities association.

Pressman, N. & Zepic, X. (1986). *Planning in cold climates : a critical overview of Canadian settlement patterns and policies*. Winnipeg: Institute of Urban Studies. <https://winnspace.uwinnipeg.ca/handle/10680/954> [2021-05-18]

Roemmich, J.N. & Johnson, L. (2014). Seasonal alterations in park visitation, amenity use, and physical activity-Grand Forks, North Dakota, 2012–2013. *Preventing chronic disease*, 11, E155–E155. <https://doi.org/10.5888/pcd11.140175>

PROP. 2009/10:238. *Framtidens friluftsliv*. Stockholm: Miljödepartementet

Sandell, K. & Sörlin, S. (2000). *Friluftshistoria - från härande friluftsliv till ekoturism och miljöpedagogik*. Stockholm: Carlssons Bokförlag.

SKR. 2012/13:51. Mål för friluftslivspolitiken. Stockholm: Miljödepartementet.

Skärbäck, E. (2007). Landscape Planning to Promote Well Being: Studies and Examples from Sweden. *Environmental Practice*, 9 (3), 206–217. <https://doi.org/10.1017/S1466046607070299>

Stigsdotter, U. (2015). Nature, Health & Design. *Alam Cipta, International journal of sustainable tropical design research and practice*, 8, 89–96.

Stout, M., Collins, D., Stadler, S.L., Soans, R., Sanborn, E. & Summers, R.J. (2018). “Celebrated, not just endured:” Rethinking Winter Cities. *Geography Compass*, 12 (8), e12379. <https://doi.org/10.1111/gec3.12379>

Svenskt friluftsliv (2020). Vad är friluftsliv?. <https://www.luftenarfri.nu/vad-ar-friluftsliv/> [2021-02-02]

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. uppl. 4:3. Lund: Studentlitteratur AB.

Ulrich, R.S. (1984). View through a Window May Influence Recovery from Surgery. *Science*, 224 (4647), 420–421

Umeå kommun (2013). *Holmön - Umeås utpost i Kvarken -Strategier för framtiden*. Umeå: Kommunstyrelsen.

Vackertvåder.se (2021). *Soluppgång och solnedgång för Holmön*. <https://www.vackertvader.se/ume%C3%A5-holm%C3%B6n/soluppg%C3%A5ng-och-solnedg%C3%A5ng/2020/1>. [2021-06-29]

Åstrand, P.-O. (1981). *Kondition och hälsa*. Stockholm: Karoliska Institutet.

Östersunds kommun (2021). Välkommen till Vinterparken! <https://vinterparken.se/> [2021-01-29]

BILAGOR



# Bilaga - Intervjumall

## Intervjumall

Inled med:  
Tack för att de tar sig tid.  
Berätta om projektet och arbetets syfte.  
Berätta varför jag gör utför intervjuer

Tid ca 45 min  
Du får avbryta när du vill  
Är det okej att jag spelar in?

Har du några frågor eller funderingar innan vi börjar?

Intervjuad person:  
Ålder:  
Relation till Holmön:

TÄNK PÅ:  
Öppna frågor utan svarsalternativ som lämnar utrymme för den tillfrågade att svara fritt.  
Fråga om beteende och handling istället för ”HUR” den intervjuade känner eller upplever.  
Undvik ”varför då ”  
Hur menar du då?  
Nu förstår jag inte riktigt?  
Berätta vidare?

Din relation till friluftsliv och utomhusaktiviteter  
Jag tänkte först om du kunde beskriva din relation till friluftsliv?  
Ägnar du dig åt friluftsliv?  
(vistelse utomhus i natur och kulturlandskap för välbefinnande och naturupplevelser utan krav på tävling)

Vad gör du när du utövar friluftsliv?  
Vad är det bästa med dessa? Vad ger det dig?  
Utövar du friluftsliv själv eller med andra?  
När skulle du säga att du utöver friluftsliv? När på året, när på dygnet? Under olika perioder av livet?

Skiljer det sig åt vad du gör under årets olika årstider?

Vad är det bästa med vissa årstider?

Vad är utmaningen med vissa årstider/tid på dygnet när det kommer till att vistas utomhus?

Finns det aktiviteter du inte ägnar dig åt som du skulle vilja utföra?  
Vad tror du det beror på att du inte gör inte dessa?  
Vad skulle krävas för att du skulle kunna ägna dig åt dessa?

AKTIVITETER PÅ HOLMÖN  
Hur skulle du beskriva din relation till Holmön?

Har du varit på Holmön?

Hur tog du dig dit?

Vad gjorde du/vad brukar du göra där?

Minns du vad du gjorde första gången du var på Holmön?  
Har ditt beteende och vad du gör utomhus på ön förändrats från när du först började besöka ön?  
Vad tänker du att det beror på?

Har du utövat friluftsliv på Holmön?  
NEJ: Varför inte?  
Vad skulle behövs för att du skulle göra det?

JA: Vad gjorde du då?  
När var detta väder/årstid/tid på dygnet?  
Var du själv eller tillsammans med andra?

Vilka friluftsanskativiteter anser du att man kan ägna sig åt på Holmön? (har du sett andra utöva)  
Under olika årstider och under olika väderförhållanden?  
Vet du om olika platser, byggda element eller annat på ön som skapats för eller som lämpar sig för att kunna utöva friluftsliv? (eldstäder, vindskygg, uthyrning av friluftsutrustning.)

Förutsättningar på ön  
Vad är det bästa med att vara ute på Holmön?

Finns det några nackdelar?

Har du sovit över där?  
Vart, hur länge? När, årstid?  
Kan du komma ihåg att du någon gång dragit dig för att gå ut eller avbrutit en aktivitet utomhus tidigare än planerat?  
Vad hände då?

Hur upplever du att de olika årstiderna ute på ön skiljer sig åt? Mörker, ljus, nederbörd  
Antal personer som är där?

Hur tar du dig runt på ön?

Stranden och Strandberget  
Visa karta på det berörda området.

Har du varit på detta område? Hur skulle du beskriva platsen?  
Vad gjorde du där?

Har du varit upp på berget?  
Vad gjorde du där?

Bygga på Holmön  
Vad tycker du om att bygga nytt på Holmön? Byggnader, mindre tillägg som vindskydd, trädäck, nya stigar?

Vad tycker du man ska tänka på om man ska bygga på Holmön?

Övrigt  
Finns det något annat du skulle vilja berätta eller ta upp?

# Bilaga - Klimat

## Månadstemperatur

	Månadsmedeltemperatur °C Perioden 1991–2020 (SMHI 2021*)	Max & min månadsmedeltemperatur °C Perioden 1991–2020		24-timmarsrekord °C perioden 1991–2020	
	Normal månadstemperatur [°C] 1991–2020	Minimitemp. (SMHI 2021**)	Maximitemp. (SMHI 2021***)	Minimirekord (SMHI 2021****)	Maximirekord (SMHI 2021****)
Januari	-4,5	-8,7	0,5	-25,0	5,7
Februari	-5,4	-12,4	-0,5	-28,1	7,0
Mars	-2,5	-8,0	1,0	-20,8	11,6
April	1,8	0,2	3,5	-17,2	15,1
Maj	6,9	5,8	10,1	-2,4	25,9
Juni	12,3	10,8	14,9	2,7	26,2
Juli	16,1	14,8	20,0	7,0	30,8
Augusti	15,3	13,5	18,7	5,7	29,3
September	10,7	10,0	13,5	1,2	21,9
Oktober	5,1	3,4	7,3	-5,2	14,9
November	0,9	-2,0	4,8	-12,4	10,5
December	-2,1	-8,2	2,0	-19,4	8,9

källor:  
 xcelfil med normalvärden för temperatur för perioden 1991-2020 (219 kB, xlsx)  
 hämtad från SMHI (2021a), *Normalvärden för temperatur*. <https://www.slu.se/site/bibliotek/skriva-och-referera/skriva-referenser/referenslista-enligt-harvard/> [2021-08-16]  
  
 Minrekord för månadstemperatur för perioden 1991–2020 (133 kB, xlsx)  
 hämtad från SMHI (2021b), *Rekordvärden för normalperioden*. <https://www.slu.se/site/bibliotek/skriva-och-referera/skriva-referenser/referenslista-enligt-harvard/> [2021-08-16]  
  
 \*Maxrekord för månadstemperatur för perioden 1991–2020 (133 kB, xlsx)  
 hämtad från SMHI (2021b), *Rekordvärden för normalperioden*. <https://www.slu.se/site/bibliotek/skriva-och-referera/skriva-referenser/referenslista-enligt-harvard/> [2021-08-16]  
  
 \*\*Minrekord för 24-timmars mintemperatur för perioden 1991–2020 (123 kB, xlsx)  
 hämtad från SMHI (2021b), *Rekordvärden för normalperioden*. <https://www.slu.se/site/bibliotek/skriva-och-referera/skriva-referenser/referenslista-enligt-harvard/> [2021-08-16]  
  
 \*\*\*Maxrekord för 24-timmars medeltemperatur för perioden 1991–2020 (138 kB, xlsx)  
 hämtad från SMHI (2021b), *Rekordvärden för normalperioden*. <https://www.slu.se/site/bibliotek/skriva-och-referera/skriva-referenser/referenslista-enligt-harvard/> [2021-08-16]



# Bilaga – Klimat

## Nederbördsmängd

	Månadsnederbörd mm Perioden 1991–2020
Januari	44,1
Februari	36,3
Mars	33,3
April	29,1
Maj	38,2
Juni	43,2
Juli	50,3
Augusti	59,7
September	51,2
Oktober	60,5
November	60,2
December	55,6

Källa:  
[Excelfil med normalvärden för nederbörd för perioden 1991–2020 \(398 kB, xlsx\)](#)  
Hämtat från SMHI (2021c). *Normalvärden för nederbörd*. <https://www.smhi.se/data/meteorologi/dataserier-med-normalvarden-for-perioden-1991-2020-1.167775> [2021-08-16]

## Solskenstimmar

Station	Solskenstid, timmar Perioden 1991–1990
Umeå	
Januari	31
Februari	73
Mars	128
April	185
Maj	272
Juni	298
Juli	281
Augusti	213
September	140
Oktober	94
November	46
December	21

Källa:  
SMHI (2021e). *Års- och månadsstatistik*. <https://www.smhi.se/klimat/klimatet-da-och-nu/manadens-vader-och-vatten-sverige/manadens-vader-i-sverige/ars-och-manadsstatistik>  
Välj variabel: Nederbörd och solsken, välj år: 2020, välj månad: januari-december. Läs av respektive tabell "Solskenstid, timmar" på station "Umeå" under "Normal 1991–1990"

# Bilaga - Klimat

## Vind maxhastigheter

	Max medelvind m/s Perioden 1991–2020	Max byvind m/s Perioden 1991–2020
Januari	20,7	28,0
Februari	19,7	28,4
Mars	18,6	27,5
April	19,6	29,6
Maj	19,0	24,1
Juni	19,3	25,5
Juli	19,1	23,9
Augusti	17,9	22,2
September	17,8	26,8
Oktober	24,1	29,4
November	22,2	31,3
December	18,4	25,7

Källa:  
[Maxrekord för max-medelvind för perioden 1991–2020 \(52 kB, xlsx\)](#)  
[Maxrekord för byvind för perioden 1991–2020 \(53 kB, xlsx\)](#)  
Hämtat från SMHI (2021d). *Vind*. <https://www.smhi.se/data/meteorologi/dataserier-med-normalvarden-for-perioden-1991-2020-1.167775> [2021-08-16]

## Vind medelhastighet

Station Holmön	Högsta medelvind m/s 2020	
	Vindriktning	vindstyrka m/s
Januari	WSW	17
Februari	WSW	15
Mars	SW	16
April	N	15
Maj	SW	12
Juni	SW	13
Juli	ENE	13
Augusti	NNE	10
September	WSW	13
Oktober	WSW	13
November	SV	19
December	NNE	15

Källa:  
SMHI (2021e). *Års- och månadsstatistik*. <https://www.smhi.se/klimat/klimatet-da-och-nu/manadens-vader-och-vatten-sverige/manadens-vader-i-sverige/ars-och-manadsstatistik>  
Välj variabel: Temperatur och vind, välj år: 2020, välj månad: januari-december. Läs av respektive tabell "Högsta medelvind, m/s" på station "Holmön"



# Bilaga – Klimat

## Nederbördsdagar & snödjup

2020	Antal nederbördsdagar	Största snödjup [cm]
Januari	17	35
Februari	13	37
Mars	9	33
April	7	8
Maj	5	0
Juni	6	0
Juli	19	0
Augusti	9	0
September	20	0
Oktober	21	1
November	18	8
December	26	11
Totalt	170	

Källa:

SMHI (2021e). Års- och månadsstatistik. <https://www.smhi.se/klimat/klimatet-da-och-nu/manadens-vader-och-vatten-sverige/manadens-vader-i-sverige/ars-och-manadsstatistik>

Välj variabel: Nederbörd och solsken, välj år: 2020, välj månad: januari-december. Läs av respektive tabell "Antal nederbördsdagar" på station "Holmön"

## Mulna dagar

Normalt antal mulna dagar	Antal mulna dagar
Januari	16
Juli	11

Källa:

SMHI (2021f). Normalt antal mulna dagar i januari. <https://www.smhi.se/data/meteorologi/2.489/normalt-antal-mulna-dagar-i-januari-1.4131>. [2021-08-16]

SMHI (2021f). Normalt antal mulna dagar i juli. <https://www.smhi.se/data/meteorologi/2.489/normalt-antal-mulna-dagar-i-juli-1.4133>. [2021-08-16]